

Faunabeheerplan Ree Drenthe 2024 - 2029

Vastgesteld door het FBE Bestuur op d.d. 1 november 2023

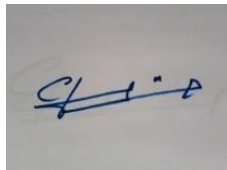
Opdrachtgever:

Faunabeheereenheid Drenthe

Uitvoerder:

FaunaPartner

Dr. G. (Geert).W.T.A. Groot Bruinderink

Campstede 3

6983 HJ

DOESBURG

KvK-nr.: 70406170

IBAN: NL10RABO0326157816

06.12172015; grobrufp@xs4all.nl

www.grootbruinderinkfaunapartner.nl

BTW-nr: NL097544474B01

BIK-code: 70221

Met medewerking van:

Mr. Drs. L. Boerema

**Boerema &
van den Brink B.V.**
juridisch en ecologisch adviseurs Natuur en Leefomgeving

Documentatiepagina

Opdrachtgever: Faunabeheereenheid Drenthe

Titel: Faunabeheerplan Ree Drenthe 2024 - 2029

Datum: 1 november 2023

Projectnummer: 223

Aantal pagina's: 73

Status rapport

Definitief en aangeboden aan opdrachtgever Faunabeheereenheid Drenthe

Uitvoering

Geert Groot Bruinderink (*FaunaPartner*, eindredactie) m.m.v. Luuk Boerema (Boerema & van den Brink B.V.).

Trefwoorden

Faunabeheerplan Ree Drenthe 2024 - 2029, ree, Wet natuurbescherming, Omgevingswet, populatiebeheer, adaptief beheer.

Disclaimer

FaunaPartner en Boerema & van den Brink B.V. zijn niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van *FaunaPartner* en Boerema & van den Brink B.V.

Opdrachtgever vrijwaart *FaunaPartner* en Boerema & van den Brink B.V. voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© *FaunaPartner* en Boerema & van den Brink B.V.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven genoemd en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven genoemd en *FaunaPartner* en Boerema & van den Brink B.V., noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding.....	7
1. Wetgeving en beleid	8
2. Ecologie.....	17
3. Draagkracht.....	22
3.1 Ecologische draagkracht	22
3.2 Maatschappelijke draagkracht	23
4. Aantallen en verspreiding.....	31
4.1 Hoeveel reeën leven er in Drenthe?	32
4.2 Waar leven reeën in Drenthe?	37
5. Reeën en verkeersveiligheid	40
5.1 Aanrijdingen met reeën	40
6. Bestandsvermindering.....	55
7. Adaptief beheer van reeën?.....	61
7.1 Ruimte voor adaptief beheer van reeën in Drenthe?	63
8. De ontheffingsaanvraag.....	68
9. Literatuur.....	73
Bijlage 1. Wetgeving en beleid	77
Bijlage 2. Eisen aan het Faunabeheerplan in de Wnb	80
Bijlage 3. De Provinciale Omgevingsverordening (POV) Drenthe.....	82
Bijlage 4. De WBE en de verkeersveiligheid	88
Bijlage 5. Informatie Valwildregeling Drenthe.....	90
Bijlage 6. Beleidsregels Wnb Drenthe 3.2 Beheer van reeën.....	93

Samenvatting

Voor u ligt het Faunabeheerplan Ree Drenthe voor de periode 2024 - 2029, op verzoek van de Faunabeheereenheid Drenthe samengesteld door het bureau *FaunaPartner* m.m.v. het bureau Boerema & Van den Brink B.V.

De looptijd van voorliggend Faunabeheerplan is 01.01.2024 t/m 31.12.2029. Dit Faunabeheerplan is gestoeld op de Wet natuurbescherming (Wnb) die in januari 2017 van kracht werd en specifieke eisen stelt aan Faunabeheerplannen. Overige kaders voor het plan worden gesteld door de Provinciale Omgevingsvisie (POV) Drenthe, de Natuurvisie Gastvrije Natuur 2024 (PS bevoegd) en het Uitvoeringsplan Flora en Fauna (GS bevoegd). Het Beleidskader Ree is ongewijzigd gebleven. Het Faunabeheerplan dient de ontheffingsaanvraag voor het beheer van reeën in de provincie Drenthe en stelt daarbij de verkeersveiligheid centraal.

In Hoofdstuk 1 (en Bijlagen 1 - 3) wordt ingegaan op wetgeving en beleid. Achtereenvolgens gaat daarbij de aandacht uit naar de Wet natuurbescherming, het Flora- en faunabeleidsplan, de Provinciale Omgevingsverordening, bescherming en Staat van Instandhouding, gebiedsbescherming met Voortoets, de Faunabeheereenheid en de Wildbeheereenheden.

In Hoofdstuk 2 komen achtereenvolgens de ecologie, de aantallen en de verspreiding van reeën aan de orde. Reeën zijn planteneters met een voorkeur voor goed verteerbare tweezaadlobbigen. De conditie (gewicht, worpgrootte, gewei, mineralenstatus) van reeën reflecteert de kwaliteit van hun leefomgeving. Reeën zijn territoriaal en plaats trouw. Ze komen als regel hun hele leven niet veel verder dan enkele kilometers van de plek waar ze werden geboren. Bewegingen door allerlei oorzaken, dichtheid en draagkracht zijn centrale thema's in dit hoofdstuk en er wordt nader ingegaan op de wijze waarop reeën worden geïnventariseerd. Deze inventarisatie levert een waarde op die staat voor het minimaal in een gebied aanwezige aantal reeën (Eng.: Minimum Number Alive, MNA). Deze MNA schommelt in Drenthe al enige jaren rond de 10.000 stuks. Bij het ouder worden van de populatie verschuift de geslachtsverhouding over het algemeen geleidelijk in de richting van de geiten. Bokken lopen door hun leefwijze meer risico en worden, ook in Drenthe, relatief veel geschoten. Het gegeven dat één bok meerdere geiten kan beslaan (de polygyne voortplantingsstrategie) garandeert hierbij een grotere aanwas. Een volwassen en gezonde geit werpt gemiddeld 1,8 kalveren/jr. De aanwas van de populatie wordt geschat op 30 - 40% van het totale bestand of 70 - 80% van het totaal aan vrouwelijke dieren. Deze schatting vormt uitgangspunt bij het beheer (lees: toewijzing afschot).

In Hoofdstuk 3 komen de ecologische en maatschappelijke draagkracht aan de orde. Ecologische draagkracht betreft een natuurlijk aantalsniveau waarbij zg. terugkoppelingsmechanismen gaan optreden, gericht op het verkleinen van de populatieomvang. Signalen die we kunnen waarnemen zijn kleinere of geen worpen, sterfte van kalveren en later oudere dieren, kleine geweitjes e.d. Deze signalen krijgen we op dit moment in Drenthe niet. Dit komt mede omdat er tal van andere, minder natuurlijke factoren zijn die de stand beperken en die meer te maken hebben met de poging van de soort om in een door de mens geregeerde omgeving te

overleven. Denk aan het verkeer, beheer en schadebestrijding, verdrinking, maaiverliezen e.d. De conclusie van dit hoofdstuk is dat het fenomeen ecologische draagkracht in ons land geen praktische betekenis heeft, maar dat beperking/begrenzing van de aantallen wordt bepaald door menselijke factoren: de maatschappelijke draagkracht. Beheer en schadebestrijding speelt bij de relatie tussen reeën en de in de Wnb genoemde wettelijke belangen als daar zijn de verkeersveiligheid, de landbouw, de bosbouw en de biodiversiteit. Bij die belangen staan we in dit hoofdstuk uitvoerig stil.

In Hoofdstuk 4 staan we stil bij de vraag hoeveel en waar reeën in Drenthe leven. Dat lijkt het gehele buitengebied te zijn, maar toch blijken reeën specifieke eisen te stellen die te maken hebben met het areaal bos en natuur en het areaal landbouwgebied. Aan de orde komt de wijze waarop reeën worden geïnventariseerd en de tekortkomingen daarbij. Het is bekend dat de uitkomst van de telling (de waarde van MNA), met name in gebieden met veel dekking een onderschatting van de werkelijke stand is. Een aanbeveling hierbij is om de trendtelling op provinciaal niveau voort te zetten, maar deze op experimentele basis en lokaal uit te breiden met een beheer dat is gebaseerd op adaptief beheer: Adaptive Impact Management (AIM). Hierbij spelen niet zozeer de aantallen reeën een rol als wel hun effect op in de Wnb genoemde maatschappelijke belangen, waarbij volksgezondheid en veiligheid (verkeersveiligheid) een belangrijke is in Drenthe.

Hoofdstuk 5 is geheel gewijd aan het thema reeën en verkeersveiligheid. Gemiddeld sterven in Drenthe in de periode 2018 - 2022 op jaarbasis ca. 6 - 7% ofwel ca. 600 - 800 stuks van het aantal in het voorjaar getelde reeën (MNA) als gevolg van aanrijdingen in het verkeer. Er sterven opvallend veel vrouwelijke kalveren in het verkeer, maar tegelijkertijd valt op dat van alle in het verkeer gesneuvelde en als zodanig geregistreerde reeën in deze periode, 2578 stuks totaal, 933 stuks volledig zijn geanonimiseerd: we kennen geslacht noch leeftijd. Dit terwijl verkeersveiligheid een belangrijke pijler onder het provinciaal beleid is. De meest gevaarlijke tracés worden uitgelicht en de aanbeveling luidt om daarop de Leidraad aanrijdingen met reeën toe te passen, aangevuld met onderzoek naar het effect van het virtueel hekwerk en/of variatie in de beheerdruk. Piekwaarden in de aanrijdingen doen zich voor in mei en voornamelijk in de ('randen van de) nacht'. Bij toenemende dichtheid neemt het aantal aanrijdingen met reeën toe, maar het is duidelijk dat hier meerdere factoren een rol spelen. Wanneer we de trendtelling en de aanrijdingen beschouwen als twee steekproeven uit de populatie, kan de conclusie alleen maar zijn dat we weinig weten van de populatieomvang en -structuur. Dit resultaat vormt een belangrijk argument voor een andere vorm van beheer, het hierboven aangehaalde adaptief beheer.

Hoofdstuk 6 behandelt de bestandsvermindering. Er werden in de afgelopen beheerperiode meer vrouwelijke (5272) dan mannelijke dieren (4904) geschoten, met name in de groep kalveren: 389 vs. 1501 stuks! Onder de volwassen dieren worden nog steeds (te) veel bokken geschoten. In de periode 2018 - 2022 bedraagt de gemiddelde waarde van MNA 10298 stuks. Daarvan worden (geregistreerd) 768 dieren doodgereden (7,5%) en 2035 stuks (20%) geschoten in het kader van beheer en schadebestrijding. De combinatie van cijfers maakt de indruk van een systeem in

een dynamisch evenwicht. De leeftijdsindeling en geslachtsverhouding roepen vragen op die nopen tot een verbeterslag in de monitoring. De cijfers leiden tot de vraag wat dit beheer betekent voor de werkelijke populatieomvang en -structuur i.c. voor het aantal aanrijdingen met reeën. Opnieuw een argument voor ander beheer.

Hoofdstuk 7 gaat in op een aantal recente ontwikkelingen die te maken hebben met (dit andere) beheer van reeën. Faunabeheereenheden signaleren de laatste jaren in toenemende mate dat de Staten, de publieke opinie en rechtbanken steeds kritischer worden over de onderbouwing van het faunabeheer. Ze verlangen in toenemende mate wetenschappelijk 'bewijs' en aantoonbare causale verbanden tussen populatieontwikkeling/beheer/schade. Dit soort verbanden blijken lastig tot niet aantoonbaar door o.a. onvolledige of ontoereikende data. Zo is in Groningen sinds 2021 geen reewildbeheer meer mogelijk omdat onvoldoende beargumenteerd is dat het voorgestelde beheer zou leiden tot minder aanrijdingen¹. Volgens de provincie Groningen is alleen het bepalen van een streefstand niet genoeg om beheer van reeën toe te staan. Wat ligt dan meer voor de hand dan te onderzoeken of het 'onder voorwaarden' beheren op effecten mogelijk is? Bijvoorbeeld in de vorm van adaptief beheer, waarbinnen de focus ligt op het monitoren en evalueren van effecten van beheeringrepen in hoefdierpopulaties, op helder gedefinieerde maatschappelijke doelen. Op deze alternatieve beheervorm, het adaptief beheer (AIM), wordt in dit hoofdstuk dieper ingegaan, met bijzondere aandacht voor de situatie in Drenthe.

Hoofdstuk 8 behandelt de ontheffingsaanvraag. Het bijzondere hierbij is dat het feitelijk gaat om twee ontheffingsaanvragen i.c. omgevingsvergunningen:

- één voor continuering van het reguliere beheer en de schadebestrijding met nadruk op de verkeersveiligheid en
- één voor de toepassing op experimentele schaal (pilots) van beheer op basis van het Adaptive Impact Management AIM.

De meerwaarde van AIM is voornamelijk gelegen in het kunnen leggen van verbanden tussen verschillende belangen en de interacties tussen verschillende soorten.

Hoofdstuk 9 bevat het overzicht van de gebruikte literatuur.

Dankwoord

Een woord van dank aan Jan Rosing van de Faunabeheereenheid Drenthe. Hij leverde de noodzakelijke bestanden voor analyses van het beheer. Luuk Boerema schreef § 7.1.

¹ G.W.T.A. Groot Bruinderink 2021. Faunabeheerplan Ree Groningen 2021-2026. *FaunaPartner*. T.A. Wassenaar 2022. Reeën in Groningen. Analyse van tellingen, afschot en aanrijdingen. Hanzehogeschool Groningen.

Inleiding

Op 21 september 2018 verzoekt de ambtelijk secretaris van de Faunabeheereenheid (FBE) Drenthe, *FaunaPartner* te offreren voor het schrijven van het Faunabeheerplan (FBP) Ree 2019 - 2023 voor de provincie Drenthe. Daarbij stelde de FBE eraan te hechten om in het beheerplan een vollediger en actuelere (trend) telling van soorten, schade en afschot op te nemen dan op dat moment mogelijk was. De FBE was voornemens dit plan binnen 1 - 2 jaar te evalueren en zo nodig tot aanvulling van dit Faunabeheerplan over te gaan. Dit bood ook, zo stelt de FBE, gelegenheid om in te gaan op eventuele wensen tot een completer Faunabeheerplan vanuit de Provincie. De uitkomst vormde het Faunabeheerplan Ree 2019 - 2023.

Op 23 februari 2023 neemt ambtelijk secretaris van de Faunabeheereenheid Drenthe contact op met *FaunaPartner* met de vraag om het Faunabeheerplan Ree Drenthe 2019 - 2023 te actualiseren en daarbij rekening te houden met

1. de uitkomsten Evaluatie FBP Ree 2019-2023,
2. een paragraaf over de Wolf in relatie tot en met beheer van Reeën en
3. met de vraag of er ruimte (juridisch) is voor adaptief beheer zoals beschreven in het onderzoeksrapport in opdracht van BIJ12.

In het bijzonder ter beantwoording van de juridische aspecten besloten in vraag 3 is een gelegenheidskennisconsortium gevormd met L. Boerema van Bureau Boerema en Van den Brink B.V. Het resultaat is het voorliggend Faunabeheerplan Ree Drenthe 2024 - 2029.

In de analyses in dit Faunabeheerplan nemen we alle beschikbare gegevens mee vanaf 01.01.2018 t/m 31.12.2022, omdat verder 'terugkijken' geen relevante informatie oplevert voor het huidige beheer. Door de Covid-uitbraak missen we de telling van 2020. Daarvoor zijn gemiddelde waarden van de afgelopen jaren gehanteerd.

Het Faunabeheerplan dient o.a. als onderbouwing voor de aangevraagde en te verlenen ontheffingen die van belang zijn voor beheer en het voorkomen en beperken van schade aan wettelijke belangen. Ingeval van het ree is sprake van een ontheffing op voorhand dan wel een aanwijzing, passend binnen de kaders van het Faunabeheerplan.

De WBE's dienen in dit proces formeel gehoord te worden. Dit onderdeel van het proces heeft de FBE op 18 oktober 2023 voor haar rekening genomen. Deze consultatie heeft niet geleid tot aanpassingen in voorliggend FBP.

1. Wetgeving en beleid

Taxonomie ree:

Klasse: Mammalia (Zoogdieren)
Orde: Artiodactyla (Evenhoevigen)
Familie: Cervidae (Herten)
Geslacht: Capreolus
Soort: Capreolus capreolus

Bescherming en status:

Rode Lijst NL (2009): thans niet bedreigd
Rode Lijst NL (1994): thans niet bedreigd
Wnb: nationaal beschermd (art. 3.10)
Habitatrichtlijn (1992): niet vermeld
Conventie van Bern (1982): appendix III

Wetgeving en beleid vormen de kaders in de bescherming en het beheer van reeën. Deze zijn als Bijlage 1 t/m 3 opgenomen in dit Faunabeheerplan.

Wnb

Op dit Faunabeheerplan is het kader van de Wnb van toepassing. Het ree is een soort als bedoeld in artikel 3.10 lid 1 onderdeel a van de Wnb (Bijlage Wnb onderdeel A). In de Bijlagen 1 en 2 wordt een korte samenvatting gegeven van de meest relevante wetsartikelen die betrekking hebben op het planmatig beheren van reeënpopulatie(s). Voor de exacte en volledige weergave van de wetsartikelen wordt verwezen naar de officiële publicatie van de wet op de site <http://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2017-01-01>.

Het ree is een soort welke binnen de Wnb is beschermd als 'nationaal beschermde soort': soorten waarop wel een beschermingsregime van toepassing is, maar niet op grond van een Europeesrechtelijk beschermingsregime. Het gaat dan om soorten die zijn benoemd in artikel 3.10 Wnb en die zijn opgenomen in de bijlage bij de Wnb. Voor de 3.10-soorten geldt niet per definitie het uitgangspunt dat de Staat van Instandhouding (Svl; zie onder) wordt bewaakt en bepaald door het Rijk. Wel volgt uit de Wnb dat de Svl op dezelfde wijze moet worden 'beoordeeld' als die in de Habitatrichtlijn (HR) is voorgeschreven en ook zo verwoord is in de definitie van de Wet. In de Memorie van Toelichting Wnb is aangegeven dat "Het bevoegd gezag het belang van de bescherming van de betrokken soort en het belang waarvoor een ontheffing wordt aangevraagd tegen elkaar moet afwegen, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden die in het concrete voorliggende geval aan de orde zijn. Daarbij zal het bevoegd gezag toetsen of er geen redelijke alternatieven aan de orde zijn en of door de ontheffing of vrijstelling geen afbreuk wordt gedaan aan de Svl van de betrokken soorten".

Centraal in dit Faunabeheerplan staat het ree, zijn ecologie en omgevingseisen alsmede aspecten van populatiebeheer in relatie tot de volksgezondheid en veiligheid, in het bijzonder de verkeersveiligheid. Het begrip 'dichtheid' van reeën (N/100ha of MNA/100ha) loopt daarbij als een rode draad door dit plan. Het vormt de

basis voor begrip en beheer van de soort. De looptijd van voorliggend Faunabeheerplan Ree Drenthe bestrijkt de periode 2024 - 2029.

IUCN

De status van het ree, zoals bepaald door de IUCN, is van belang voor de mate van bescherming die in zowel internationale als nationale wetgeving wordt vastgelegd. Door de IUCN wordt het ree aangeduid als 'LC' (Least Concern). Voor het ree wordt gesteld dat dit een wijdverspreide en algemeen voorkomende soort is. Momenteel wordt de populatie reeën in Europa geschat op 15 miljoen stuks. Er bestaan, aldus de IUCN, geen bijzondere bedreigingen die de soort in gevaar kunnen brengen. De trend is daarnaast gunstig ('increasing'). Ook voor wat betreft populatiebeheer door middel van afschot of jacht geeft de IUCN aan dat dit niet kan leiden tot een bedreiging voor de soort: "The species is listed on the Bern Convention (Appendix III), and occurs in a large number of protected areas across its range. In general, this species can quickly re-build its numbers and may tolerate a relatively high hunting pressure, if in a suitable habitat and under an appropriate hunting regime".

Flora- en faunabeleidsplan (Ffbp, 2014), Provinciale Omgevingsverordening Drenthe (POV, 2016; 2018), Oplegger Ffbp 2018

In het Ffbp (2014) van de provincie Drenthe (Bijlage 3) staan aanvullende regels omschreven t.a.v. provinciaal beleid en uitvoeringsregelgeving. Het Ffbp is een uitwerking van de door PS vastgestelde Omgevingsvisie en de Natuurvisie.

Op 20 december 2016 hebben de Gedeputeerde Staten van Drenthe de POV van de Wnb vastgesteld met betrekking tot het beheer van reeën. Uitgangspunt voor beheer van reeën die zijn opgenomen: het ree is een wettelijk beschermde diersoort. Ten opzichte van de Ff-wet heeft de FBE in de Wnb een prominentere rol gekregen in de uitvoering van ontheffingen. De hoofdregel is nu dat alle ontheffingen ter beperking van de omvang van een populatie van specifiek in de wet genoemde soorten aan de FBE moeten worden verleend. Net als bij de Ff-wet kunnen ontheffingen aan de FBE slechts worden verleend op grond van een goedgekeurd faunabeheerplan.

Medio 2017 is een traject gestart om te inventariseren of het Ffbp in de praktijk goed werkt en of verduidelijking dan wel waar nodig, verdere uitwerking van het beleid nodig is. Dit heeft geleid tot een Oplegger Ffbp (2018). In de huidige POV zijn een aantal zaken gewijzigd ten opzichte van de vorige POV en het ontwerp, bijvoorbeeld:

- Artikel 3.14 Werkgebied FBP, hoeft niet meer provincie dekkend te zijn.
- Artikel over adviseurs, heeft geen invloed op voorliggend FBP.
- Artikel 3.13 zegt nog iets over de eisen aan het beheer. Die zienswijze heeft geen wijzigingen opgeleverd.

Maximaal 600 aanrijdingen met reeën per jaar

Wegbeheerders nemen, in samenwerking met de FBE en WBE's, maatregelen om aanrijdingen met reeën te voorkomen. Zo worden wildrasters langs de weg geplaatst. Ook werden vrij recent ecoducten gerealiseerd, twee bij Zuidwolde en een derde over de A28 bij het Dwingelderveld. Hiermee kunnen echter niet alle aanrijdingen worden voorkomen. Verdere maatregelen vindt de provincie niet gewenst wegens andere belangen met betrekking tot de flora en fauna in Drenthe, waaronder de andere aanwezige populaties. Bovendien wil de provincie reeën niet hinderen in hun leefwijze. Om een verdere toename van verkeersongevallen te voorkomen heeft de provincie aan de FBE een ontheffing verleend voor afschot in het belang van de verkeersveiligheid. Een belangrijke grondslag daarvoor was de uitspraak van de

Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State op 3 juni 2015, dat afschot van reeën een bevredigende oplossing is in het kader van de verkeersveiligheid²). Sinds 2014 hanteert de provincie in haar beleid een maximumaantal van 600 stuks verkeerslachtoffers onder de reeën in haar beleid en geeft hier op eenduidige wijze uitvoering aan. De ontheffing verlening (op grond van artikel 3.17 van de Wnb) is een besluit van GS Drenthe en heeft betrekking op de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.10, lid 1, sub a, van de Wnb, zijnde het doden van reeën. Het betreft een ontheffing voor het beheer van reeën in het kader van de verkeersveiligheid, verleend aan de Stichting Faunabeheer Drenthe. De ontheffing geldt voor een periode van een jaar en houdt in:

- algemene voorschriften (verantwoordelijkheden)
- machtigingen (van FBE naar WBE naar jachtakehouder, gebruik wildmerken, Faunaregistratiesysteem FRS)
- specifieke voorschriften (werkplannen, tellingen, monitoring, berekening afschot)
- overige voorschriften (monitoringsverplichting)
- de mogelijkheid van bezwaar

Faunabeheereenheid FBE (Faunabeheerplan) en Wildbeheereenheid WBE (Werkplan)

De Faunabeheereenheid (FBE) en de Wildbeheereenheden (WBE's) hebben een belangrijke rol gekregen in de Wet Natuurbescherming (Wnb). FBE's zijn meestal stichtingen die voor hun werkgebied een Faunabeheerplan vaststellen. Voor de regels aangaande het Faunabeheerplan wordt verwezen naar Bijlage 2 en 3. Het bestuur van de Stichting FBE Drenthe bestaat per 1 januari 2023 uit de volgende vertegenwoordigers van deelnemende partijen³:

- 1) Dhr. P. (Piet) van Dijk, onafhankelijk voorzitter
- 2) Dhr. N. (Nanno) Siegers, namens NOJG en KNJV
- 3) Dhr. A. (Albert) Kerssies, namens Natuurmonumenten/Drents Landschap, penningmeester
- 4) Mevr. C. (Caroline) Warmerdam, namens Staatsbosbeheer
- 5) Mevr. A.E. (Annebrecht) van Oven, namens Natuur- en Milieufederatie Drenthe
- 6) Dhr. E. (Erik) Emmens, namens LTO-Noord en
- 7) Dhr. J. (Jan) Ubels, namens de Verenigde Boermarken (VDB) en Drents Particulier Grondbezit (DPG)

Rechtspersoonlijkheid

Op 6 augustus 2003 is de Faunabeheereenheid Drenthe opgericht, een initiatief van LTO Noord, Federatie Particulier Grondbezit, Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Drentse Landschap en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (nu: Koninklijke Jagersvereniging). De stichting heeft ten doel te functioneren als een door Gedeputeerde Staten bedoelde FBE, waarin jachthouders en maatschappelijke organisaties samenwerken, die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van het in het wild levende dieren in de provincie Drenthe. Op uitnodiging van het bestuur kunnen vertegenwoordigers van andere dan de hiervoor bedoelde maatschappelijke

² Rvst 3 juni 2015, zaaknummer 201404579/1/A3

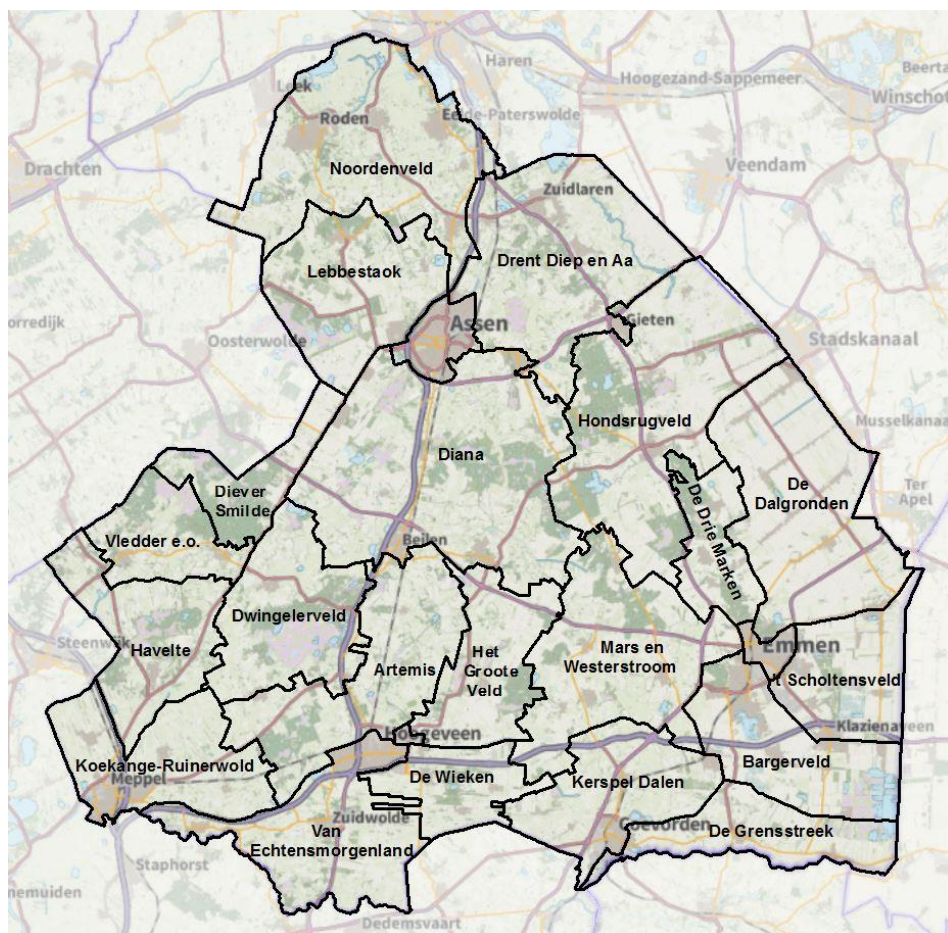
³ <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/fbe-bestuur/>

organisaties en wetenschappers op het gebied van faunabeheer deelnemen aan de vergaderingen van het bestuur en het bestuur adviseren.

Als rechtsvorm van het samenwerkingsverband heeft de FBE gekozen voor een stichting cf. art 3.12 lid 2 Wnb. De FBE is op 6 oktober 2003 door de provincie Drenthe erkend en heeft na de invoering van de Wnb op 01-01-2017 de bestuurssamenstelling aangepast conform art. 3.14 lid 2 Wnb en art. 4.10 van de POV Drenthe - implementatie Wnb.

Werkgebied en werkzaamheden

Het werkgebied van de FBE is de gehele provincie Drenthe, exclusief de bebouwde kommen en vliegvelden. Voor veiligheid van het luchtverkeer zal in de praktijk maar incidenteel ingegrepen hoeven te worden. Het gaat immers om afgerasterde terreinen waar een ree niet of moeilijk toegang heeft (Bijlage 3). Het werkgebied heeft een oppervlakte van circa 153.400 ha. Figuur 1 toont de kaart van het werkgebied van de FBE en de daarbinnen gelegen werkgebieden van de WBE's. In de POV zijn eisen gesteld aan de WBE's inzake de omvang en begrenzing. De op 3 oktober 2018 vastgestelde versie staat op [ruimtelijkeplannen.nl](https://drenthe.tercera-ro.nl/mapviewer/) (op deze website staat de geldende versie), en ook op <https://drenthe.tercera-ro.nl/mapviewer/> (met dank aan K. de Boer, prov. Drenthe).

Figuur 1. Het werkgebied van de Faunabeheereenheid Drenthe en de daarbinnen gelegen werkgebieden van de wildbeheereenheden.

De werkzaamheden van de FBE vloeien voort uit artikel 3.12 van de Wnb, uit § 3.3.3 van de POV en uit het Flora en Faunabeleidsplan Drenthe (Bijlage 1 - 3). De rol van

de FBE is gericht op de uitvoering van het provinciaal faunabeleid en zij heeft een zelfstandige wettelijke taak tot het organiseren en coördineren van duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en de uitoefening van de jacht. Hiertoe dient de FBE, op grond van artikel 3.12 lid 1 Wnb voor het eigen werkgebied een of meerdere Faunabeheerplan(nen) vast te stellen. Daarbij gaat de Wnb ervan uit dat het duurzaam beheer van populaties, de schadebestrijding en ook de jacht in het werkgebied wordt uitgevoerd overeenkomstig het Faunabeheerplan.

Een wildbeheereenheid (WBE) is een vereniging van lokale jachthouders met een jachtakte. De omvang en de begrenzing van het werkterrein van de WBE worden door de leden vastgesteld in haar Statuten. De provincie zorgt voor publicatie van deze grenzen. Alle jachthouders met een jachtakte moeten lid zijn van de WBE in de regio waar zij de jachtrechten hebben. Het doel van de WBE is het uitvoeren van het Faunabeheerplan in het betreffende gebied. Het voordeel van deze structuur is dat de WBE's bij uitstek op de hoogte zijn van de situatie in hun eigen regio. In Drenthe zijn alle jachthouders aangesloten bij de FBE. Bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de FBE zijn aangesloten, zijn dus niet van toepassing.

De WBE dient een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren te bevorderen. Voorts dient de WBE schadeveroorzakende dieren te bestrijden en toe te zien op de uitvoering van jacht, beheer en schadebestrijding. Dat alles in samenwerking met en ten dienste van de gebruikers of beheerders van de grond (inclusief terreinbeheerders). Daartoe stellen de WBE's één keer per Faunabeheerplanperiode een Werkplan op en elk jaar een afschotplan. In Bijlage 4 wordt nader ingegaan op de inhoud van die werkplannen. Deze werkwijze waarborgt de planmatigheid en de coördinatie van de uitvoering van het duurzaam beheer van populaties.

Jacht, beheer en schadebestrijding en populatiebeheer

Jacht vindt hoofdzakelijk plaats vanuit het oogpunt van benutting (wildsoorten: fazant, haas, konijn, wilde eend, houtduif)). In het geval dat andere beschermde soorten schade veroorzaken of indien het beheer van de populatie van de diersoort dit vereist is er sprake van beheer en schadebestrijding. Op beschermde soorten is voor dit laatste een vrijstelling of ontheffing van Gedeputeerde Staten vereist. Uit het oogpunt van populatiebeheer kan het daarnaast ook nodig zijn om afschot te plegen, vanwege onder andere een publiek belang, zoals de volksgezondheid, de verkeersveiligheid of een zg. valwildregeling.

Ontheffing op voorhand

Op basis van een door het bestuur van de FBE vastgesteld en door GS goedgekeurd Faunabeheerplan kan de FBE een aanvraag om ontheffing indienen bij de provincie. Het gaat daarbij om een ontheffing op voorhand, passend binnen de kaders van het goedgekeurd Faunabeheerplan indien:

- duurzaam beheer van populaties gewenst of noodzakelijk is;
- sprake is van schade aan één of meer wettelijke belangen en indien deze schade regelmatig optreedt, op zodanige schaal dat deze schade over de gehele provincie of in één of meer WBE-werkgebieden optreedt en jaarlijks te verwachten is.

Na het verkrijgen van een ontheffing als bedoeld in art. 3.17 Wnb, machtigt de FBE deze op basis van art. 3.17 lid 3 Wnb door aan de WBE's binnen haar werkgebied of anderen. In de ontheffing staan voorwaarden opgenomen om welke diersoort het gaat, waar, wanneer en onder welke voorwaarden maatregelen ter beperking van de omvang van de populatie van de betreffende diersoort mogelijk zijn. Tevens kan het bevoegd gezag in de ontheffingsvoorwaarden aangeven hoe registratie en/of monitoring dient plaats te vinden.

De Staat van Instandhouding Svl

In art. 1 van de HR wordt de 'Svl van een soort' gedefinieerd als:

"het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het in artikel 2 bedoelde grondgebied (i.c. het Europese grondgebied van de Lidstaten)".

Dit begrip dient te worden uitgewerkt in vier componenten (art. 17 HR):

- de populatie (omvang en opbouw),
- de verspreiding,
- het leefgebied (oppervlakte van habitat, geschiktheid van habitat voor soorten, structuur en functies van habitats) en
- het toekomstperspectief.

De Svl kan volgens de HR (art. 1 onder i) als gunstig worden beschouwd wanneer:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven,
- de natuurlijke range van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- er een voldoende groot leefgebied bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden⁴.

Om vast te stellen of een soort zich in een gunstige Svl bevindt, moet deze volgens de Europese Commissie voldoen aan bepaalde minimumwaarden, de zogeheten 'gunstige referentiewaarden' ('favourable reference values'). De gunstige referentiewaarde van een soort omvat in ieder geval de volgende componenten:

- De gunstige referentiewaarde voor de **populatieomvang** "(de 'favourable reference population'). Deze wordt vastgesteld op basis van het vereiste aantal volwassen individuen, dit met uitzondering van een aantal soorten waarbij andere eenheden zijn toegestaan. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de minimale omvang van een levensvatbare populatie ('minimum viable population', zie hierna). Ook moet er rekening worden gehouden met risicospreiding.
- De gunstige referentiewaarde voor het **verspreidingsgebied** (de 'favourable reference range'). In de rapportagerichtlijnen voor HR-soorten wordt aangenomen dat het jaar van inwerkingtreding van de HR (voor Nederland 1994) een referentiejaar moet zijn voor het bepalen van gunstige referentiewaarden voor de componenten 'populatie' en 'verspreidingsgebied'. Wanneer het feitelijke

⁴ Goutbeek 2018

verspreidingsgebied, de populatie of het leefgebied in negatieve zin afwijkt van deze gunstige referentiewaarden, is er per definitie sprake van een ongunstige Svl⁵. In 2014 zijn voor Nederland de gunstige referentiewaarden vastgesteld voor zowel de populatieomvang als de verspreiding van de HR-soorten (niet voor de vogels). Daarbij heeft Nederland ervoor gekozen om - anders dan Denemarken -

*“de populatieomvang en de verspreiding in **1994** op te vatten als ‘gunstige referentiewaarde’ als de populatiegrootte en het verspreidingsgebied (‘range’) in 1994 volgens de mening van de expert voldoende groot waren om een duurzaam voortbestaan van de soort in Nederland te waarborgen”*

Een gunstige Svl is alleen mogelijk als de soort in termen van populatieomvang en leefgebied niet is achteruitgegaan ten opzichte van de situatie in 1994 én er sprake is van een levensvatbare populatie of deelpopulatie⁶. Voor een algemene soort als het ree wordt veelal een index gebruikt: er wordt een referentiejaar gekozen waarvan de populatieomvang als 100 (procent) is gesteld. De toe of afname van de populatie wordt vervolgens berekend ten opzichte van dit referentiejaar (veelal 1980 of 1990). Waar het om gaat is of een (deel)populatie groot genoeg is voor een genetisch gezonde situatie of dat er sprake kan zijn van inteelt. Door experts wordt hiervoor de term ‘minimale levensvatbare populatieomvang’ (minimal viable population) gebruikt. Deze term is gedefinieerd als:

*"de kleinste omvang van een geïsoleerde populatie waarbij de kans dat de populatie in de eerstvolgende duizend jaar overleeft tenminste 99% bedraagt, rekening houdend met de invloed van toevallige processen"*⁷.

De ‘minimale levensvatbare populatieomvang’ is niet zonder nader, deels genetisch en modelmatig, onderzoek te bepalen. Wij hebben daarom gebruik gemaakt van de volgende vuistregel⁸: bij een minimumaantal van 1000 volwassen dieren kan een (deel)populatie geacht worden ook op termijn voldoende levensvatbaar te zijn. Bij dat aantal van 1000 volwassen dieren is er rekening mee gehouden dat een deel van de volwassen dieren niet aan de voortplanting deelneemt en dat zich in de populatie van tijd tot tijd calamiteiten voordoen, zoals de uitbraak van ziekten.

Staat van Instandhouding ree

Om te beoordelen hoe het is gesteld met de Svl voor het ree houden we de systematiek aan van Bastmeijer (2018). De uitkomsten in het geval van het ree gelden zowel landelijk als voor Drenthe.

Populatieomvang

- Huidige situatie: **gunstig**. Het betreft een algemene soort in groot aantal.
- Trend: **verbeterend** vanwege toename over afgelopen 10 jaren.
- Referentiewaarde populatieomvang: **wordt gehaald** omdat populatie groter is dan in ijkjaar 1994 en duidelijk levensvatbaar is.

Verspreiding

- Huidige situatie: **gunstig** vanwege voorkomen in groot aantal, aaneengesloten

⁵ Bastmeijer 2018

⁶ Evans en Arvela (2011)

⁷ Shaffer, 1987

⁸ Ottburg & Van Swaaij (2014)

Atlasblokken (blokken van 5*5 km²).

- Trend: **verbeterend** omdat verspreiding toenam in de afgelopen 10 jaar.
- Referentiewaarde verspreidingsgebied: **wordt gehaald** omdat dit groter is dan in het ijkjaar 1994.

Leefgebied

- Huidige situatie: **gunstig** omdat de landschappelijke condities en/of de voedselbeschikbaarheid voor de soort toereikend zijn.
- Trend: deze is **stabiel** omdat de landschappelijke condities en/of de voedselbeschikbaarheid voor de soort min of meer gelijk blijven.
- Referentiewaarde leefgebied: **wordt gehaald** omdat de kwaliteit van het leefgebied min of meer vergelijkbaar is of beter dan de referentiesituatie in het ijkjaar 1994.

Toekomstperspectief

- Het toekomstperspectief is **gunstig** omdat de verwachting luidt dat de staat van instandhouding zich in de komende tien of meer jaren op een hoog niveau zal handhaven of zich naar dat niveau zal ontwikkelen.

De huidige situatie m.b.t. de Svl voor het ree is samengevat '**gunstig**' omdat alle criteria als gunstig zijn beoordeeld. Daar komt bij dat de landelijke **trend opgaand of stabiel** is, mede door de uitbreiding van het areaal. Bovendien levert de 'telmethode' waarschijnlijk een onderschatting op en is de **werkelijke situatie nog gunstiger**. De referentiewaarden t.a.v. 1994 zijn **gunstig**.

Uitgaande van de status van het ree binnen Europa, Nederland en Drenthe is voldoende vastgesteld dat deze diersoort niet bedreigd is en ook niet door (gereguleerde) jacht of populatiebeheer wordt bedreigd. De Svl landelijk en op provinciaal niveau is niet in het geding. Ook bestaat voldoende borging, middels de duurzame aanpak zoals deze in dit Faunabeheerplan is opgenomen, dat de gunstige Svl door de voorgestane ingrepen in de populatie niet in het geding zal komen. Door het beoogde planmatige beheer, waarbij jaarlijks trendtellingen worden uitgevoerd en op grond van goed te keuren werkplannen, is verzekerd dat het ree binnen Drenthe een levensvatbare component blijft van haar natuurlijke habitats en dat ook op lange termijn zal blijven. Het planmatig beheren van de populatie, als beschreven in dit Faunabeheerplan, leidt er niet toe dat het natuurlijke verspreidingsgebied van het ree kleiner wordt.

Gebiedsbescherming en Voortoets

De Wnb benoemt de bekende maar ook enkele nieuwe soorten natuurgebieden die bescherming behoeven: de Natura 2000-gebieden, het NatuurNetwerk Nederland (NNN), bijzondere provinciale natuurgebieden en landschappen, bijzondere nationale natuurgebieden en de nationale parken. De bekendste natuurgebieden (met het strengste beschermingsregime) zijn de Natura 2000-gebieden. Aanwijzingsbesluiten bevatten in elk geval de instandhoudingsdoelstellingen ter uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn voor de leefgebieden voor vogelsoorten en natuurlijke habitats en habitats van soorten. Art. 1.11 Wnb geeft een voor eenieder geldende zorgplicht voor het voldoende in acht nemen van zorg voor Natura 2000-gebieden, bijzonder nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Om de algehele samenhang van Natura 2000 gebieden te bewaken, blijft van kracht dat voor de vraag of plannen (zoals met name bestemmingsplannen) significante gevolgen hebben voor een Natura 2000-gebied,

een zogenoemde '**Voortoets**' moet worden opgesteld om op basis van objectieve gegevens te kunnen vaststellen of deze gevolgen kunnen worden uitgesloten⁹). Zo werd t.b.v. het vigerend Faunabeheerplan Ree Drenthe 2019 - 2023 een Voortoets Reeënbeheer Natura 2000 uitgevoerd door Van den Brink (2018). De belangrijkste resultaten uit deze Voortoets waren:

- er is sprake van bestaand gebruik van voor 2010; in de meeste beheerplannen zijn geen restricties gesteld aan het uitvoeren van reeënbeheer in en/of nabij de betreffende Natura 2000-gebieden;
- betreding en verstoring a.g.v. het populatiebeheer met het geweer leiden niet tot een kans op verslechtering van habitattypen of habitats van soorten en ook niet tot significante verstoringseffecten;
- daarmee is deze Voortoets voldoende onderbouwing voor de Faunabeheereenheid om richting het bevoegd gezag aan te tonen dat er geen vergunningplicht geldt op grond van de Wnb.

Uit recenter onderzoek naar verstoringseffecten van het schot op Natura 2000-gebieden¹⁰ is gebleken dat het niet mogelijk is om generiek aan te geven wat de ecologische betekenis van de gedragsrespons (met als sterkste respons 'opvliegen') is in relatie tot het behalen van gestelde gebiedsdoelen (N2000) of consequenties voor de staat van instandhouding voor vogelsoorten op provinciaal of landelijk vlak. Bij de beoordeling van effecten op in het kader van N2000 gestelde gebiedsdoelen vraagt dit een nadere ecologische analyse zoals die bij een Passende Beoordeling of een ecologische evaluatie wordt gedaan.

Er is m.a.w. geen juridische of beleidsmatige aanleiding om deze Voortoets voor voorliggend faunabeheerplan te herhalen.

⁹ Van Vulpen 2017

¹⁰ Latour, J.B. et al. 2022.

2. Ecologie

Reeën vormen een onlosmakelijk onderdeel van de Nederlandse natuur. Het zijn, zeker voor ons land, relatief grote en daarmee belangrijke consumenten van plantaardig materiaal die door hun vraat en betreding de structuur en samenstelling van de vegetatie kunnen beïnvloeden. Ze vormen daarmee een belangrijke component in de mineralencyclus van ecosystemen. Dit laatste mede doordat ze zelf als prooi kunnen dienen voor carnivoren (wolf, wild zwijn, das, vos, mens) en omdat hun dode karkas een belangrijk habitat vormt voor aaseters, ook wel necrofiele fauna genoemd, waaronder zoogdieren, vogels en insecten. Kennis van reeën is onontbeerlijk voor een verantwoord en effectief beheer. Daarom besteden we in dit hoofdstuk ruim aandacht aan de zg. autecologie van het ree.

Habitus

Onder de hertachtigen (*Cervidae*) is het Europees ree een 'onderkruipertje' met een schofthoogte van 60 - 90 cm en een gewicht van 15 - 35 kg, afhankelijk van leeftijd, geslacht en conditie c.q. de kwaliteit van het leefgebied. Reeën hebben geen staart. Alleen de bokken dragen een gewei, dat wordt afgeworpen in de periode oktober-december. In de winter groeit het bastgewei dat ergens tussen maart en juni wordt geveegd. Het precieze moment van afwerpen en vegen is afhankelijk van de leeftijd en de conditie van de bok. Opvallend is de witte spiegel aan de achterzijde die bij geit en bok anders van vorm is.

Dieet

Voor alle soorten in het wild levende dieren geldt dat de dieetkeus wordt bepaald door het lokale aanbod en daardoor verschilt per gebied en fenologisch seizoen (hoe doet de natuur zich aan ons voor, wat is beschikbaar). Reeën hebben een voorkeur voor kwalitatief goed voedsel d.w.z. goed verteerbaar en rijk aan energie. Dit komt onder meer omdat hun relatief kleine pens slechts kleine hoeveelheden voedsel kan verwerken. Als voorbeeld staat hieronder de dieetsamenstelling van reeën in de Amsterdamse Waterleidingduinen (Tabel 1). Opvallend: ze eten voornamelijk goed verteerbare tweezaadlobbigen (dicotylen), maar ook de eenzaadlobbige grassen (monocotylen). Dit laatste als onderdeel van het dieet in de winter en het vroege voorjaar (jonge, nog goed verteerbare scheuten). Een vergelijkbaar resultaat werd gevonden op de Veluwe¹¹. Beukenmast kan een belangrijk onderdeel vormen van het winter- en voorjaarsdieet.

seizoen/ categorie	dec/jan	feb/mrt	apr/mei	jun/jul	aug/sep	okt/nov
gras	15	11	28	3	9	1
mono tot	3	3	3	0	0	0
varen	26	7	3	0	1	17
dico tot	44	47	58	96	91	54
bast	7	12	6	1	0	27
rest	5	20	1	0	0	0

Tabel 1. Dieetsamenstelling van reeën in de Amsterdamse Waterleidingduinen (1987-1999) per fenologisch seizoen, uitgedrukt in droge stof percentages. Mono: monocotylen (eenzaadlobbigen); dico: dicotylen (tweezaadlobbigen); rest: categorie onbekend¹².

¹¹ Groot Bruinderink *et al.* 1997

¹² Van Breukelen *et al.* 2000

Leefgebied

Het leefgebied (Eng.: habitat, bij ons ook wel eco- of biotoop) van het ree bestaat uit een breed spectrum aan landschappen variërend van cultuurlandschap en bos tot moerassen en uiterwaarden. Het oppervlak van een leefgebied voor een ree in Europa ligt tussen de 5¹³ en de 100ha¹⁴. Of een gebied geschikt is als leefgebied hangt af van diverse, deels met elkaar samenhangende factoren die mede het voedselaanbod bepalen, zoals oppervlakte, bodemrijkdom, areaal landbouw, natuur en bebouwing/wegen. Daarnaast zijn van belang dekking en luwte, migratiemogelijkheden en de aanwezigheid van andere hoefdieren (concurrentie) en roofdieren (predatie, angst). Voor geen enkele van genoemde factoren bestaan goed gefundeerde, harde criteria, een belangrijke reden waarom ecologische modellen vaak onnauwkeurig uitpakken. In de paragraaf 'Verklaring verschil in dichtheden tussen WBE's' gaan we nader in op enkele specifieke eisen van reeën aan hun omgeving.

Dichtheid

Om (de kwaliteit van) leefgebieden onderling te kunnen vergelijken wordt veelal gebruik gemaakt van het begrip 'dichtheid': het aantal reeën per km² (MNA/100ha) leefgebied. Dit cijfer is net zo hard als de (MNA-)uitkomst van de trendtelling. Bij vergelijkingen wordt in voorliggende Faunabeheerplan altijd gebruik gemaakt van de totale oppervlakte van een WBE en niet gecorrigeerd voor bebouwing, wateren en wegen. De hoogste dichtheden tot wel 25 stuks per 100ha leefgebied, vinden we in parklandschappen: open grasland met verspreide bomen of boomgroepen en struiken. Bij toenemende dichtheid kan de stress onder reeën zo hoog oplopen dat dieren het gebied gaan verlaten. Concurrentie om (winter)voedsel en sociale stress kunnen er eveneens toe leiden dat reeën verdwijnen uit gebieden met edelherten, damherten, wilde zwijnen, runderen en paarden. Dit fenomeen deed zich in de afgelopen decennia onder meer voor in de Amsterdamse Waterleidingduinen, de Oostvaardersplassen en het Deelerwoud. Het begrip 'dichtheid' zal als een rode draad vaak opduiken in dit Faunabeheerplan Ree Drenthe 2024 - 2029.

Territorium

Reeën zijn, in tegenstelling tot bijvoorbeeld edelhert, damhert en wild zwijn, territoriaal. Zowel de mannelijke (bokken) als de vrouwelijke dieren (geiten) verdedigen in de voortplantingsperiode (bronst; juli - augustus) een gedeelte van hun leefgebied tegen soort- en seksegenoten. Bokken zijn hierin het felst, waarbij hun territorium dat van meerdere geiten kan overlappen. Territoria van geiten overlappen elkaar ook regelmatig. De oppervlakte van een territorium hangt af van kwaliteiten van het leefgebied als hierboven vermeld: daardoor kan de dichtheid aan reeën variëren van 5 tot 25/100ha (met uitzonderingen naar beneden en boven). In open biotopen zien we dat reeën in de winter grotere groepen (sprongen) vormen; in bosrijk landschap is dit minder of in het geheel niet het geval.

¹³ Putman 1988

¹⁴ Vincent *et al.* 1995

Bewegingen

Dagelijks tochten

Reeën rusten overdag veel (zittend herkauwen) maar dagactiviteit is heel gewoon. De meeste kans op actieve reeën vormen de randen van de nacht en dit wordt dan ook weerspiegeld door het etmaalpatroon van aanrijdingen. In nachten met heldere maan wordt 's nachts meer gefoerageerd. De dagelijks afgelegde afstand bedraagt 100 - 200 m, maar excursies worden gemaakt, bijvoorbeeld door geiten tijdens de bronst gemiddeld 892 m en maximaal ca. 3 km, maar ook tot 2,5 km gedurende de eerste 10 dagen na de geboorte van het jong¹⁵. Bokken zijn tijdens de bronst in hun hele leefgebied en territorium actief. Ook 's winters leggen de geiten met hun kalveren relatief grote afstanden af.

Dispersie

Onder dispersie wordt verstaan het uitzwermen van jonge dieren op zoek naar een eigen leefgebied nadat ze zelfstandig zijn geworden. Reeën kunnen dispergeren over grote afstanden. In de meest noordelijke bosgebieden van Europa worden afstanden van boven de 100 km vermeld. In de zuidelijker gelegen Europese gebieden disperseert tussen de 20 en 75% van de jongen meestal over korte afstand van 2,5 km. De maximale dispersieafstand bedraagt 140 km¹⁶. Voor 80% van de individuen kan 2,5 km worden aangehouden. Jonge bokken dispergeren over het algemeen eerder en over grotere afstand dan jonge geiten.

Bewegingen als gevolg van verstoring

Dekker & Groot Bruinderink (2010) deden onderzoek naar effecten van jacht op gedrag en welzijn van in Nederland voorkomende hoefdieren. Het bleek dat bejaging, met name in de vorm van drijfjacht, bij het ree kan leiden tot gedragsveranderingen zoals een verhoogde waakzaamheid ten koste van de foerageertijd. Bij ernstige vormen van verstoring zoals een drukjacht of loslopende honden, kunnen reeën (tijdelijk) hun leefgebied verlaten. De meest gebruikte vorm van jacht op reeën, de aanzitjacht waarbij een dier vanaf bijvoorbeeld een hoogzit wordt geschoten, leidt in het algemeen niet tot extra bewegingen c.q. meer aanrijdingen met reeën¹⁷. Wereldwijd inclusief in Drenthe is in de afgelopen 40-50 jaar sprake van een sterke groei van het toerisme en recreatie¹⁸. Deze voortdurende groei roept steeds vaker vragen op over de (milieu-)effecten en beheersbaarheid van het toerisme en de daarmee gepaard gaande recreatiedruk. Een hoge recreatiedruk met bijbehorende excursies, droppings, loslopende honden, herrie e.d. kan een gebied ongeschikt maken voor reeën. Extensiveren van de recreatiedruk en een juiste zonering van de recreatie zijn dan van groot belang¹⁹.

Reproductie en populatiestructuur

Reeën hebben een polygyne reproductiestrategie (een mannetje bevrucht meerdere vrouwtjes). In juli - augustus is de piek van de voortplanting. Het ree is het enige hoefdier met kiemrust: de ongeboren vrucht groeit weliswaar, maar nestelt zich pas laat in de baarmoeder en ontwikkelt zich pas vanaf eind december, waardoor de draagtijd verlengd is met ca. 4,5 maand. Ook bij marterachtigen doet zich dit

¹⁵ Liberg *et al.* (1998)

¹⁶ Wahlström & Liberg 1995

¹⁷ Groot Bruinderink *et al.* 2012

¹⁸ CBS 2018

¹⁹ Cromsigt & Kuiper 2018

verschijnsel voor. De kalveren worden geboren in mei, de tijd met optimaal voedselaanbod voor de zogende geit. De overlevingskansen van de kalveren hangen, behalve van de conditie van de geit, af van het weer, de gevoeligheid voor ziekten en predatie (vos, das, wild zwijn, wolf, lynx). De kalversterfte kan oplopen tot bijna 90% en vormt een van de eerste mechanismen waardoor populatiegroei wordt afgeremd.

Bij het ree doen vanaf hun tweede levensjaar de geiten (smalreeën) mee aan de voortplanting. Gemiddeld bevinden zich in de baarmoeder van 2 jaar oude geiten 0,5 embryo's; bij de oudere geiten is dit 1,8²⁰. In het betreffende onderzoek in Denemarken werd vastgesteld dat het aantal kalveren/geit varieerde tussen 0,5 - 1,6 stuks. De aanwas van de populatie wordt daarom geschat op 30 - 40% van het totale bestand of 70 - 80% van het totaal aan vrouwelijke dieren. Deze schatting vormt uitgangspunt bij het beheer (lees: toewijzing afschot).

Reeënpopulaties kunnen gevoelig zijn voor weersinvloeden. Als het tijdens de geboortepiek erg nat en koud is, kan de neonatale sterfte hoog zijn, oplopend tot meer dan 75%. In strenge winters met veel sneeuw kan een hoge sterfte optreden bij zowel juveniele als adulte dieren. Bij het ree werden dichtheidsafhankelijke effecten gevonden op bijvoorbeeld de reproductie: de kalf/adult vrouwtje-ratio zakte van 1,4 naar 0,9 bij een toename van de dichtheid van 6 naar 25 reeën/100 ha. Uit onderzoek in de AWD weten we overigens dat dit komt doordat ze weliswaar in normale aantallen geboren worden maar meestal al de eerste week na de geboorte sterven; met andere woorden, de neonatale sterfte nam sterk toe. Dit lijkt het gevolg te zijn van de conditie van het moederdier²¹. In tegenstelling tot de andere hoefdiersoorten zijn reeën, in ieder geval voor een deel van het jaar, territoriaal en het is goed denkbaar dat het sociale systeem van reeën dempend werkt op populatiefluctuaties en zelfs een regulerend effect heeft. Onderzoek wees uit dat er, ook bij hoge dichtheden, voldoende voedsel aanwezig is in de territoria en dat de reproductie onafhankelijk is van de dichtheid. De dichtheden werden beperkt door een 'sociale draagkracht' (stress) en niet zozeer door voedsel.

Geslachtsverhouding

De geslachtsverhouding wordt uitgedrukt als de verhouding bok/geit. Voor alle evenhoevigen (edelhert, damhert, ree, wisent, wild zwijn) geldt dat deze pre- (in de baarmoeder) en postnataal (kort na de geboorte) de 1,0 nadert. Bij het ouder worden krijgen de vrouwelijke dieren de overhand en is de verhouding dus kleiner dan 1,0. Als voorbeeld de bevindingen van Andersen (1953): kalveren tot 6 maanden: 1,0; reeën van 1 - 3 jaar: 0,7; 3 - 6 jaar: 0,6 en reeën van 6 - 9 jaar: 0,3.

Jonge bokken lopen naar verhouding meer risico, omdat ze al als eenjarig dier op zoek moeten naar een eigen territorium waar de jonge geiten langer in de relatief veilige omgeving van hun moeder kunnen blijven. Ook dit patroon zien we weerspiegeld in de aanrijdingen met reeën. Bij toenemende leeftijd wordt de strijd tussen de bokken om een eigen gebied heftiger met bijbehorende risico's. Volgens sommige auteurs is vervrouwelijking ook een reactie op een leven onder stress als gevolg van hoge dichtheden en negatieve associaties met de mens als hierboven

²⁰ Strandgraad, H. 1972.

²¹ Van Breukelen *et al.* 2002; Van Breukelen & Schoon 2003

beschreven. De dieren ervaren dit als een bestaansrisico en gaan om die reden meer investeren in vrouwelijke nakomelingen. Het gegeven dat één bok meerdere geiten kan beslaan (de polygyne voortplantingsstrategie) garandeert hierbij een grotere aanwas.

Wat betreft de leeftijdsopbouw leren we uit het voorafgaande dat geiten gemiddeld ouder worden dan bokken. In de praktijk betekent dit gemiddeld respectievelijk 8 - 9 en 6 - 7 jaar. Het is echter niet goed mogelijk om in het veld te bepalen hoe oud een levend volwassen dier is.

3. Draagkracht

3.1 Ecologische draagkracht

De ecologische draagkracht van een gebied (het maximum aantal reeën dat er kan leven zonder onomkeerbare schade aan de biotische omgeving en de soort zelf) wordt bepaald door de combinatie van een aantal *dichtheidsafhankelijke* factoren als het voedselaanbod in de nawinter, dierziekten en interacties met soortgenoten, andere herbivoren en predatoren. Daarnaast spelen *dichtheidsonafhankelijke* factoren een rol zoals weersomstandigheden en onrust (verkeer, vormen van jacht, recreatie, honden).

Hoe zie je nu aan de reeën dat de ecologische draagkracht van een leefgebied in zicht komt, dat er niet veel meer bij kunnen. Min of meer spelen zich dan in volgorde een aantal processen af (1 - 4):

- 1) een eerste signaal is minder kalveren/geit en een gewichtsafname van de kalveren;
- 2) vervolgens zullen er geiten zijn die niet in oestrus geraken en dus niet bevrucht worden. Ze slaan een jaar over en daardoor neemt het voortplantingssucces in het eerstvolgend voorjaar af. Bij de volwassen bokken zal, lastiger waarneembaar, de geweigrootte afnemen. Immers, het gewei is een secundair geslachtskenmerk waar het eerst op wordt bezuinigd in ongunstige situaties;
- 3) in het algemeen zullen hierna meer verzwakte dieren worden aangetroffen omdat het afweersysteem tegen bijvoorbeeld parasitaire aandoeningen minder goed functioneert. In de geschoten dieren zullen meer parasieten als longwormen, maag- en darmwormen, leverbot en keelhorzel worden gevonden;
- 4) er treedt kalversterfte op, tot wel 75% en tenslotte zal ook sterfte optreden onder volwassen dieren. Gelijktijdig kan een verhoogde migratie plaatsvinden, maar dat is niet altijd het geval.

De Wnb en het provinciaal beleid zijn hier duidelijk over: deze situatie is niet gewenst. Daar komt bij dat, voordat het niveau van ecologische draagkracht wordt bereikt, het niveau van maatschappelijk draagvlak in het algemeen al is overschreden²². De hierboven beschreven verschijnselen die samenhangen met de ecologische draagkracht K worden in Nederland en in de ons omringende landen bij wilde hoefdieren niet of nauwelijks waargenomen. Eerder is het omgekeerde het geval en zagen we over de afgelopen ca. 50 jaren een toename van genoemde soorten van zowel hun areaal als hun aantallen in Noordwest-Europa. En die aantallen nemen op veel plaatsen nog steeds toe, met gevolgen in de tijd voor o.a. hun wettelijke bescherming en status. Nederland kent tenminste drie recente voorbeelden waarbij moest worden gestuurd op de aantallen hoefdieren omdat het maatschappelijk draagvlak ontbrak voor situaties rond K : de Oostvaardersplassen, de Amsterdamse Waterleidingduinen en het Deelerwoud. Naast het verlies aan biodiversiteit speelt ook emotie hierbij een grote rol.²³

²² Von Raesfeld 1970

²³ Groot Bruinderink *et al.* 2022. Grofwild in de provincie Utrecht. Zoogdierverseniging

3.2 Maatschappelijke draagkracht

Reeën die sneuvelen bij aanrijdingen met het gemotoriseerd verkeer en als zodanig worden geregistreerd noemen we 'slachtoffers van aanrijdingen'. Alle andere dieren die om wat voor reden dan ook dood worden gevonden en geregistreerd, worden ook wel samengevat onder de noemer '*valwild*'. Reeën kunnen bijvoorbeeld sterven als gevolg van landbouwwerkzaamheden, verdrinking, honden, stroperij, vastlopen in rasters etc. In de periode 2009 - 2018 ging het in Drenthe om 1238 stuks d.i. gemiddeld 135 stuks per jaar. Oplossingen voor deze bedreigingen, m.u.v. onder het wild voorkomende dierziekten, vergen maatwerk. Bij landbouwwerkzaamheden kunnen wildredders en drones met warmtecamera's worden ingezet. Ook het doorlopen van percelen met een getrainde hond kan soelaas bieden. Om verdrinking in sloten, tochten, vaarten en kanalen te voorkomen dienen steile beschoeiingen te worden onderbroken door ruime uitstapplaatsen op ca. 100m van elkaar en altemeerend aan weerszijden van het water. Handhaving van verboden kan leiden tot minder struinende honden etc. Communicatie is in dit verband van groot belang: laat zien wat de WBE en FBE doen om dit soort zaken te voorkomen.

Op grond van artikel 3.10 lid 1 onder a en b van de Wnb is het verboden om reeën opzettelijk te doden, te vangen of hun vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen. Wilde hoefdiersoorten kunnen zorgen voor overlast aan in de Wnb genoemde maatschappelijke belangen landbouw, bosbouw, openbare orde en veiligheid (verkeersveiligheid) en flora en fauna (biodiversiteit; positief en negatief). Ook de vitaliteit van de betrokken hoefdierpopulaties zelf is in dit opzicht van belang. Daarom worden (sub)populaties reeën beheerd. Artikel 3.17 Wnb geeft in lid 1 een opsomming van de zogenaamde (wettelijke) belangen waarvoor Gedeputeerde Staten een ontheffing kunnen verlenen voor het beperken of beheren van reeënpopulatie(s). Afschot van reeën kan aan de orde zijn bij schade aan de in de Wnb genoemde maatschappelijke belangen (Bijlage 3). Relevante belangen voor Drenthe zijn:

- I. de teelt van bomen en gewassen (art. 3.3),
- II. het voorkomen of bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren (art. 3.10) en
- III. de relatie met de volksgezondheid en de openbare veiligheid (art. 3.3), in het bijzonder de verkeersveiligheid. Omdat de Wnb bepaalt (art. 3.8) dat afschot pas aan de orde is indien er geen andere bevredigende oplossing is, staan we stil bij preventie van schade aan belangen en de rol van de grondgebruiker daarbij.

Ad I. Landbouw

Wilde hoefdieren verblijven als regel overdag in bos- en natuurgebied en kunnen in de schemering en 's nachts uittreden om te foerageren op landbouwgronden. Op rustige gronden kan ook overdag worden gefoerageerd. Wanneer de dieetkeus leidt tot vraat aan jonge fruitbomen, bosaanplant, natuurlijke bosverjonging, volle grond groenten, bolgewassen e.d. kan dit leiden tot schade voor de grondgebruiker. De omvang van de schade hangt nauw samen met het type gewas en de lokale dichtheid van reeën. Op de site van BIJ12 unit Faunafonds lezen we: "Reeën kunnen vooral schade aanrichten aan fruitbomen (knoppen en boombast) en jonge bosopstanden. De exacte schade veroorzaakt door reeën is onbekend, omdat het Faunafonds meestal geen tegemoetkoming in de schade voor deze soort uitkeert".

Preventie.

Hier ligt een taak voor de grondgebruiker, zeker bij gevoelige en dure teelten. BIJ12 - faunazaken maakt bij preventieve middelen in dit geval onderscheid in visuele en akoestische afweer, fysieke afscherming (rasters, boommanchetten), teelt technische maatregelen en beheer. Omdat de mate van overlast ook hier samenhangt met de dichtheid aan reeën, wordt geconstateerd dat een belangrijke methode om schade te voorkomen is populatiebeheer²⁴. Schade aan bomen en gewassen komt in Drenthe nauwelijks voor. In voorkomende gevallen kan de provincie een incidentele ontheffing verlenen om verjagingsacties te ondersteunen met het geweer.

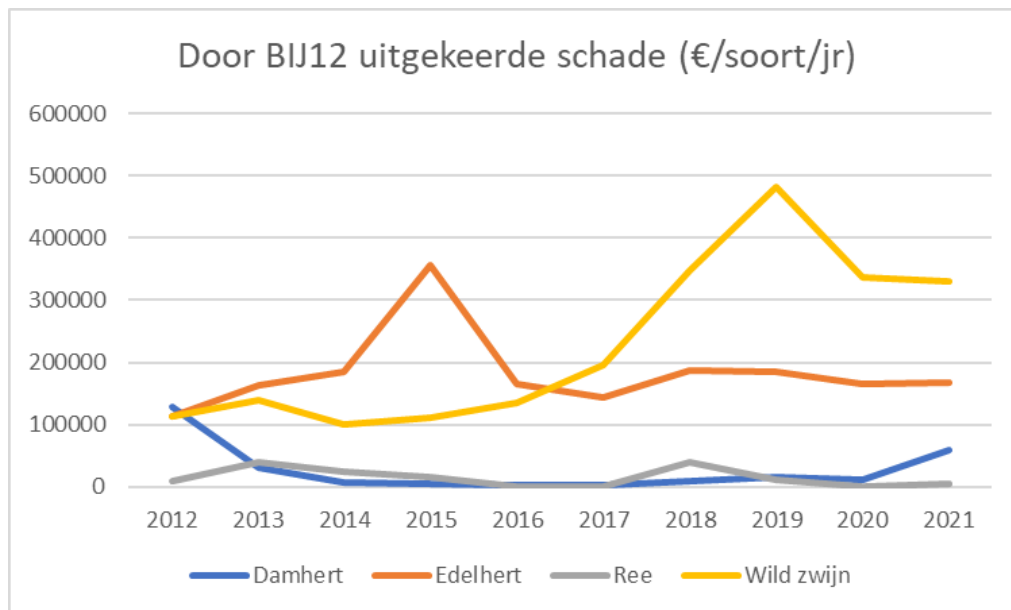
Omdat de keuze van de hoefdieren voor bepaalde landbouwgewassen te maken heeft met beschikbaarheid en kwaliteit, heeft overlast door wilde hoefdieren een geografisch en seizoen karakter en is ieder overzicht van de schadefenologie indicatief (Tabel 2). Reeën foerageren na mei bijna niet meer op landbouwgronden. Ze vinden dan kwalitatief goed natuurlijk voedsel en komen pas in de nazomer, herfst en winter weer terug.

Tabel 2. Seizoen aspecten van schade aan gewassen door wilde hoefdieren. eh: edelhart; dh: damhart; re: ree; wz: wild zwijn. Maanden: 1: januari, 2: februari etc.

gewas	diersoort	maanden
winter- en zomergraan	eh; dh; re; wz	10 - 8
aardappelen	eh; dh; wz	5 - 9
suiker- en voederbieten; knolgroen; winterpeen	eh; dh; re; wz	3 - 10
maïs	eh; dh; wz	4 - 10
gras(zaad)	eh; dh; wz	1 - 12
aardbei; braam; framboos	dh; re	5 - 9
appels, peren	eh; dh; re	10 - 6
vollegrondsgroenten	eh; dh; re; wz	1 - 8
bloem(boll)enteelt	dh; re	4 - 6
bomen; boomgaard; boomkwekerij	eh; dh; re	1 - 12
kuilvoer	wz	1 - 12

De financiële schade door wilde hoefdieren aan de landbouw kunnen we afleiden uit de jaarverslagen van BIJ12 Faunazaken (Fig. 2). Niet alle schade komt voor een tegemoetkoming in aanmerking; wanneer bijvoorbeeld schade met een raster kan/kon worden voorkomen, wordt er niet uitbetaald.

²⁴ (<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-hertachtigen/>)

Figuur 2. Door BIJ12 uitgekeerde schade/hoefdiersoort in de periode 2012 - 2021 (Bron: BIJ12 Faunazaken).

Het overgrote deel van de uitgekeerde schade door wilde hoefdieren komt voor rekening van het edelhert (Gelderland) en wild zwijn (Limburg; Noord-Brabant). Het damhert en het ree spelen in dit opzicht een ondergeschikte rol. In de periode 2018 - 2023 betrof het in totaal 1 geval van schade aan bloembollen in Drenthe. Er werd een bedrag van € 7.613 uitgekeerd. Overige, in 2020 gemelde schade aan aardbeien en bloembollen, werd niet vergoed.

We gaan dan ook in dit rapport niet dieper in op de relatie tussen ree en landbouwgewassen.

Ad I. Bosbouw

Ofschoon een natuurlijk en intrinsiek onderdeel van het ecosysteem bos, kunnen wilde hoefdieren schade berokkenen aan bosverjonging en bosontwikkeling wanneer in het beheer de nadruk ligt op de houtproductie, spontane verjonging of biodiversiteit²⁵. Belangrijk zijn de vraat aan knoppen en twijgen van jonge bomen, struiken en dwergstruiken, het beschadigen van de bast door vegen van het gewei en door vraat (schillen, waarbij geen enkele boomsoort wordt ontzien) en het omwroeten van de bodem²⁶. In het algemeen worden jonge loofboomsoorten meer aangevreten dan jonge naaldboomsoorten vanwege de hars in die laatste, die als antivraatstof werkt. En onder die loofboomsoorten bestaat een sterke voorkeur voor zachte berk, wilde lijsterbes, zomereik en wintereik. Alleen de beuk ziet kans om door te groeien tot boven de vraatlijn in aanwezigheid van ree en edelhert. Overigens kunnen loofbomen deels of geheel herstellen van vraat.

In de herfst van 2021 is de tweede inventarisatieronde van de graasdrukmonitoring op de Veluwe uitgevoerd²⁷. Het doel van het project “Bosverjonging op de Veluwe” is om, in samenwerking met de Veluwse bouseigenaren, een uniforme graasdruk monitoringsonderzoek uit te voeren, waar het kwantitatieve effect van hoefdieren op

²⁵ Hazebroek *et al.* 1995; Kuiters *et al.* 1997; Kuiters & Casaer, 2010; Reichgelt *et al.* 2020; 2021; Van Breukelen *et al.* 2002

²⁶ Groot Bruinderink *et al.* 1997; Den Ouden *et al.* 2020

²⁷ Reichgelt *et al.* 2020; 2021

bosverjonging wordt vastgelegd.

Subdoelen zijn:

- inzicht in de werkelijke boomsoortenverhouding ten opzichte van de gewenste Veluwe boomsoorten en gewenste hoeveelheid bosverjonging;
- overeenstemming over het gewenst aantal grote hoefdieren rekening houdend met bosverjongingsdoelstellingen en andere bosfuncties.

Uit deze graasdrukmonitoring blijkt opnieuw dat het leeuwendeel van de spontane en geplante verjonging bestaat uit naaldbomen als grove den, Douglas, fijnspar en Thuja, over het algemeen soorten met een verzurende werking op de bodem.

Uitgezonderd *Prunus* krijgen alle overige kiemplanten van inheemse loofboom- en loofstruiksoorten door vraat geen kans onderdeel te worden van het toekomstige bos. Dit type overlast wordt niet door de overheid vergoed.

Juist de inheemse loofboom- en struiksoorten die er nu tussen uit worden gegeten, hebben een ontzurende i.c. verrijkende werking op de bodem en geven een boost aan de biodiversiteit. En door bijvoorbeeld op de ene plek te eten en hun mest te deponeren op een andere plek, transporteren de dieren voedingsstoffen. Maar ook bestaat er een relatie tussen de vegetatie, de voedselbron voor de herbivoren, en de bodemsuccesie. Zowel boven- als ondergronds neemt de biomassa af als gevolg van begrazing. Mogelijk positieve effecten verdwijnen bij hoge dichtheden. Hier bestaat een duidelijke overlap met het thema biodiversiteit.

Preventie

Om deze redenen worden in Europese bosgebieden populaties van wilde hoefdieren altijd beheerd. Schade aan economisch beoefende bosbouw wordt niet door de overheid vergoed. Daarom, en omdat effecten op bosverjonging geen reden is voor afschot van reeën in Drenthe, gaan we hier in dit rapport eveneens niet nader op in.

Ad II. Het belang “Lijden van reeën”

Zieke dieren kunnen lijden en bij een natuurlijke oorzaak is dit een natuurlijk proces. Reeën zijn vatbaar voor een groot aantal besmettelijke dierziekten (mond-en-klauwzeer, blauwtong, koeiengriep, bovine virus diarree, paratuberculose, Q-koorts en babesiosis). Onder reeën in Nederland werden deze ziekten echter niet recent vastgesteld en de kans op uitbraken onder reeën en daarmee op overdracht naar de sector wordt gering geacht. In het algemeen geldt hoe groter de dichtheid des te groter de kans op uitbraken, overdracht en endemisch worden van een dierziekte. De kans hierop neemt toe bij afnemende conditie i.c. in de buurt van de ecologische draagkracht. Lijden kan ook samenhangen met reeën die in water met steile beschoeiingen zijn geraakt en (dreigen te) verdrinken, als gevolg van een aanrijding of het verstrikt raken in raster en hekwerk, bij het maaien door boeren of als ze door honden worden gegrepen. In alle gevallen waarin lijden wordt geconstateerd is snel optreden vereist.

Preventie

Wat de faunabeheerder kan doen om de kans op lijden te verkleinen is streven naar lage dichtheden onder de ecologische draagkracht. In het vigerend Faunabeheerplan 2017 - 2019 lezen we:

“Uit het faunabeleid van de provincie Drenthe volgt dat het belang om onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren te bestrijden op voorhand reeds voldoende is

aangetoond. De FBE kan op dit onderdeel volstaan met een jaarlijkse verantwoording achteraf”.

Ontheffingsaanvraag ‘lijden’

De noodzaak voor beheer van reeën is vastgelegd in het Flora- en faunabeleidsplan. Ten behoeve van bestrijding van onnodig lijden met gebruikmaking van het geweer wordt binnen de gehele provincie Drenthe gelijktijdig met de ontheffing op grond van verkeersveiligheid een ontheffing aangevraagd voor het ‘voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige reeën’:

- voor jachtaktehouders op alle gronden waarop zij rechthebbende zijn;
- gedurende het gehele jaar;
- gedurende het gehele etmaal;
- alsmede op zon- en feestdagen”.

En:

“Daarnaast volgt uit het beleid van de provincie Drenthe dat de FBE de organisatie is die het initiatief neemt om in de komende planperiode een Valwildregeling op te stellen. Via deze Valwildregeling zullen dan binnen de provincie Drenthe een aantal jachtaktehouders worden aangewezen om bij aanrijdingen met reeën en ter voorkoming van onnodig lijden de aangereden en gewonde dieren uit hun lijden te kunnen verlossen” (Bijlage 1; 3; 5).

Ad III. Openbare veiligheid en volksgezondheid (verkeersveiligheid)

Vanwege de centrale positie die dit aspect inneemt in beleid en beheer is hieraan Hoofdstuk 5 gewijd.

Flora en fauna (soortenrijkdom, biodiversiteit)

Naast genoemde belangen spreekt de wet ook over het belang van behoud van biodiversiteit. Onder biodiversiteit wordt in het navolgende bedoeld op de soortenrijkdom. Elke soort, ook het ree, heeft een intrinsieke waarde en vormt op zichzelf een verrijking van de biodiversiteit. In die zin is het ook vreemd om te praten over positieve of negatieve effecten op de biodiversiteit of over nut en schade: de dieren leven naar hun aard en hebben daarmee soorteigen effecten op hun omgeving. De beoordeling van die effecten in de zin van goed en kwaad voor de biodiversiteit wordt door de beherende mens toegevoegd.

Wilde hoefdieren behoren tot de grootste dieren uit onze ecosystemen en hebben, ook al zijn ze gering in getal, soms een stevige invloed daarop. Daarom worden ze ook wel sleutelsoorten genoemd of ecosysteembouwers. In het oog springende effecten kunnen zijn²⁸:

- de soorten kunnen fungeren als transportmiddel voor zaden zodat deze via de vacht, voetzolen of de mest onbezette plekken kunnen bereiken (zoöchorie);
- wilde zwijnen kunnen waarschijnlijk een belangrijke bijdrage leveren aan het transport van de sporen van diverse paddenstoelsoorten;
- zwijnen zijn effectieve predatoren van insecten en larven. In de literatuur zijn zowel voorbeelden van de afname van aantallen insecten in de bodem na introductie van zwijnen als voorbeelden van een toename;
- wroetende zwijnen kunnen het aantal poppen van plaagvormende insecten reduceren;

²⁸ Groot Bruinderink *et al.* 2009

- wilde zwijnen eten reptielen, amfibieën, slangen en prederen kraamkamers en nesten van bodembroeders;
- vraat aan planten, (dwerg)struiken en bomen welke leidt tot hergroei en daarmee tot verrijking van de structuur in kruid-, struik- en boomlaag;
- facilitatie van andere herbivoren die profiteren van de vaak goed verteerbare, eiwitrijke hergroei bv bij grassen;
- variatie in structuur als gevolg van vraat waarvan spinnen en insecten profiteren die op hun beurt weer prooi vormen voor vogels en kleine zoogdieren;
- het 'dunnen' van een vak met opslag van bijvoorbeeld grove den doordat exemplaren sterven als gevolg van een te sterke aantasting (soms ontworteling) en er afwisseling ontstaat van vitale en dode boompje c.q. open plekken op de bosbodem waarvan weer andere organismen waaronder bodemflora kunnen/kan profiteren;
- een bijdrage aan het tegengaan van de verbossing van heide en andere open terreingedeelten, door de vraat aan en van jonge boompjes, met name grove den en berk;
- het creëren van zandbaden van minerale bodem op een zonnige plek;
- idem van uitgekrabde markeringsplaatsen en bronstkuilen;
- het creëren van een kiembed voor zaden van beuk, grove den, berk e.d. door gewroet waarbij de minerale bodem wordt blootgelegd;
- het opnemen van mineralen op de ene plek en op de andere defeceren zodat verspreiding van mineralen over grotere oppervlakten plaatsvindt;
- het openbreken van een sneeuw- en ijsdek op de bosbodem waarvan vogels profiteren;
- etc.

Dit wordt anders bij hoge dichtheden c.q. frequenter bezoek. Wat we dan kunnen waarnemen is dat:

- een eventueel positief effect van het woelen van de bosbodem en humus door het wild zwijn op de verjonging van het bos teniet kan worden gedaan door een hoge wroetfrequentie die het gevolg is van hoge dichtheden;
- een permanent hoge begrazingsdruk van o.a. damherten en edelherten leidt tot een significante afname van de biodiversiteit en tot een monocultuur van grassen (goed bestand tegen begrazing; Amsterdamse Waterleidingduinen, Oostvaardersplassen en Deelerwoud);
- dit verlies in algemene zin geldt voor plantensoorten, insecten (vlinders), hun larven, broedvogels (in struiken en op de bodem) en kleine zoogdieren (gebonden aan een rijke vegetatiestructuur²⁹).
- ook verdwenen de reeën langzaam maar zeker uit genoemde gebieden³⁰.

Preventie

De stapeling van negatieve effecten bij hogere dichtheden c.q. frequenter bezoek op de biodiversiteit, neergelegd in talrijke rapporten, leidde in ons land, in combinatie met grote maatschappelijke weerstand, tot aanpassingen in het beheer van de hoefdieren: een terugkeer naar het traditioneel, actief beheer (afschot) met als doel lagere dichtheden om de biodiversiteit te herstellen. Waar precies het omslagpunt ligt van positief naar negatief verschilt per ecotoop en met het oordeel door de mens.

²⁹ Groot Bruinderink & Schoon 2019;

Staatsbosbeheer 2020; Hazebroek *et al.* 1995; Van Breukelen & Schoon 2003

³⁰ Van Breukelen & Schoon 2003

Het beschermen van kwetsbare natuur (plant- en diersoorten) tegen wilde hoefdieren, bijvoorbeeld door die kwetsbare natuur (deels) in het raster te zetten, kan leiden tot 'postzegelbeheer': waar begin je en waar stop je? In een gezond ecosysteem kunnen soorten wel tegen een stootje. Ze ontwikkelden zich immers ook naast elkaar in co-evolutie.

Overige aspecten

Andere aspecten die samenhangen met de aanwezigheid van wilde hoefdieren zijn geen maatschappelijke belangen die als zodanig in de Wnb zijn genoemd, maar die wel belangrijk zijn in relatie tot verspreiding, aantallen en dichtheden.

- Te denken valt aan veterinaire risico's (te rekenen onder het wettelijk belang van de openbare orde en veiligheid, of als dwingende reden van groot openbaar belang) en het recreatief belang (te scharen onder het wettelijk belang: algemeen belang).
- Op het consumptief belang gaan we op deze plaats niet nader in. Buiten Nederland is het jaarlijks afschot ook een vorm van duurzaam gebruik van een natuurlijke hulpbron (wildbraad), vergelijkbaar met de oogst van hout.
- Ook de optie van het achterlaten van geschoten dieren in het veld (biomassa), reeds lang ingeburgerd bij de tbo's en bij de zg. Valwildregeling, blijft hier onbesproken. Gelet op de belangrijke kansen voor necrofiele fauna (aaseters) is dit zeker een onderdeel van de paragraaf biodiversiteit. Hier ligt ook een relatie met de wolf die aasplekken snel ontdekt.
- De vrij recente komst van deze grote natuurlijke predator in Noordwest-Europa werpt geheel nieuwe beheervragen op welke voor een belangrijk deel te maken hebben met aantallen, gedrag en verspreiding van wilde hoefdieren³¹.

Veterinair risico

De aanwezigheid van reeën betekent geen verhoogd risico in veterinaire opzicht voor andere diersoorten of voor de mens³².

Recreatief belang

Tal van studies tonen het grote belang aan van de aanwezigheid van wilde hoefdieren voor de werkgelegenheid in recreatie en toerisme³³. Ook hierbij een kanttekening. Wilde hoefdieren kunnen mensen als bedreigend ervaren en reageren op hun aanwezigheid door aanpassing van hun dagindeling en terreingebruik, bijvoorbeeld door beperking van hun activiteit tot de schemering en de nachtelijke uren. Dit gedrag is omkeerbaar als de mens uit het leefgebied wordt verbannen. Wanneer de mens niet of in mindere mate wordt geassocieerd met gevaar kunnen ze dag actief blijven en zich laten zien op de open terreingedeelten. Hierbij speelt de uitgestrektheid van de open terreingedeelten, die maakt dat het gevaar op grote afstand kan worden waargenomen, een rol. De dieren leren waarschijnlijk ook dat vluchten voor de mens zinloos is, wanneer er overal mensen zijn. Onvoorspelbare vormen van recreatie leiden tot negatieve ervaringen en aanpassing van het gedrag waarbij in het ergste geval gebieden totaal worden gemeden. Ook kunnen vormen van jacht waarbij de mens door het dier kan worden geassocieerd met gevaar, een negatief effect hebben op de zichtbaarheid van de dieren. Andere voorbeelden van onvoorspelbare activiteiten zijn mensen die zich buiten wegen en paden begeven (struinende kruipdoor- en sluipdoorfotografen), al dan niet met loslopende honden.

³¹ Groot Bruinderink & Lammertsma 2013; Drenthen 2015; 2021; Jacobs *et al.* 2012

³² Groot Bruinderink *et al.* 2007

³³ Luttik *et al.* 2006; Bade *et al.* 2010; Abma 2016; Reichgelt *et al.* 2021

Kortom: een positief effect mits de belangstelling in goede banen wordt geleid. Dit kan o.a. in de vorm van georganiseerde excursies onder begeleiding. De aanwezigheid van de mens wordt daarmee voorspelbaar. De belangstelling hiervoor kan een goede graadmeter zijn voor het recreatieve belang van de aanwezigheid van wilde hoefdieren.

De algemene conclusie luidt dat een groot aantal maatschappelijke relaties is gebaat bij lage dichtheden aan wilde hoefdieren inclusief reeën. Bij 'lage dichtheden' kan worden gedacht aan ca. 1/100ha³⁴.

Draagkrachtmodellen in het beheer

Om ontwikkelingen in de stand te kunnen voorspellen en het effect van onderliggende parameters te duiden, zijn in de loop der tijd een groot aantal modellen voor reewildbeheer ontwikkeld³⁵. Het gaat daarbij om populatie dynamische, soms ruimtelijk expliciete modellen (met kaartjes erbij). Ook sterk versimpelde, theoretische rekenmodellen hebben hun intrede gedaan, met als bekendste voorbeeld het model 'Van Haaften', dat ook in Drenthe is toegepast en voornamelijk inzicht biedt in 'kwaliteitsverschillen' tussen WBE's.

Modellen zijn zonder uitzondering versimpelingen van de werkelijkheid die hun doel in wisselende mate voorbijschieten omdat er altijd problemen kleven aan de parametrisatie³⁶. Ook is het zo dat draagkracht niet een statisch getal is maar sterk kan variëren in de tijd onder invloed van natuurlijke en menselijke oorzaken. Een serieuze bijkomstigheid is dat het uiterst lastig is om het aantal reeën in een gebied vast te stellen. *Qualitate qua* geldt dit dan ook voor de *doelstand* (streefstand, gewenste stand) en het daarvan afgeleide afschotquotum. In een tijd waarin belangengroeperingen en rechters kritischer naar de Faunabeheerplannen kijken als onderbouwing van ontheffingen, is dit een heilloze weg.

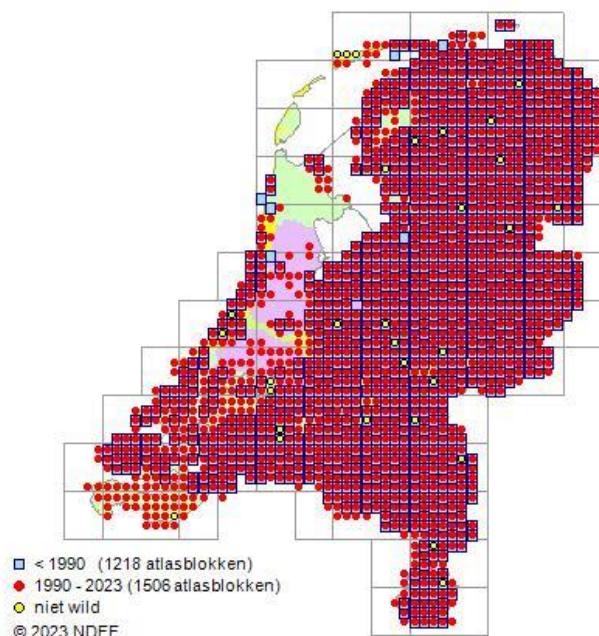
³⁴ Reichgelt *et al.* 2021

³⁵ Groot Bruinderink *et al.* 2022

³⁶ Dekker *et al.* 2015

4. Aantallen en verspreiding

Tot kort na WOII was het voorkomen van reeën in Nederland beperkt tot de uitgestrekte bosgebieden van Drenthe, Overijssel en Gelderland³⁷. In de 50-er jaren kwam de soort onder bescherming van de Jachtwet en aantallen en verspreiding namen toe. Eind 60-er jaren werd hun aantal geschat op ca. 10.000 exemplaren, eind 70-er jaren bedroeg dit al ca. 25.000 en op dit moment luidt de schatting ca. 100-150.000 stuks. Levensvatbare subpopulaties hebben nu een welhaast landelijke verspreiding, met uitzondering van enkele Waddeneilanden, Zeeuws-Vlaanderen, delen van Zuid-Holland en de kop van Noord-Holland (Fig. 3).

Figuur 3. Voorkomen van reeën in Nederland. Drenthe heeft een provincie dekkende verspreiding (2023 NDFF)

Metapopulatie

Het voorkomen van reeën in Nederland en Drenthe is een voorbeeld van een metapopulatie: een aantal subpopulaties in een habitatnetwerk, waarbij elke subpopulatie onderhevig is aan een dynamiek van sterfte, emigratie, geboorte en immigratie³⁸. Tussen de subpopulaties vindt uitwisseling plaats en exacte begrenzingsen tussen subpopulaties zijn veelal niet aan te geven. Drentse subpopulaties kunnen uitwisselen met die van de aangrenzende provincies en met Duitsland, ondanks de aanwezigheid van snelwegen, spoorwegen en kanalen. In al deze gebieden worden reeën beheerd en een bepaalde populatieomvang en -structuur nagestreefd. Drenthe is vanouds een belangrijke provincie voor het ree: met uitzondering van enkele bebouwde gebieden is de soort overal aanwezig.

³⁷ Groot Bruinderink 2016

³⁸ Groot Bruinderink 2016

4.1 Hoeveel reeën leven er in Drenthe?

Trendtelling

De (subpopulaties van) reeën in Nederland worden, zoals ook elders in Europa het geval is, beheerd (gecontroleerd) door afschot. In ons land worden op het niveau van wildbeheereenheden (WBE's) de dieren in het voorjaar geïnventariseerd. Hiervoor wordt het begrip 'trendtelling' gehanteerd, omdat alle partijen zich ervan bewust zijn dat bij die inventarisatie een onbekend aantal dieren wordt gemist³⁹. Dit is met name in bos- en struweelrijke gebieden het geval. De uitvoering van de trendtelling blijkt niet in iedere provincie gelijk, maar de hoofdlijnen ervan worden hieronder nader toegelicht.

Elk jaar eind maart/begin april worden per WBE drie opeenvolgende tellingen uitgevoerd (avond, ochtend, avond) gedurende circa 2 uur rond zonsopkomst en zonsondergang. De teldatum wordt gerelateerd aan nieuwe maan in verband met de met maanstand verbonden nachtelijke activiteit van de dieren. Geteld wordt vanuit (vaste telposten en) auto's. De tellers worden zodanig ingedeeld dat het gehele WBE-gebied zoveel mogelijk wordt bestreken. De indeling van de rijploegen en de stationaire ploegen is dusdanig dat er ten minste één, maar vrijwel altijd minimaal twee ervaren mensen in zitten. De verdeling van de mensen over de telgebieden ligt, daar waar het de vaste kern van tellers betreft, soms al jaren vast: ieder heeft zijn eigen telgebied en soms zelfs vaste telroute. Er wordt gebruik gemaakt van verrekijkers en telescopen. Tijdens de telling wordt iedere waarneming (individueel of groep, geslacht, leeftijd) ingetekend op een kaartje met een rangnummer en op een bijbehorend formulier genoteerd. Ook wordt aangegeven vanuit welke richting de dieren opdoken en hoe laat en in welke richting ze weer verdwenen. Dit om later het elimineren van dubbeltellingen te vergemakkelijken. Onderscheiden categorieën zijn: bokkalf, geitkalf, (jaarling bok of spitser, jaarling geit of smalree), bok, geit (en 'onbekend' of 'niet aangesproken').

Per geslachts- en leeftijdscategorie wordt het maximale resultaat per leeftijds- en geslachtscategorie van de drie rondes opgeteld om de totale populatieomvang te bepalen. Er zitten minimaal 'a' volwassen bokken, 'b' volwassen geiten etc. Dit resultaat wordt ook wel aangeduid als de MNA-waarde: Minimum Number Alive. Ook worden de waarnemingen van de hoogste telling vergeleken met de waarnemingen van de twee andere tellingen om te bezien of er toen (goed herkenbare) dieren zijn gezien die niet tijdens de hoogste telling zijn waargenomen. Met de MNA-methode wordt geen populatieomvang bepaald, maar slechts relatieve aantallen in de vorm van trendgetallen⁴⁰.

Wanneer de gehanteerde inventarisatiemethodiek consistent is over de jaren, elk jaar in uitvoering vergelijkbaar, levert deze een *betrouwbaar* getal op voor een trend of index. Op deze wijze kan de vinger aan de pols van de populatieomvang worden gehouden en kunnen bijvoorbeeld uitspraken worden gedaan over de trend en over de vraag of de Gunstige Staat van Instandhouding nog is verzekerd. De uitkomst zegt ook nog iets over de *precisie* van de methode (hoe dicht liggen de uitkomsten

³⁹ Groot Bruinderink *et al.* 2013

⁴⁰ <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Telplan-voorjaarstrendtelling-ree-Drenthe-2024-2029.pdf>

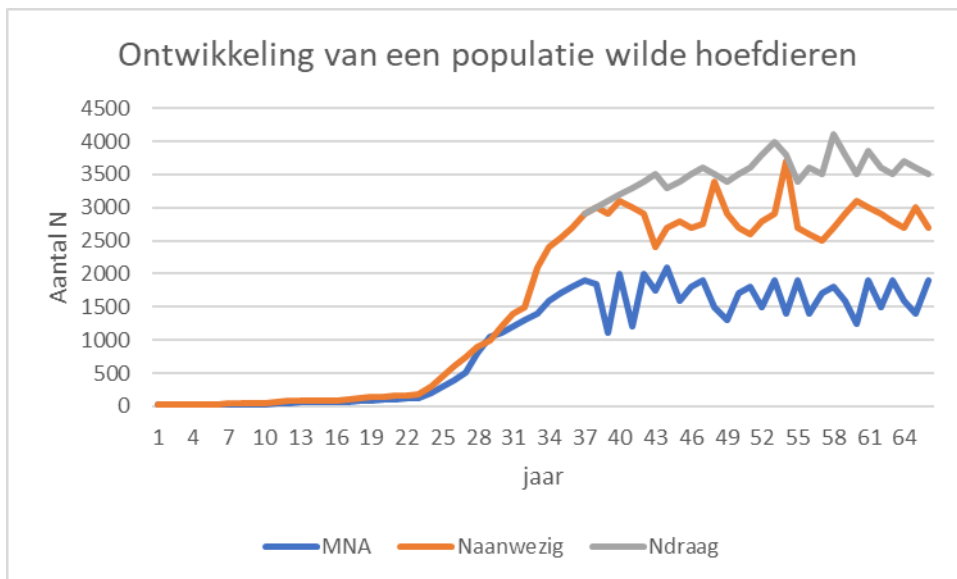
van elke inventarisatieronde bij elkaar), maar de *nauwkeurigheid* blijft een vraagteken: hoeveel dieren zitten er nu echt en in hoeverre is de uitkomst van de trendtelling een artefact dat samenhangt met de inventarisatiemethode? Ook zijn de verkregen gegevens over de populatiestructuur slechts indicatief.

Vooraf in gebieden met veel bos en struiken (dekking) is het zeker dat niet elk stukje wordt overzien. Er zullen dus onvermijdelijk dieren worden gemist tijdens de tellingen. Dieren kunnen tijdens de telling bewegen van de ene naar de ander telploeg of -post. Daardoor ontstaat ook de kans dat dieren meer dan één keer worden opgevoerd in het eindresultaat, de z.g. 'dubbels'. Vooraf bij de inzet van rijploegen die grotere gebieden beslaan, neemt de kans op dit spoor dubbeltellingen toe. De dubbeltellingen worden bij de uitwerking zo goed mogelijk geëlimineerd op basis van een combinatie van individuele kenmerken, plaats, tijd, trekrichting en groepssamenstelling. Gezien de voor het menselijk oog zeer geringe verschillen tussen individuen en de mobiliteit van de dieren is dit een hachelijke onderneming. Dit geldt in zekere mate ook voor de hulp bij het uitwerken door de zogenaamde 'gebiedsdeskundigen': mensen die het gehele jaar door een beeld van aantallen, verspreiding en conditie van de aanwezige populatie proberen te verkrijgen, veelal de lokale jachthouders. Hierdoor kan een wissel worden getrokken op de door alle betrokkenen zo gewenste objectiviteit. Het conservatieve karakter van de trendtelling (op het minimum gaan zitten terwijl je weet dat je dieren over het hoofd ziet) is medeoorzaak van de landelijke stijging van de aantallen reeën⁴¹. Maar er is nog een ander gevolg.

In het geval van wilde hoefdieren is beheren op aantallen en het hanteren van 'doel-, streef- of gewenste standen' in veel gevallen een illusie. Onderzoek naar de vraag of het beoogde effect (bijvoorbeeld minder aanrijdingen) wordt bereikt is daarom lastig tot onmogelijk⁴². In het algemeen gelden twee waarheden: hoe groter de populatie en hoe kleiner de soort, hoe lastiger te inventariseren. Wel wordt het afschotquotum op de telling gebaseerd. Vul dit aan met het gegeven dat dit quotum vrijwel nooit wordt gerealiseerd en ziedaar, een van de oorzaken van de aantalstoename van de wilde hoefdiersoorten in Nederland. Figuur 4 visualiseert hetgeen hierboven is beschreven aan de hand van een fictieve populatie wilde hoefdieren.

⁴¹ Groot Bruinderink *et al.* 2011

⁴² Groot Bruinderink. Faunabeheerplan ree Groningen 2022-2026

Figuur 4. Fictieve ontwikkeling van een populatie wilde hoefdieren in een willekeurig leefgebied.

De onderste lijn, in figuur 4, geeft de uitslag van de jaarlijkse inventarisatie (MNA), de middelste de (onbekende maar grotere) werkelijk aanwezige stand (maatschappelijke draagkracht) en de bovenste het (eveneens onbekende) niveau van de ecologische draagkracht. Het is mogelijk dat de werkelijke stand zo nu en dan raakt aan de ecologische draagkracht.

Het resultaat van de trendtelling in Drenthe over de periode 2018 - 2023 is weergegeven in de tabellen 3 en 4.

Opmerking

Met behulp van andere telmethoden en -technieken is het in theorie mogelijk om dichterbij de buurt van de 'waarheid' i.c. het werkelijk aantal reeën in een gebied te komen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het vangen en merken van de dieren (capture-recapture), het uitdrijven van gebieden e.d. Ook moderne technieken als gebruikmaking van drones met warmtebeeldcamera's kan ons dichterbij de waarheid brengen. We weten inmiddels dat daarbij dichtheden worden gevonden die de bekende cijfers met een veelvoud overtreffen. Dit alles echter vergt veel tijd en geld en maakt het beheer onnodig complex. De aanbeveling luidt dan ook: blijf doorgaan met de MNA-methode maar vul deze waar mogelijk en zinvol aan met de methode van Adaptive Impact Management om de vinger te leggen op het effect van 'beheer'. (zie Hoofdstuk 7).

Later zullen we ingaan op de vraag waarom er verschillen in dichtheid zijn tussen de WBE's. Hier volstaan we met de constatering dat er sprake blijkt van variatie tussen de jaren binnen WBE's. Veel van deze variatie is inherent aan de wijze van inventariseren, zoals hierboven uitvoerig aangegeven. Het gedrag van mens en dier, weersomstandigheden e.d. kunnen hier debet aan zijn en tevens ten grondslag liggen aan de verschillen in jaartotalen.

Dit overzicht van gemiddelde waarden kan natuurlijk veranderingen binnen afzonderlijke WBE's versluieren. Hier is in detail naar gekeken⁴³. Overeenstemming bestaat over het resultaat dat de laatste jaren sprake is van stabilisatie. Zorgen zijn op hun plaats wanneer de aantallen reeën binnen een WBE sterk en consequent terug- (staat van instandhouding) of oplopen (verkeersveiligheid).

Conform Van der Grift *et al.* (2019)⁴⁴ spreken we bij een verandering van 0 - 10 stuks over een zeer lichte, van 10 - 25 stuks over een lichte, van 25 - 50 stuks over een matige, van 50 - 100 stuks over een sterke en van > 100 stuks over een zeer sterke toe of afname.

- in de WBE Diever - Smilde is sprake van een sterke afname om onbekende redenen⁴⁵; het aantal aanrijdingen blijft stabiel;
- in WBE De Grensstreek is sprake van een gestage groei; het aantal aanrijdingen is stabiel;
- in de WBE Kerspel Dalen is sprake van groei, zonder effect op het aantal aanrijdingen;
- in WBE Noordenveld is sprake van groei, het aantal aanrijdingen blijft stabiel.

Tabel 3. Het resultaat van de trendtelling van reeën in Drenthe (MNA) in de periode 2018 - 2023 met het 5-jarig gemiddelde daarvan (NMA/5jr). In 2020 werd niet geteld wegens Corona. De doelstand werd met de provincie overeengekomen in 2022.

WBE naam	2018	2019	2021	2022	2023	MNA/5jr	Doel stand
Artemis	664	700	657	554	678	651	693
Bargerveld	219	207	192	237	249	221	164
De Dalgronden	391	421	487	479	462	448	396
Diana, Drenthe	1490	1402	1527	1188	1482	1418	1488
Diever-Smilde e.o.	292	237	294	264	198	257	313
Drents diep en Aa	717	839	1019	799	877	850	700
De Drie Marken	267	221	269	283	232	254	279
Dwingelderveld e.o.	368	433	437	450	400	418	230
V.Echtensmorgenland	485	415	406	368	353	405	310
De Grensstreek	280	283	356	396	402	343	149
Het Groote Veld	295	271	384	303	374	325	376
Havelte e.o.	494	555	540	556	551	539	468
Hondsrugveld	1000	1037	1052	909	895	979	1189
Kerspel Dalen	180	159	208	173	232	190	178

⁴³ Schoon,, R. 2022. Evaluatie reeënbeheer Drenthe 2017-2021

⁴⁴ Van der Grift *et al.* (2019)

⁴⁵ Schoon 2022

Koekange – R. wold	257	225	326	240	218	253	121
De Lebbestaak	770	726	696	688	779	732	731
Mars- en W. stroom	571	522	576	528	582	556	626
Noordenveld	567	680	659	670	858	687	593
't Scholtensveld	200	219	275	269	296	252	219
Vledder en omgeving	334	341	321	251	277	305	281
De Wieken	176	156	205	218	210	193	165
TOTAAL	10017	10049	10886	9823	10605	10276	9669

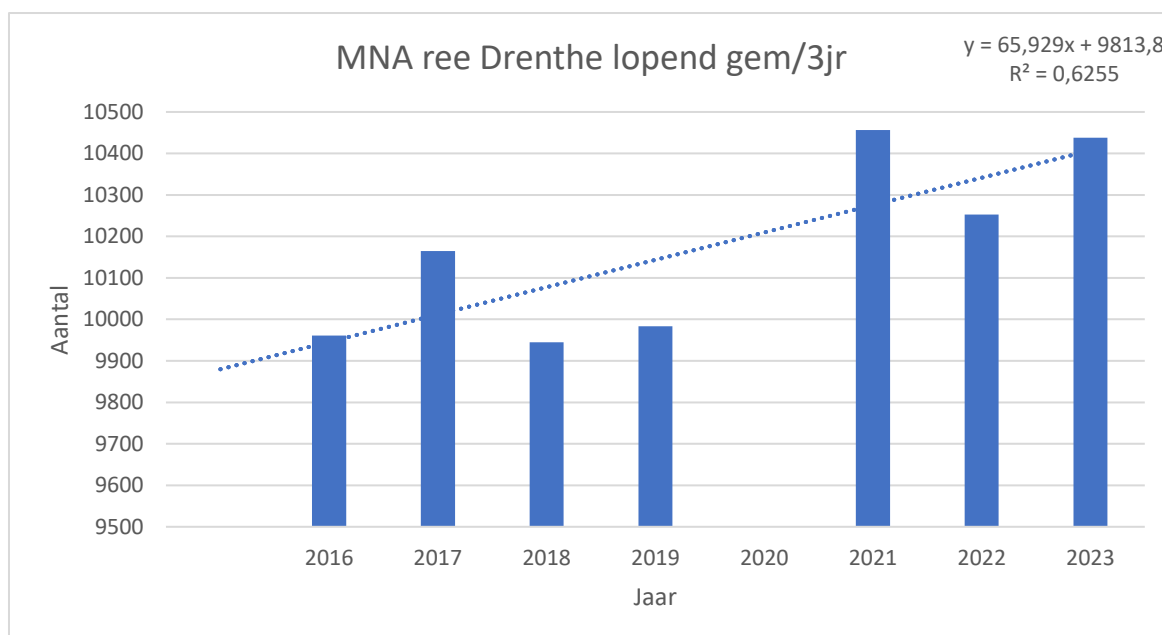
Werd in het vigerend Faunabeheerplan Ree Drenthe 2019 - 2023 nog een aangepaste doelstand voorgesteld (Tabel 3), in dit rapport wordt de doelstand verlaten vanwege het arbitraire karakter.

Het resultaat van de trendtelling in Drenthe over de periode 2016 - 2023 staat gedifferentieerd naar geslacht en leeftijd van de dieren in Tabel 4. Het verschil in de totalen met de voorafgaande tabel wordt veroorzaakt doordat een deel van de dieren niet kon worden aangesproken.

Tabel 4. Het resultaat van de trendtelling van reeën in Drenthe gedifferentieerd naar geslacht en leeftijd over de periode 2018 - 2023. Naast de uitkomst voor het totaal is het lopend driejarig gemiddelde (MNA/3jr) aangegeven. b/g: geslachtsverhouding bok/geit. 2020: niet geteld i.v.m. Corona-uitbraak.

jaar	bok	geit	bokkalf	geitkalf	MNA	MNA/3jr	b/g kalf	b/g adult
2016	2919	4400	1018	1267	9932	9961	0,80	0,66
2017	2716	4101	1010	1279	9467	10165	0,79	0,66
2018	2909	4500	1146	1462	10435	9945	0,78	0,65
2019	3102	4601	1059	1287	10049	9984		0,67
2020	-	-	-	-	-	-	-	-
2021	3093	4708	1305	1780	10886	10457	0,73	0,66
2022	2864	4450	1061	1448	9823	10253	0,73	0,64
2023	3192	4829	1097	1487	10605	10438	0,74	0,66
gem	2971	4513	1099	1430	10171	10172	0,77	0,66

Om enigszins te corrigeren voor toevallige 'uitschieters' is ervoor gekozen om ook het driejarig 'lopend' gemiddelde te gebruiken als basis voor de trend (Tabel 5; Fig. 5). De stand van de reeën in Drenthe in de periode 2018 - 2023 schommelt rond de 10.000 stuks, met over het geheel een positieve trend cf. het landelijke beeld.

Figuur 5. Het 3-jarig lopend gemiddelde van het geregistreerde aantal reeën (MNA) in de provincie Drenthe in de periode 2016 - 2023 op basis van de trendtelling in het voorjaar.

De geslachtsverhouding onder de kalveren is gemiddeld 0,8. Onder de volwassen dieren is dit 0,7. Het valt dus erg mee met de eerder besproken 'vervrouwelijking', mogelijk het resultaat van gericht beleid (zie Hoofdstuk 6).

4.2 Waar leven reeën in Drenthe?

Uit de verspreidingskaart (Fig. 3) en uit het overzicht van de aanrijdingen (Fig. 9) blijkt dat reeën overal in Drenthe voorkomen, maar er zijn verschillen in dichtheid (MNA/5jr/100ha) tussen de WBE's (Tabel 5).

Tabel 5. WBE's met hun totale oppervlakte (opp ha), het areaal waarin wordt geteld (opp % geteld), het areaal landbouw- en natuurgebied (als oppervlaktepercentage) en de gemiddelde dichtheid over de periode 2018 - 2023 (MNA/5jr/100ha).

WBE naam	opp ha	opp % geteld	opp % landbouw	opp % natuur	MNA/5jr /100ha
Artemis	14.193	93	62	27	4,58
Bargerveld	10.650	65	50	19	2,07
De Dalgronden	18.017	99	77	4	2,49
Diana, Drenthe	27.326	92	58	32	5,19
Diever-Smilde e.o.	5.564	102	37	58	4,62
Drents diep en Aa	19.007	93	64	35	4,47
De Drie Marken	5.528	87	53	37	4,60
Dwingelerveld e.o.	5.609	126	51	37	7,45

V.Echtensmorgenland	12.669	90	60	20	3,20
De Grensstreek	7.820	100	66	16	4,39
Het Groote Veld	8.728	105	63	29	3,73
Havelte e.o.	10.140	97	58	35	5,32
Hondsrugveld	22.190	102	58	31	4,41
Kerspeld Dalen	10.146	92	65	5	1,88
Koekange – R. wold	11.022	86	68	5	2,30
De Lebbestaak	12.562	121	58	35	5,83
Mars- en W. stroom	16.458	93	69	23	3,38
Noordenveld	19.955	59	63	32	3,44
't Scholtensveld	8.284	95	59	14	3,04
Vledder en omgeving	6.391	87	49	47	4,77
De Wieken	5.859	92	57	12	3,29
Totaal/gem	258118	93	59	26	3,98

Gemiddeld wordt bij de voorjaarsstelling (MNA) ca. 93% van de oppervlakte van de betreffende WBE meegenomen, soms wat meer en soms wat minder. De WBE's Bargerveld en Noordenveld drukken dit percentage naar beneden. De 5-jarig gemiddelde dichtheid, een afgeleide van de MNA, varieert van 1,9 tot 7,5 stuks en is gemiddeld voor de provincie 4 stuks/100ha.

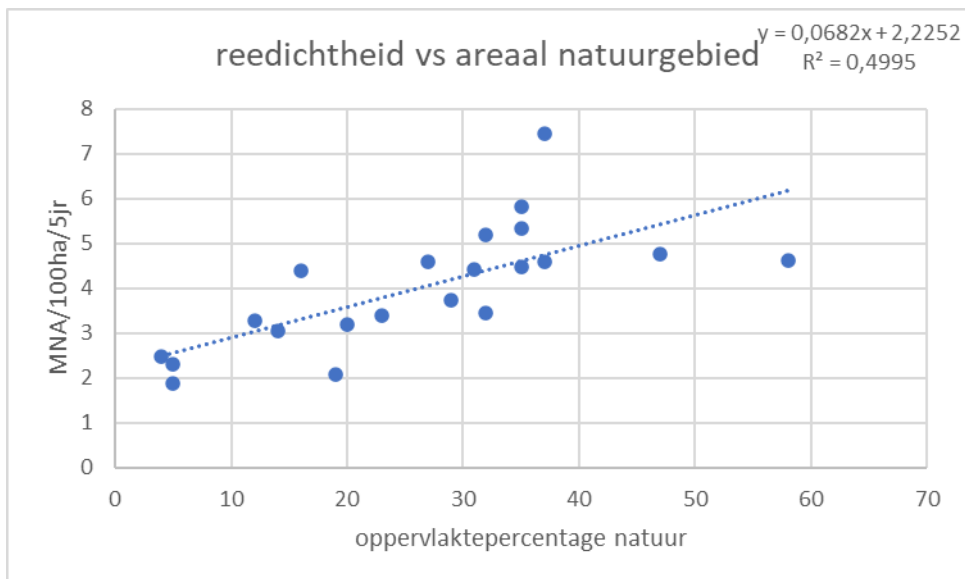
Bodemrijkdom

De verklaring voor deze variatie wordt niet gevonden in de bodemrijkdom. Overheersende bodemtypen zijn veld- en laarpodzolgronden met lokaal veen- en kleigronden⁴⁶. Overheersende grondsoorten zijn zandgronden met lokaal (afgegraven) hoogveen. Beide differentiëren niet. Deze conclusies komen overeen met de bevindingen van P. Venema (provincie Drenthe).

Areaal natuur en landbouw

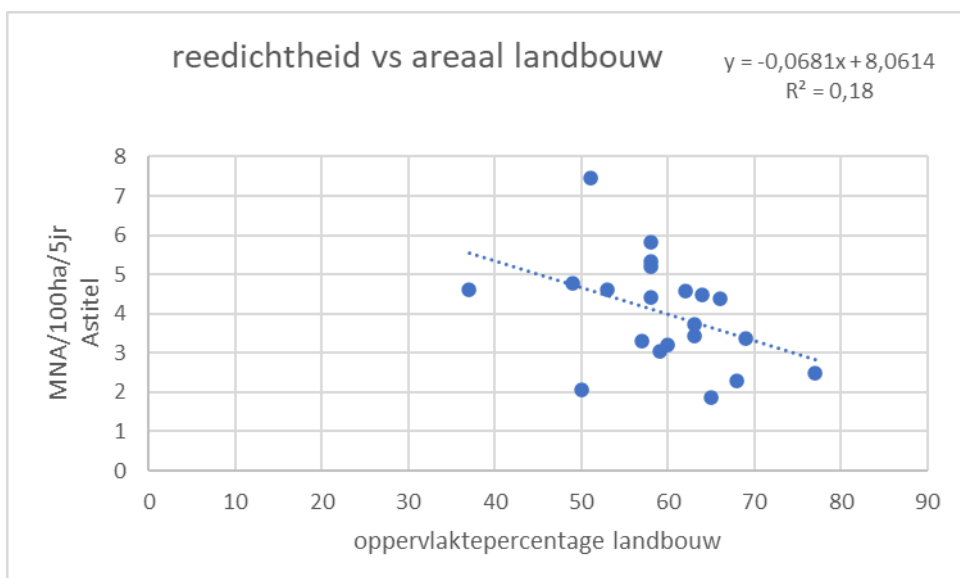
Het wordt anders wanneer we kijken naar de oppervlaktepercentages landbouw en natuur per WBE. We gebruiken ook daartoe de gegevens van P. Venema (provincie Drenthe) die hij gebruikte voor de berekening van de draagkracht en de doelstanden. De benadering blijft grof omdat de dichtheden zijn gebaseerd op de trendtelling. We werken met de gemiddelde dichtheid over de laatste 5 jaren (2019 - 2023; NMA/100ha/5jr; Tabel 3; Fig. 6).

⁴⁶ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Laarpodzolgronden>)

Figuur 6. De gemiddelde reedichtheid (MNA/5jr/100ha) over de periode 2019 - 2023 vs. het areaal natuur per WBE. Elke stip is een WBE.

Het gevonden verband is positief, wat wil zeggen dat de aantrekkelijkheid van een WBE voor reeën toeneemt naarmate het areaal natuurgebied groter is. Dit biedt een deel van de verklaring voor de verschillen in dichtheden tussen de WBE's.

Figuur 7. De gemiddelde reedichtheid (MNA/5jr/100ha) over de periode 2019 - 2023 vs. het areaal landbouw per WBE. Elke stip is een WBE.

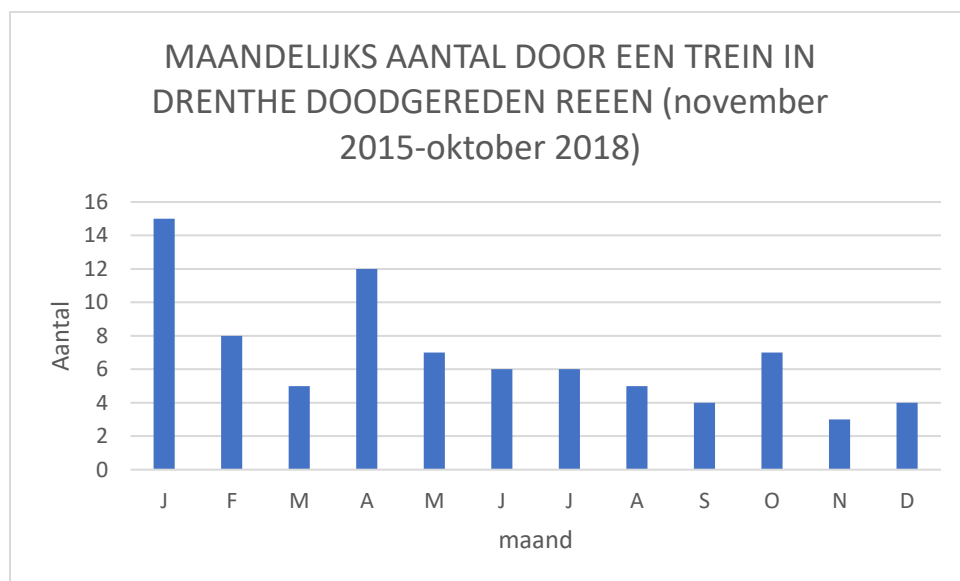
Het gevonden verband tussen de reedichtheid en het areaal landbouw is negatief maar minder hard dan het effect van natuur (Fig. 7). Vaak wordt gezegd dat reeën cultuurvolgers zijn, maar uit deze analyse blijkt dat de aantrekkelijkheid van een WBE voor reeën toeneemt naarmate het areaal natuur toeneemt t.o.v. het areaal landbouwgrond.

Het antwoord op de vraag 'waar zitten de reeën in Drenthe?' luidt derhalve dat ze zeker niet willekeurig verdeeld zijn over de provincie maar een voorkeur aan de dag leggen voor natuurgebieden en minder voor landbouwgebieden.

5. Reeën en verkeersveiligheid

5.1 Aanrijdingen met reeën

Een aparte categorie betreft aanrijdingen van reeën door een trein. De oorzaakcode “dieren” (143) vormen landelijk de tweede oorzaak van het aantal ‘treindienst aantastende onregelmatigheden’. Binnen categorie “dieren” is “wild” (waaronder ree) goed voor 22% (met dank aan E. Hegeman, ProRail). Figuur 8 geeft een overzicht van het aantal aanrijdingen van treinen met reeën in Drenthe. In totaal gaat het in Drenthe jaarlijks om 20 - 30 reeën, zonder een echte piek- of dalperiode, van onbekend geslacht en leeftijd. Het belang voor het beheer ontbreekt.

Figuur 8. Overzicht van het aantal door een trein doodgereden reeën in Drenthe in de periode november 2015 - oktober 2018 (Bron: E. Hegeman, ProRail)

In Drenthe worden jaarlijks gemiddeld 857 dode reeën gevonden, los van het legale afschotquotum. Aanrijdingen met het gemotoriseerd verkeer op wegen, in de meeste gevallen met personenauto's, nemen veruit het grootste gedeelte van de slachtoffers voor hun rekening (Tabel 6).

Tabel 6. Geregistreerde dode reeën met doodsoorzaak in de periode 2018 - 2022. De periode 2020 - 2021 was de piek in de coronaperiode.

	2018	2019	2020	2021	2022	totaal
aanrijding	580	732	908	785	836	768
anders	9	11	7	5	3	7
draadslachtoffer	2	4	2	-	1	2
landbouwwerkzaamheden	27	22	17	17	16	20
onbekend	34	42	26	17	15	27
predatie	5	5	1	3	3	3
stroperij	3	4	1	7		4

vastgelopen	5	3	2	14	3	5
verdrinking	38	16	8	13	9	17
ziekte	6	4	4	6	4	5
Totaal	709	843	976	867	890	857

- *Gemiddeld bedraagt het aantal aanrijdingen met reeën in Drenthe in de periode 2018 - 2023 768 stuks/jr;*
- *de gemiddelde waarde van MNA over deze periode is 10.276 stuks;*
- *Naanr/MNA bedraagt dus 7,5%*

De provincie Drenthe nam bij een inventarisatie in 2019 landelijk gezien met 690 de vierde plaats in waar het ging om aanrijdingen met reeën. Alleen in Gelderland (1325), Overijssel (1053) en Noord-Brabant (987) kwam dit soort aanrijdingen vaker voor. Dat deze lijst een afspiegeling vormt van de gemiddelde dichtheid aan reeën (N/100ha) per provincie zal hieronder blijken.

In de Inleiding van dit rapport konden we lezen:

- *Er word (door de provincie Drenthe; GGB.) gestuurd op maximaal 600 aanrijdingen met reeën per jaar.*

Daarnaast staat in de ontheffing van de provincie naar de FBE:

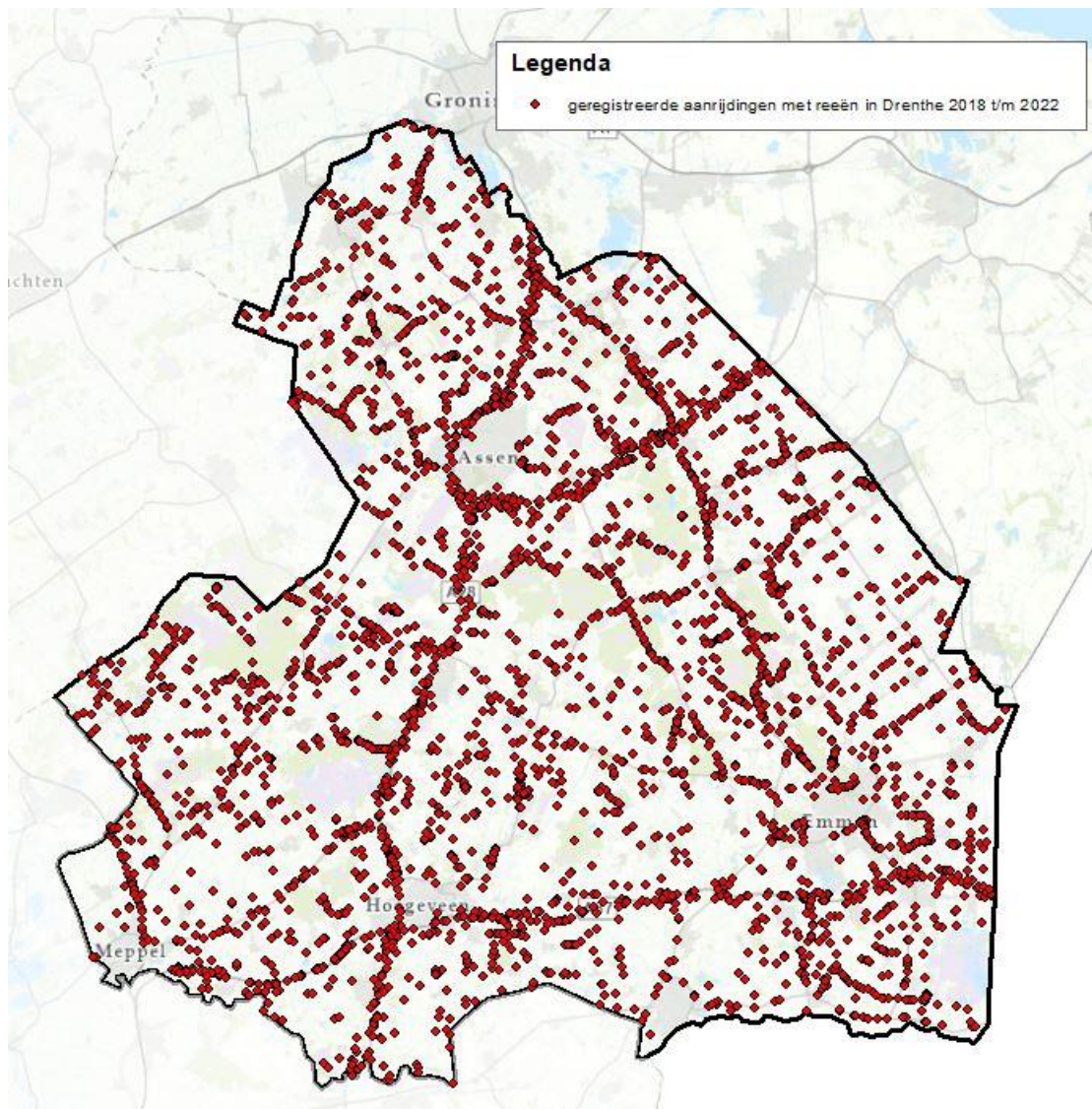
- *Indien er sprake is van een valwildpercentage van boven de 6% van het aantal getelde reeën, is het mogelijk om in het werkplan onderbouwd af te wijken van voorschrift 3.4 (berekend afschot). Overige tussentijdse aanpassingen dienen ter goedkeuring te worden gelegd aan Gedeputeerde Staten.*

Merk op dat de provincie iets anders verstaat onder valwild dan voorliggend rapport. Onder meer uit een evaluatie van twee generaties faunabeheerplannen bleek dat, met de gelijktijdige toename van het gemotoriseerd verkeer (het verkeersvolume) en de aantallen reeën, in de afgelopen 50 - 60 jaar ook het aantal aanrijdingen met reeën toenam⁴⁷. En ofschoon voor de meeste populaties wilde hoefdieren geldt dat sterfte als gevolg van aanrijdingen een gering onderdeel vormt van de totale jaarlijkse sterfte, betekent elke aanrijding een bedreiging van de verkeersveiligheid en het dierenwelzijn. Het is van belang dat, zoals in Drenthe het geval is, de registratie plaatsvindt in zowel het BOA Registratie Systeem (BRS) als in het Fauna Registratie Systeem (FRS) en op die manier zichtbaar wordt voor betrokkenen, waaronder weg- en terreinbeheerders⁴⁸. Ook is dit een noodzakelijke voorwaarde voor analyses van mogelijke (causale) verbanden t.b.v. bijvoorbeeld faunabeheerplannen, inrichting van het landschap e.d.

Reeën integreren wegen in hun leefgebied en beschouwen ze niet altijd als een begrenzing daarvan. Dit gebeurt in Drenthe op schaal van de gehele provincie en heeft dan ook op die schaal aanrijdingen tot gevolg (Fig. 9, Bron: FBE Drenthe).

⁴⁷ Groot Bruinderink *et al.* 2011

⁴⁸ Smit *et al.* 2017

Figuur 9. Geregistreerde aanrijdingen met reeën in de provincie Drenthe in de periode 2018 - 2022.

Fenologie van aanrijdingen: trefkans

Bij een aanrijding met een wild (hoef)dier gaat het om een *trefkans*. Daarbij zijn een aantal aspecten betrokken: het dierlijk, het menselijk en het omgevingsaspect⁴⁹. De complexiteit en variabiliteit van het probleem, de factoren die er een rol bij spelen en de mogelijke oplossingen of preventieve maatregelen vergen lange termijn en grootschalige wetenschappelijk onderzoek en evaluatieprojecten⁵⁰.

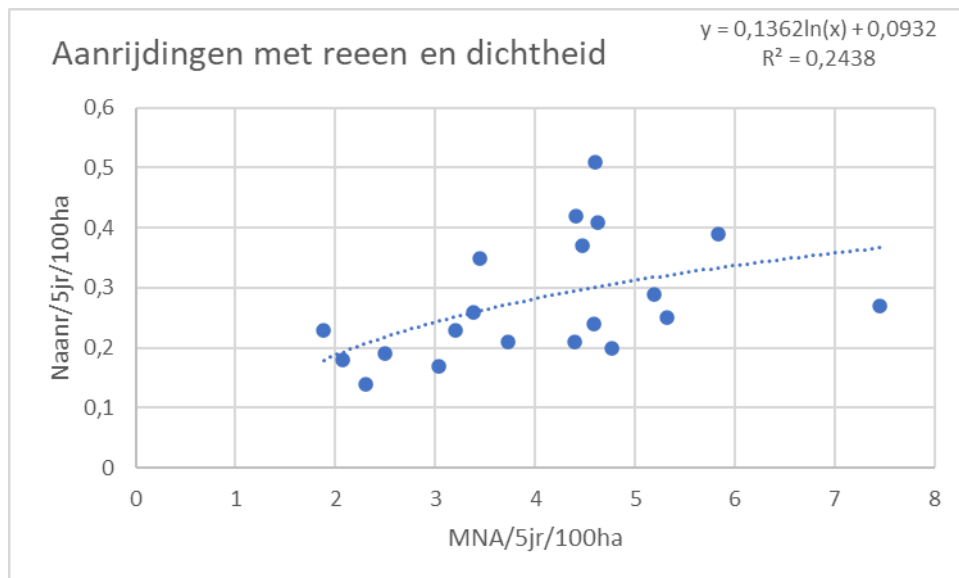
Het dierlijk aspect: dichtheid

Als iets de trefkans beïnvloedt is het de dichtheid aan reeën of aan auto's (verkeersvolume): hoe hoger die is, des te groter is de kans op een aanrijding. Ook in Drenthe bestaat een (zwak) positief verband tussen de dichtheid aan reeën en het aantal aanrijdingen (Fig. 10).

⁴⁹ Groot Bruinderink & Hazebroek 1996; Groot Bruinderink 1998; Groot Bruinderink *et al.* 2010

⁵⁰ Groot Bruinderink *et al.* 2012

Dit gegeven op zich wijst in de richting dat de uitkomst van de trendtelling (MNA) een redelijke weerspiegeling vormt van de werkelijke stand.

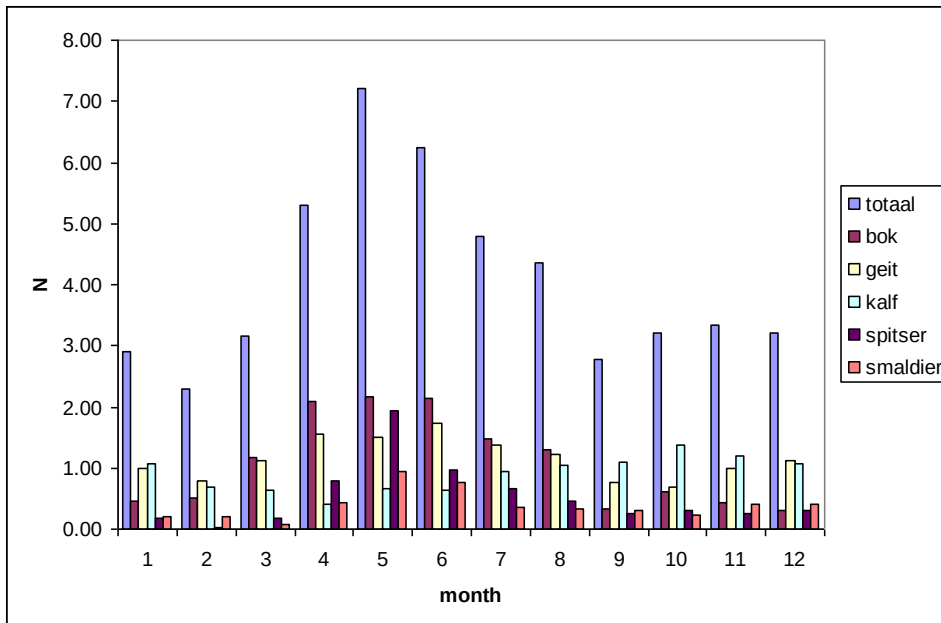
Figuur 10. Gemiddelde dichtheid van reeën in Drenthe over de periode 2018 - 2023 (MNA/5jr/100ha) vs. het gemiddeld aantal aanrijdingen met reeën (Naanr/5jr/100ha). Elk punt is een WBE.

De hamvraag die in het vervolg van dit rapport zal terugkeren luidt dan ook: wat is het effect van beheer (afschot) in het streven naar lage(re) dichtheden?

Het dierlijk aspect: bewegingen

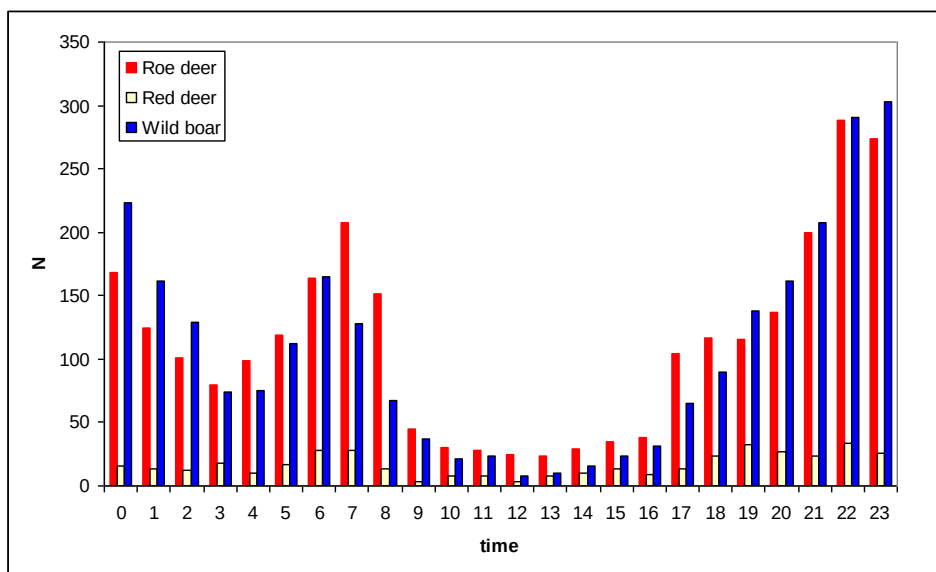
Ook de etmaal en seizoen patronen in dierlijke activiteit (randen van de nacht, voortplantingsperiode) worden gereflecteerd in het aantal aanrijdingen. Bij reeën is er een piek in het late voorjaar die deels samenhangt met bewegingen gerelateerd aan de voortplanting (Fig. 11). Dit resultaat strookt met bevindingen elders⁵¹.

⁵¹ Schoon 2011

Figuur 11. Het aantal aanrijdingen/maand met reeën op de Veluwe (Bron: Groot Bruinderink *et al.* 2010; smaldier moet zijn smalree).

In het etmaalpatroon zien we bij alle soorten duidelijk de genoemde piek in (de randen van) de nacht (Fig. 12).

Figuur 12. Het etmaalpatroon van de aanrijdingen met reeën (rood), edelherten en wilde zwijnen op de Veluwe (Bron: Groot Bruinderink *et al.* 2010).

Het menselijk aspect: verstoring, verkeersvolume en -snelheid

Extra bewegingen kunnen ook door de mens worden veroorzaakt. Denk daarbij aan bewegingen veroorzaakt door grootschalige en gelijktijdige oogst van mais, aan bepaalde vormen van recreatief medegebruik (honden, massale recreatie tijdens de Coronapandemie) of de overgang naar de zomertijd. Cruciale menselijke aspecten zijn het verkeersvolume (wat betreft trefkans vergelijkbaar met de hoefdierdichtheid) en de snelheid van het verkeer. Voor beide elementen geldt eveneens, hoe groter/hoger des te meer kans op een aanrijding. Er gebeuren in het algemeen meer aanrijdingen met wilde hoefdieren op 'niet uitgerasterde' snel- en hoofdwegen per

eenheid van afstand dan op provinciale en plaatselijke (gemeentelijke) wegen. Maar hoefdieren kunnen ook de oversteek van een snel- of hoofdweg midden gedurende perioden met het grootste verkeersvolume (> 100 voertuigen/h). Een beperking van het verkeersvolume kan leiden tot minder aanrijdingen. Reeën kunnen wegen met een relatief laag verkeersvolume (30 voertuigen/h) zelfs geheel opnemen in hun leefgebied, terwijl wegen met een groter verkeersvolume (500 voertuigen/h) kunnen functioneren als grens daarvan.

Het omgevingsaspect: de dichtheid van het wegennet
We onderscheiden 3 categorieën van wegen (Tabel 7).

Tabel 7. De gebruikte categorieën van wegen in Drenthe

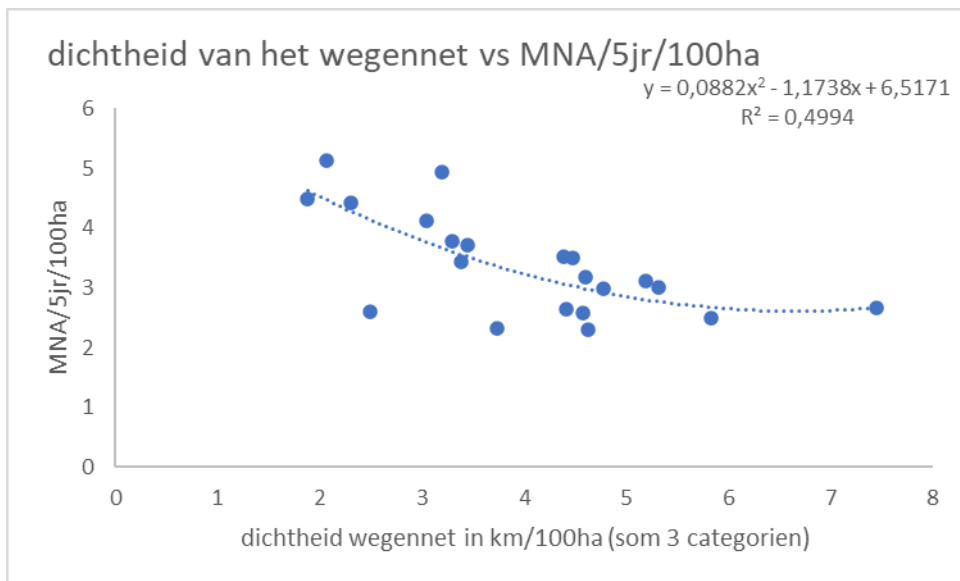
categorie		totaal km's
1	autosnelweg (A-weg)	286
2	nationale wegen (N-weg)	639
3	verharde wegen	7921
totaal	de som van het aantal km's	8846

In Tabel 8 staat het overzicht van de dichtheid van het wegennet per categorie weg en per 100ha WBE.

Tabel 8. Dichtheid van het wegennet per categorie en per 100 ha WBE

WBE	Cat 1/100ha	Cat 2/100ha	Cat 3/100ha	Tot/100ha
Artemis	0,10	0,08	2,40	2,58
Bargerveld	0,17	0,27	4,69	5,12
De Dalgronden	0,00	0,22	2,38	2,60
Diana NW	0,14	0,21	2,76	3,11
Diever Smilde	0,00	0,24	2,07	2,31
Drents Diep en Aa	0,09	0,31	3,09	3,50
De Drie Marken	0,0	0,11	3,06	3,17
Dwingelerveld	0,16	0,15	2,35	2,67
Van Echtens Morgenland	0,46	0,12	4,34	4,93
De Grensstreek	0,00	0,41	3,12	3,53
Groote Veld	0,00	0,28	2,03	2,32
Havelte	0,00	0,30	2,71	3,01
Hondsrugveld	0,00	0,36	2,29	2,65
Kerspel Dalen	0,20	0,33	3,95	4,49
Koekange Ruinerwold	0,26	0,17	3,99	4,42
De Lebbestaak	0,02	0,19	2,29	2,50
Mars en Westerstream	0,09	0,37	2,97	3,43
Noordenveld	0,06	0,21	3,45	3,72
Het Scholtensveld	0,24	0,25	3,64	4,13
Vledder e.o.	0,00	0,23	2,76	2,98
De Wieken	0,37	0,11	3,29	3,77

Het blijkt dat een toenemende dichtheid aan wegen van alle categorieën en het totaal een negatief verband oplevert met de dichtheid aan reeën. Als voor beeld zie Fig. 13.

Figuur 13. De dichtheid van het wegennet in Drenthe (per 100ha, alle categorieën tezamen) vs. het 5-jarig gemiddelde voor de MNA/100ha. Elk punt is een WBE.

Het beeld wordt vooral veroorzaakt door wegen uit categorie 3. Veel wegen in een WBE, met name de categorie 3 wegen, maken die WBE minder aantrekkelijk voor reeën. Na correctie van de wegedichtheid van een bepaalde categorie voor de reedichtheid vervalt dit verband dan ook. Asphalt of stenen zijn natuurlijk niet aantrekkelijk voor reeën, maar het kan ook zijn dat ze zich liever niet ophouden in de buurt van wegen (gevaar, lawaai, stank) ofschoon, zoals aangegeven, een weg zeker niet altijd de grens van het leefgebied vormt. In het bijzonder geldt dit voor de categorie 3: 'verharde wegen' niet zijnde provinciale (N) wegen of autosnelwegen (A). Dit is nu juist de meest voorkomend categorie wegen, de gemeentelijke verbindingswegen. Het kan zijn dat de aanwezigheid van de mens op dit type wegen in het buitengebied het meest onvoorspelbaar is. Van belang is dat dit resultaat ook werd gevonden op de Veluwe⁵².

De vervolgvraag luidt nu of er een bepaalde categorie wegen is waarop opvallend veel aanrijdingen plaatsvinden. Alle analyses welke in dit opzicht werden gedaan wijzen in dezelfde richting, namelijk alle verbanden zijn negatief maar niet significant en dit geldt voor alle drie de categorieën wegen (Fig. 13):

- hoe dichter het wegennet hoe kleiner de waarde van MNA/5jr/100ha;
- hoe dichter het wegennet hoe kleiner het aantal aanrijdingen Naanr/5jr/100ha.

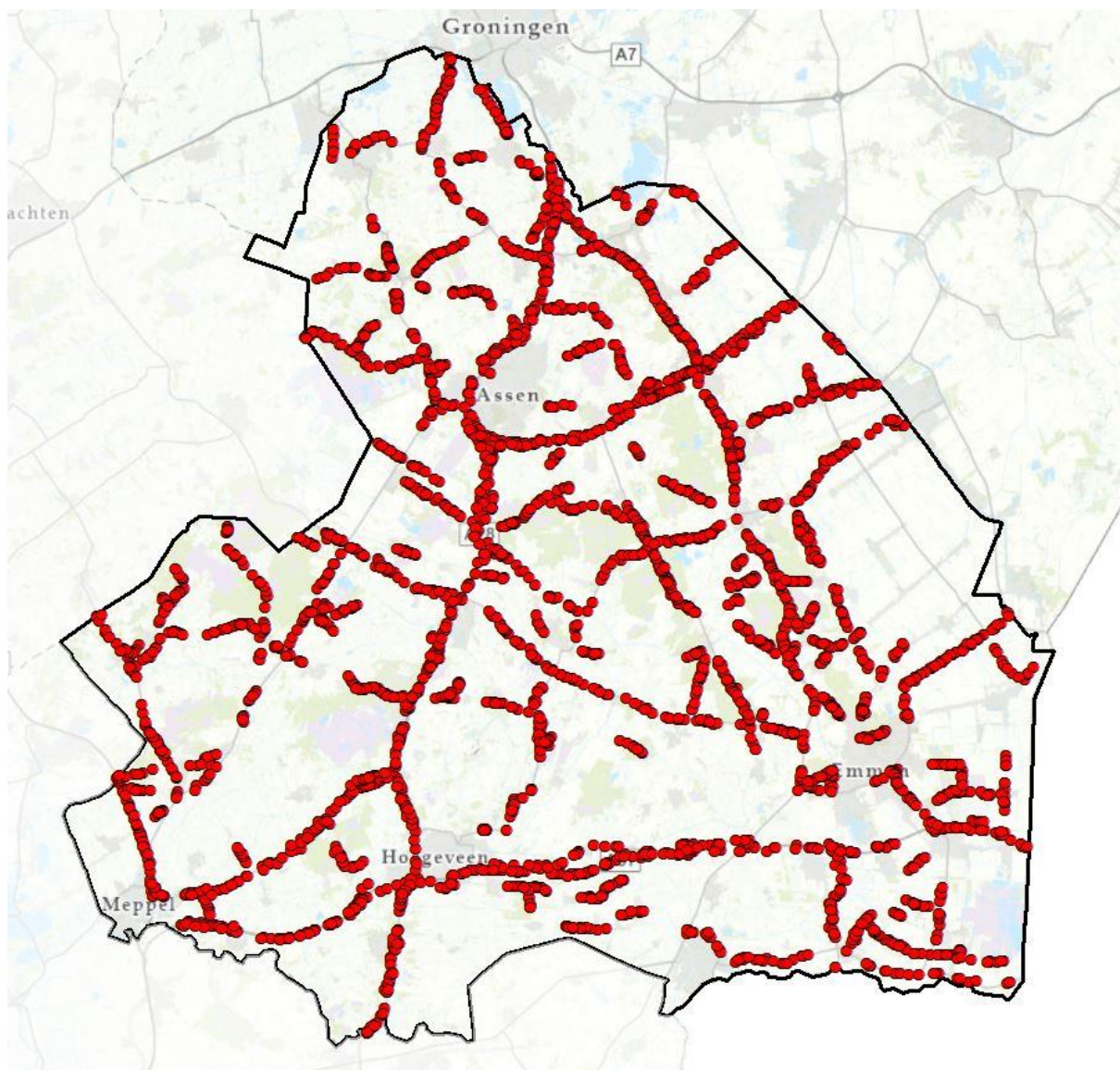
Het omgevingsaspect: trajecten met relatief veel aanrijdingen

Aanrijdingen zijn niet random gelokaliseerd, maar habitatype en -structuur kunnen een belangrijke rol spelen als het gaat om de plaats van een aanrijding. Een grotere openheid van het landschap bijvoorbeeld vergroot de wederzijdse zichtbaarheid van voertuig en hoefdier en kan daarmee de kans op een aanrijding verkleinen. Een grotere landschapsdiversiteit daarentegen kan betekenen dat een bepaald segment van een weg een grotere kans maakt op een aanrijding. Regionaal kunnen verschillen in het aantal aanrijdingen een sterk verband vertonen met de dichtheid van de wilde hoefdieren en het verkeersvolume. Lokaal worden zaken als voorkeurshabitat, dichtheid van het wegennet, beperking van de snelheid en de

⁵² Groot Bruinderink *et al.* 2012

aanwezigheid van mitigerende maatregelen belangrijker. Dit alles tezamen betekent dat een verhoogd lokaal afschot (maatwerkbeheer, hotspotbeheer) niet direct hoeft te leiden tot minder aanrijdingen. Het blijft zaak daarbij het groter verband (het achterliggende gebied) te betrekken. En altijd zal gelden: houd dit jarenlang vol.

Voor de periode 2014 - 2022 hebben we de meest opvallende trajecten uitgeselecteerd (Fig. 14) en kijken we naar het gemiddeld aantal aanrijdingen per km per jaar (Naanr/km/jr; Tabel 9).

Figuur 14. Belangrijkste trajecten met aanrijdingen met reeën in de provincie Drenthe in de periode 2014 - 2022.

Tabel 9 Aanrijdingen met reeën (Naanr) per weg en strekkende km (Naanr/km) in de provincie Drenthe in de periode 2014 - 2022.

Weg	Naanr	lengte km	Naanr/km	Naanr/km/jr
A28	398	67,0	5,9	0,7
A32	53	8,5	6,2	0,7
A37	185	41,0	4,5	0,5
N33	126	22,5	5,6	0,6
N34	382	44,0	8,7	1,0
N353	55	8,0	6,9	0,8
N371	49	12,0	4,1	0,5
N372	76	11,5	6,6	0,7
N373	117	8,0	14,6	1,6
N374	195	29,0	6,7	0,7
N375	103	18,0	5,7	0,6
N376	128	16,0	8,0	0,9
N378	85	10,5	8,1	0,9
N379	21	4,0	5,3	0,6
N381	180	35,0	5,1	0,6
N386	60	13,5	4,4	0,5
N391	71	14,0	5,1	0,6
N48	72	10,0	7,2	0,8
N853	38	6,0	6,3	0,7
N854	5	1,0	5,0	0,6
N855	106	9,0	11,8	1,3
N857	29	4,5	6,4	0,7
N858	48	4,0	12,0	1,3
N862	55	8,0	6,9	0,8
N863	41	12,0	3,4	0,4
N919	50	8,5	5,9	0,7
N962	6	1,0	6,0	0,7
Gem weg	1.626	237,0	6,9	0,8
Eindtotaal	4.360	663,5	6,6	0,7

Conclusies uit Tabel 9.

Categorie 1

A-wegen scoren met gemiddeld 0,6 aanrijdingen/km/jr relatief laag, waarschijnlijk omdat ze deels uitgerasterd zijn.

Categorie 2

N-wegen scoren met gemiddeld 0,8 aanrijdingen/km/jr hoger dan A-wegen, waarschijnlijk omdat ze voor een belangrijk deel niet in het raster staan.

Categorie 3

Verharde, meest gemeentelijke wegen scoren met gemiddeld 0,8 aanrijdingen/km/jr even hoog als provinciale N-wegen.

Het aantal aanrijdingen per strekkende km per jaar met reeën op deze trajecten in de periode 2014 - 2022 varieert van 0,4 tot 1,6 en bedraagt gemiddeld 0,7.

De belangrijkste uitdagingen vormen in dit verband (Naanr/km/jr):
de N34 (1), de N855 (1,3), de N858 (1,3) en de N373 (1,6).

De N34 loopt van Hardenberg naar Zuidlaren. Het betreft een traject van 44km binnen het werkgebied van de WBE's de Drie Marken, Drents Diep en Aa, het Hondsrugveld, Kerspel Dalen, Mars en Westerstroom.

De N855 loopt van Spier naar Steenwijk en betreft een traject van 9km in het werkgebied van de WBE's Dwingelderveld e.o., Havelte e.o. en Vledder e.o.

De N858 betreft een traject van 4km dat loopt van Norg naar Donderen en betreft het werkgebied van de WBE's De Lebbestoak en het Noordenveld.

De N373 betreft een traject van ca. 8km dat loopt van Roden naar Assen en betreft het werkgebied van WBE het Noordenveld en de Lebbestoak.

De aanbeveling luidt om met name de relatief korte trajecten binnen de N855, N858 en de N373 langs de lat te leggen van de Leidraad verminderen aanrijdingen reeën⁵³. Van belang daarbij kan zijn het aanbrengen van variatie in de beheerdruk (afschot) en het testen van het virtueel hekwerk⁵⁴. Dit altijd onderbouwd met een wetenschappelijk verantwoorde AIM-proefopzet⁵⁵.

Het dierlijk aspect

Als we de doodgereden reeën in de periode 01.01.2018 - 31.12.2022 rubriceren naar geslacht en leeftijd valt in de eerst plaats op hoeveel reeën niet zijn geïdentificeerd (Tabel 10 en Fig. 15). In totaal gaat het om 933 stuks van de 2578 geregistreerde dode reeën, d.i. 36%!

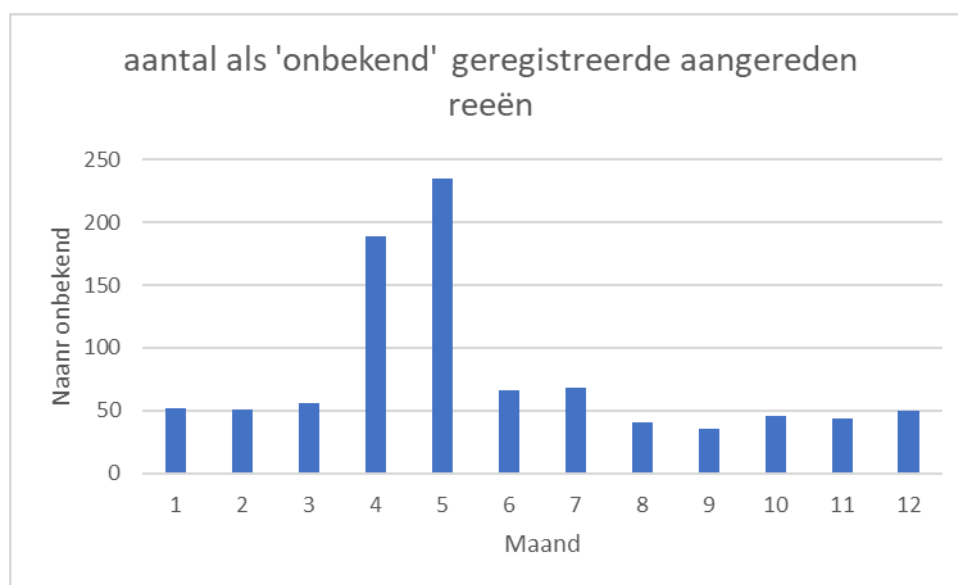
⁵³ Smit, F. *et al.* 2017

⁵⁴ <https://www.trafficsafetyssystems.eu/en/virtual-fence.html>

⁵⁵ <https://groningen.faanabeheereenheid.com/wp-content/uploads/sites/2/2023/07/K48677-DEF-Wnb-besluit-Ree-FBE-Groningen-24-juli.pdf>

Tabel 10. Bij aanrijdingen gesneuvelde reeën per maand (MND) in de periode 010118 - 311222 in de provincie Drenthe, gerubriceerd naar leeftijd en geslacht.

MND	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	TOT
bok	46	46	77	122	137	47	65	37	42	36	56	43	754
geit	88	55	54	102	82	47	44	46	44	34	51	66	713
bk	5	2	12	3	1	3	3	2	8	16	10	7	72
gk	5	7	12	11	5	3	6	5	11	15	10	16	106
onb	52	51	56	189	235	66	68	41	35	46	44	50	933
TOT	196	161	211	427	460	166	186	131	140	147	171	182	2578

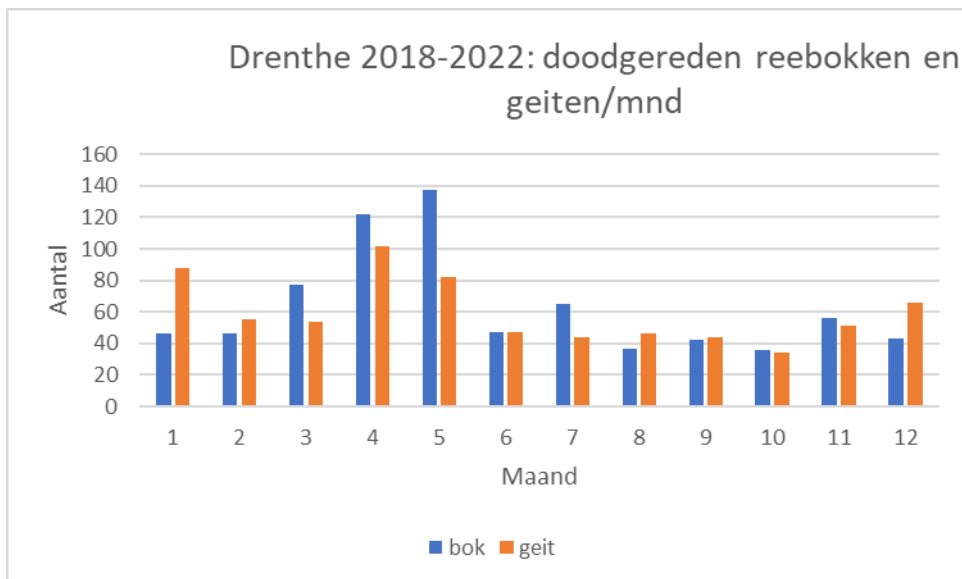

Figuur 15. Het aantal als 'onbekend' geregistreerde doodgereden reeën in de periode 01.01.2018 - 31.12.2022.

Dit is een gebrekkige monitoring die de werkelijke gang van zaken ernstig kan camoufleren. Dit wekt verbazing omdat de ontheffing om in te grijpen in de stand juist is gebaseerd op het risico voor de verkeersveiligheid. Het slordigst wordt gewerkt in de maanden april-mei.

De geslachtsverhouding onder volwassen doodgereden reeën bedraagt $754/713 = 1,1$. Onder de doodgereden kalveren is dit $72/106 = 0,7$, m.a.w. veel meer vrouwelijke kalveren sterven in het verkeer dan bokkalveren.

Om toch enigszins te kunnen presenteren wat er werkelijk aan de hand kan zijn laten we vervolgens de rubriek 'onbekend' weg. Dit doen we ook voor de bokkalveren (72 stuks) en geitkalveren (106 stuks). Het beeld wordt dan als volgt (Fig. 16).

Figuur 16. Het aantal maandelijks doodgereden reebokken en -geiten over de periode 01.01.1918 - 31.12.2022 in Drenthe.

Er is sprake van een piekwaarde in de maanden april - mei. Dit heeft zeker te maken met territoriumvorming door bokken en geiten die gepaard gaat met extra bewegingen. Een verschijnsel dat we landelijk en ook buiten ons land zien. Wat blijft is de onzekerheid over hoeveel reeën van welk geslacht en welke leeftijd werkelijk zijn doodgereden.

MNA en Naanr twee steekproeven

Als al deze aanrijdingen een 'random' steekproef zijn van de werkelijke populatie wat betreft geslachts- en leeftijdsopbouw, is het interessant deze structuur te vergelijken met de uitkomst van de trendtelling MNA. Zoals bekend wordt die gehouden in de periode eind maart - begin april. Wat betreft het overzicht van de aanrijdingen beperken we ons daarom tot de maanden maart - april - mei van de jaren 2018 - 2023. Daarnaast is vergelijking van absolute waarden weinig zinvol, maar beperken we ons tot verhoudingen in geslacht en leeftijd (Tabel 11).

Tabel 11. Het aantal dieren per geslacht- en leeftijdscategorie als percentage van het totaal en de geslachtsverhouding bij volwassen en jonge reeën zoals vastgesteld bij de trendtelling (MNA) en onder de doodgereden reeën (Naanr) in de periode 2018 - 2023.

% van totaal	MNA	Naanr	Naanr/MNA
bok	30	54	1,8
geit	45	39	0,9
b/g adult	0,7	1,4	
bk	11	3	0,3
gk	15	5	0,3
b/g juveniel	0,7	0,6	

Conclusies Tabel 11.

- we moeten een slag om de arm houden vanwege de gebrekkige registratie van de doodgereden reeën;

- uitgaande van het resultaat van de trendtelling MNA worden er relatief veel bokken en weinig geiten doodgereden;
- in het algemeen worden relatief weinig kalveren doodgereden dan mag worden verwacht o.b.v. de trendtelling, maar hun geslachtsverhouding is nagenoeg dezelfde.

Algemene conclusie:

Wanneer we de trendtelling van en de aanrijdingen met reeën als gelijkwaardige steekproeven beschouwen, luidt de conclusie dat we bij de volwassen reeën niet alleen in het duister tasten over de werkelijke aantallen, maar ook over de populatiestructuur. Dat maakt gericht ingrijpen lastig te beargumenteren en vormt een pleidooi om het beheer niet zozeer te baseren of te richten op aantallen (doelstand), ook niet van een bepaalde leeftijd of geslacht, maar veel meer op het voorkomen van vormen van overlast. In het hoofdstuk AIM gaan we hier nader op in. Hoe dan ook zal de monitoring van de in het verkeer gesneuvelde reeën een verbeterslag moeten ondergaan.

Preventie

Vanwege de omvang van het probleem is het van belang te kunnen beschikken over preventieve maatregelen die in redelijkheid (gemakkelijk, snel, goedkoop) kunnen worden toegepast en effectief zijn⁵⁶. We weten dat het niet de wens van de Provincie is om alles in het raster te zetten of om in te zetten op een groot aantal ecoducten. Die zoektocht blijkt tot op heden een lastige zo niet een onmogelijke. Het effect van het draaien aan de knoppen van verkeersvolume (beperkt openstellen), verkeerssnelheid (instellen maximumsnelheid, 60km-wegen, drempels), bebording (bij hotspots met knipperlichten) of wildsignaleringsystemen (met IR-detectie) heeft zich inmiddels bewezen. IR-systemen zijn op dit moment nog duur, denk aan enkele tonnen per locatie. Een systeem in onderzoek is het zogenaamde 'virtueel hekwerk' dat bestaat uit kleine palen die langs de weg staan, voorzien van sensoren. Deze worden geactiveerd door de koplampen van motorvoertuigen en als gevolg daarvan zullen lampjes op de palen gaan branden en zal er een geluidsignaal afgaan. Dit heeft als doel het wild af te schrikken, zodat ze de weg niet oversteken⁵⁷. Ook in Nederland wordt dit systeem momenteel getest, maar er zijn nog geen resultaten beschikbaar.

Een belangrijk effect kan worden bereikt door habitatmanipulatie in de vorm van lokale landschapsinrichting (verbreden en overzichtelijk maken van bermen, geen mast leverende boomsoorten langs de weg) en rasters in combinatie met (prijzige) ecoducten⁵⁸. Rasters zijn echter landschappelijk onaantrekkelijk en kunnen ook voor andere soorten migratiemogelijkheden beperken.

Bij het opstellen van de werkplannen wordt aan de WBE's gevraagd om het stappenplan uit de Leidraad verminderen aanrijdingen reeën te volgen. Gedurende het looptijd van het Faunabeheerplan worden door de WBE's twee keer werkplannen opgesteld. De eerste aan het begin van de planperiode. Het tweede plan met evaluatie en eventuele bijstelling, wordt halverwege het beheerplanperiode door de WBE's ingediend. Daarnaast wordt door de WBE's jaarlijks een afschotplan

⁵⁶ Smit *et al.* 2017

⁵⁷ Moser 2007

⁵⁸ Dekker *et al.* 2015; Smit *et al.* 2017

ingediend. Zie Bijlage 4 voor een uitgebreide omschrijving. In de werkplannen wordt o.a. een overzicht gemaakt van de locaties waar de preventie maatregelen ontbreken of ondeugdelijk zijn. Zodat de FBE in samenwerking met de RAC een adviserende rol kan spelen richting de weg- en/of terreinbeheerders.

Pas als al die maatregelen zijn nagelopen en deze niet of onvoldoende soelaas bieden dan wel redelijkerwijs onuitvoerbaar zijn (praktisch of financieel), komt populatiebeheer (afschot) om de hoek kijken. Dit is op dit moment op de meeste plaatsen de feitelijke situatie.

- Het aspect verkeersveiligheid houdt in dat de uitvoerders van het populatiebeheer (jachtaktehouders) op de meeste plaatsen in Drenthe de dichtheid laag zullen willen houden. De kans dat dit effectief ook kan is het grootst wanneer de populatie nog klein is, de dichtheid nog laag en de groeisnelheid niet maximaal. Inmiddels lijkt dit een achterhaalde situatie.

Een gedegen monitoring van de doodgereden reeën (lees: uitbreiding en completering van de datasets) blijft ook in de toekomst noodzakelijk willen we onderzoek kunnen doen naar omgevingsfactoren welke van belang zijn en bijvoorbeeld criteria kunnen vaststellen voor het maximumaantal te tolereren aanrijdingen (op een bepaald traject). De ambitie zal over het algemeen dienen te zijn dat dit tenminste gelijk moet blijven of nog beter, omlaag moet. Het is om die reden dat we in Hoofdstuk 7 dieper ingaan op het verschijnsel adaptief beheer.

Vuistregels verkeersveiligheid

Uit een overzicht van de literatuur over dit probleem zijn enkele vuistregels op te maken⁵⁹:

- het aantal 'oversteken' van hoefdieren is onafhankelijk van weersomstandigheden en verkeersdrukke;
- wegverlichting heeft geen effect op het aantal aanrijdingen;
- brede, overzichtelijke bermen met korte vegetaties verkleinen de kans op aanrijdingen;
- de meeste aanrijdingen met wilde hoefdieren vinden plaats in de avond- en ochtendschemering en gedurende de nacht;
- in de periode april - mei bestaat een relatief grote kans op aanrijdingen met reeën;
- damherten wachten de komst van een auto af, edelherten, wilde zwijnen en reeën zijn veeleer geneigd tot vlucht, van de weg af of er overheen;
- drink-, voer- en zoelplaatsen in de buurt van wegen betekenen een verhoogde kans op aanrijdingen;
- de aanwezigheid van mast leverende boomsoorten in wegbermen betekent een verhoogd risico gedurende een belangrijk deel van het jaar waarin de dagen kort zijn en het licht slecht;
- strooizout dat blijft staan in plassen op de weg of afspoelt in de berm kan een aantrekkelijke mineralenbron (Na) voor hoefdieren vormen;
- onderzoekresultaten geven geen grond om te vertrouwen in waarschuwborden, wildspiegels, Swarefelex reflectoren, reukgordijnen of waarschuwingssystemen op basis van ultrasoon geluid;
- de uitkomsten van proeven met infrarooddetectie in combinatie met oplichtende

⁵⁹ Groot Bruinderink *et al.* 2010; Schoon 2011

- verkeersborden zijn positief (Veluwe, Reichswald);
- onderzoek naar het effect van het zg. virtueel hekwerk is gewenst;
 - de tijdstippen van oversteken zijn soort- en gedragsebepaald; zowel op etmaalniveau als op jaarniveau;
 - de locaties waar de oversteken plaatsvinden zijn sterk omgevingsbepaald;
 - het absolute aantal aanrijdingen met wilde hoefdieren is dichtheidsbepaald.

6. Bestandsvermindering

Faunabeheerplan

Aan de basis van het populatiebeheer staat het Faunabeheerplan, in dit geval voorliggend Faunabeheerplan Ree Drenthe 2023 - 2029. Op grond van artikel 3.12 lid 3 Wnb stelt de FBE Faunabeheerplannen vast voor hun werkgebied. Onderdeel van het Faunabeheerplan zijn passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren. Ten behoeve van een planmatige en doelmatige aanpak van het faunabeheer wordt het Faunabeheerplan onderbouwd door trendtellingen van de populaties van in het wild levende dieren in het gebied waarop het Faunabeheerplan van toepassing is (Bijlagen 2 en 3).

Afschotmethode

De meest gebruikte methode om reeën te bejagen is met behulp van een kogelbuks in de schemering vanaf een hoogzit, een anderszins afgeschermd plek en/of vanaf/vanuit een auto. Los van overige veiligheidsaspecten dient de jager er altijd voor te waken dat daarbij geen negatieve associaties kunnen worden gelegd met de mens als versturende factor door reeën waarop niet werd geschoten. Een andere methode vormt de *bersjacht* waarbij dieren sluipend, te voet en soms op daartoe aangelegde berspaadjes (blad- en takvrij) worden benaderd door gebruik te maken van de dekking en de overheersende windrichting. Bersen is lastig en als iedere jager het gaat doen zal er veel verstoring optreden.

Afschotperiode

De afschotperiode kan per geslacht- en leeftijdscategorie verschillen tussen de provincies (Tabel 12). In het algemeen worden de bokken in de zomer bejaagd, maar soms ook jaarrond. De nadruk op de geiten, smalreeën en kalveren ligt in de periode najaar/winter.

Tabel 12. Voorbeelden van afschotperioden voor bok, geit, smalree en kalf zoals gehanteerd in een aantal provincies in Nederland. In Noord-Holland bestaat geen Faunabeheerplan Ree.

Provincie	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
N.Br. geit/kalf												
N.Br. smalree												
N. Br. bok												
Zl. bok												
Zl. geit												
Gld bok												
Gld geit												
Li. geit												
Li. bok												
Dr. bok												
Dr. smalree												
Dr. geit/kalf												
Gr. alle cat.												
Fr. bok												
Fr. geit/kalf												
ZH bok												
ZH geit/kalf												
ZH kalf												
Ovrsl. bok												
Ovrsl. geit/kalf												

Afschotcijfers

De druk op de vrouwelijke dieren (5272) blijkt in de periode 2018 - 2022 iets hoger dan die op de mannelijke dieren (4904; Tabel 13). Dit geldt met name voor de leeftijdsgroep kalveren (398 vs. 1501). Onder de volwassen dieren worden relatief veel bokken geschoten, 3638 vs. 2590.

Tabel 13. Afschotcijfers (Nafschot) 2018 - 2022 van reeën in de provincie Drenthe

Jaar	BOK	JRL	BK	BOKtot	GEIT	SMR	GK	GEITtot	TOT
2018	693	188	101	982	549	241	312	1102	2084
2019	742	194	107	1043	623	259	342	1224	2267
2020	745	169	83	997	434	212	250	896	1893
2021	771	158	56	985	434	230	311	975	1960
2022	687	159	51	897	550	239	286	1075	1972
TOT	3638	868	398	4904	2590	1181	1501	5272	10176

We vatten nu enkele belangrijke aspecten van beheer en verkeersveiligheid over de periode 2018 - 2022 samen (Tabel 14). De gemiddelde waarde van MNA over deze periode bedraagt 10298 stuks. Daarvan worden 768 dieren doodgereden (7,5%) en 2035 stuks (20%) geschoten in het kader van beheer en schadebestrijding.

Tabel 14. De uitkomst van de trendtelling in het voorjaar (MNA), het corresponderend aantal aanrijdingen en afschot.

Jaar	MNA	Naanr	(Naamr/ MNA)*100	Nafschot	(Nafschot/ MNA)*100
2018	10435	580	5,6	2084	20
2019	10049	732	7,3	2267	23
2020	-	908	-	1893	-
2021	10886	785	7,2	1960	18
2022	9823	836	8,1	1972	20
GEM	10298	768	7,5	2035	20

De combinatie van cijfers maakt de indruk van een systeem in evenwicht. Als we een overzicht maken van de uitkomst van de trendtelling en de corresponderende waarden van de omvang van het afschot en het aantal verkeersslachtoffers onder reeën, zien we in de loop der jaren nagenoeg identieke patronen die duiden op een verband (Fig. 17). Dit verband werd in het voorafgaande uitputtend behandeld.

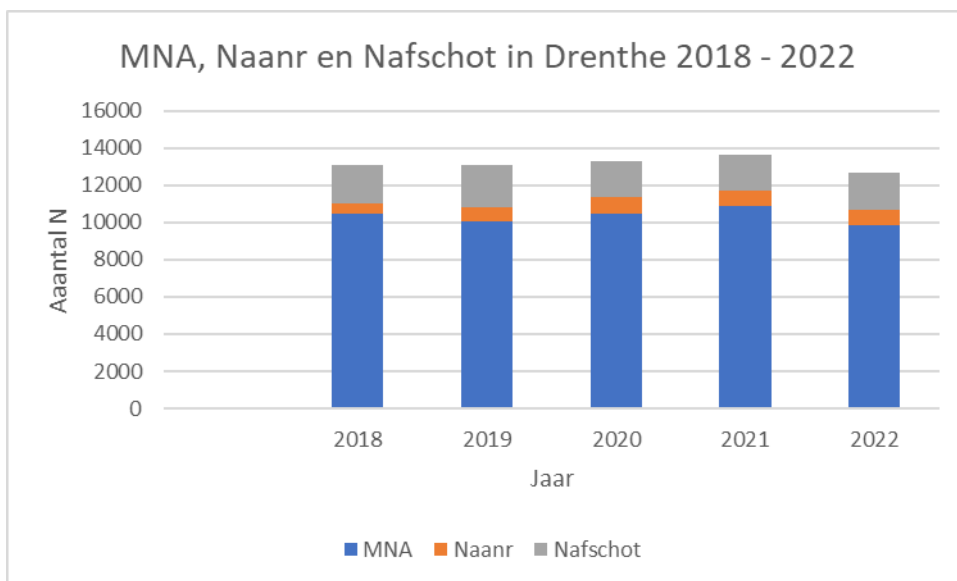

Fig. 17. Overzicht MNA, aantal aanrijdingen met reeën en afschot van reeën in de provincie Drenthe in de periode 2018 - 2022. Voor het 'coronajaar' 2020 is de gemiddelde waarde ingevoerd van 2019 en 2021.

Analoog aan wat we zagen in Tabel 11 doet zich ook binnen deze combinatie van cijfers een raadsel voor m.b.t. de geslachtsverhouding (Tabel 15).

Tabel 15. Geslachtsverhouding (m/v) per leeftijdscategorie onder reeën in Drenthe in de periode 2018 - 2022 onder de getelde dieren (MNA), de doodgereden dieren (Naanr) en in het afschot (Nafschot).

Leeftijdsgroep	MNA	Naanr	Nafschot
kalf	0,77	0,68	0,27
jaarling	-	-	0,73
volwassen	0,66	1,10	1,40

- Het blijkt dat de jaarlingen (smalree en spitser) onvoldoende bij de trendtelling als zodanig worden herkend. Dit is een verbeterpunt.
- De registratie van leeftijd en geslacht van doodgereden reeën heeft verbetering. Een verbetering zou zijn wanneer hierbij ook jaarlingen worden herkend.
- Ondanks de sterke nadruk bij het afschot op de vrouwelijke kalveren zet de vervrouwelijking met het ouder worden van de dieren toch sterk door. In dat licht bezien is naar verhouding het afschot van volwassen bokken te hoog. Reden om de nadruk te leggen op het geitenafschot.

Huidige situatie in Drenthe op papier

De gemiddelde jaarlijkse aanwas mag worden gesteld op 30% van de voorjaarsstand MNA d.i. ca. 3100 stuks. Over de periode 2018 - 2022 komt van de geregistreerde voorjaarsstand MNA ca. 7,5% om in het verkeer (we stelden dit al eerder vast) en ca. 20% wordt afgeschoten binnen het kader van de reguliere bestandsvermindering. Daarnaast sterven naar schatting (geregistreerd) 89 stuks (1%) door andere oorzaken. In totaal is dit 28,3% maar waarschijnlijk iets meer omdat niet alles wordt geregistreerd. Dat komt dus dicht in de buurt van die 30%.

De vastgestelde voorjaarsstand MNA betreft een fractie (steekproef) van de werkelijk aanwezige stand. Dit gedeelte is, gelet op aanwas, sterfte en aantal aanriddingen, aardig in evenwicht, met name door het jaarlijks afschot. De vraag is nu in hoeverre hiermee de totale populatie in balans is. Dat lijkt het geval, immers, een populatie van ca. 10.000 stuks met een jaarlijks groeicijfer van 30 - 35% kan in theorie binnen 5 jaar uitgroeien tot ca. 40.000 stuks, tenzij eerder het plafond van de ecologische draagkracht wordt bereikt met bijkomende sterfte en/of migratie. Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat dat plafond in zicht komt. De populatie bevindt zich dan ook zeer waarschijnlijk in de lineaire fase van de S-vormige groeicurve en blijft daar, onder de gegeven omstandigheden en het huidige beheer, vermoedelijk ook in zitten. We noemden dit eerder de maatschappelijke draagkracht.

Van belang is te beseffen dat er in dit verhaal niet veel zekerheden zijn: alleen het cijfer van het jaarlijks afschot is een 'hard gegeven'. Het telresultaat en het aantal stuks geregistreerd valwild, inclusief slachtoffers van aanriddingen, zitten waarschijnlijk onder de werkelijke aantallen. En omdat we dat niet weten, kennen we ook niet het exacte effect van het afschot op de stand c.q. de dichtheid en kan het nog steeds zo zijn dat dit afschot zich bevindt in de marge van de totale sterfte, dat het er met andere woorden niet zo toe doet. Dat kan betekenen dat het afgeschilderde beheer zich in een vicieuze cirkel bevindt, enigszins verbeeld in Figuur 17.

Hamvraag

Dit brengt ons bij de grote onbekende in deze reeks van analyses: hoe is het gesteld met de relatie tussen aantallen, dichtheid en de bestandsvermindering? Anders gezegd: in hoeverre kun je met afschot in het kader van schadebestrijding en beheer de dichtheid van de reeën c.q. het aantal aanriddingen met reeën controleren? De aard van de verzamelde gegevens maakt een analyse van het effect van afschot op de dichtheid niet mogelijk⁶⁰. De variabiliteit in de data in relatie tot de hoeveelheid data is van dien aard dat het trainen van een model ermee niet gelukt is. Met de aard van de data zouden meer observaties nodig zijn voor de voorgestelde aanpak. Daarbij is aangegeven dat uit verder onderzoek naar voren is gekomen dat de variatie in de tellingen van dien aard is dat het niet waarschijnlijk is dat dit willekeurige effecten zijn, maar dat er mogelijk een relatie is met de systematiek van tellen.

Wanneer we over dit soort relaties meer willen weten komt een andere beheersvorm om de hoek kijken, het adaptief beheer (AIM). Hierin speelt een gedegen monitoring een belangrijke rol (Hoofdstuk 7).

Werkplannen WBE's

In het Flora- en faunabeleidsplan voor Drenthe (2014) lezen we: "De provincie Drenthe wil de beschermde status van reeën meer recht doen door de toekenning van afschot beter te sturen op basis van (verkeers-)knelpunten". In de uiteindelijke afschotplannen die worden opgesteld door de afzonderlijke WBE's gaat het daarbij om de verkeersveiligheid en om eventueel aantoonbare economische schade waarvoor geen andere bevredigende oplossing kan worden gevonden (waarvoor een

⁶⁰ Groot Bruinderink 2022; Groot Bruinderink *et al.* 2023; Wassenaar 2022

specifieke ontheffing is verleend). Het Faunabeheerplan moet voorzien in een methode van afschot die duidelijk stuurt naar locaties met knelpunten.”

Een aantal knelpunten i.c. tracés, wordt in dit rapport benoemd.

Opnieuw dient gezegd dat wat blijft, op basis van de hierboven gepresenteerde en geanalyseerde data, is de vraag in hoeverre het gevoerde populatiebeheer van invloed is op de dichtheid aan reeën c.q. het aantal aanrijdingen met reeën. Verondersteld wordt dat zonder populatiebeheer de populatie en daarmee het aantal aanrijdingen toeneemt. En andersom is de gedachte dat, wanneer de druk wordt opgevoerd in de vorm van een sterk verhoogd afschot, de dichtheid en daarmee het aantal aanrijdingen af zal nemen. In deze situatie dient tevens de gunstige Svl te worden gegarandeerd: er zit een risico aan het opvoeren van de druk. Zowel uit het werk van Stubbe (2008) als Reimoser (2001) bleek dat het traditionele afschot slechts in beperkte mate de bestanden controleert. Wil e.e.a. feitelijk leiden tot een kleinere populatieomvang, dan is een sterk verhoogd afschot over een lange reeks van jaren vereist (Putman, mond. med.). Voor de hand liggend in de casus Drenthe is daarbij een sterk verhoogd afschot van volwassen geiten. Combinatie met andere preventieve maatregelen ligt ook voor de hand, immers de aandacht dient tevens uit te gaan naar het bewaken van de ondergrens i.v.m. het behoud van de gunstige Svl. Opnieuw dringt zich de gedachte aan adaptief beheer AIM op. In de provincie Groningen wordt in de komende planperiode een proef hiermee gedaan.

7. Adaptief beheer van reeën?

In 2021 signaleert de FBE Utrecht:

Staten, de publieke opinie en rechtbanken worden steeds kritischer over de onderbouwing van faunabeheer. Ze verlangen in toenemende mate wetenschappelijk 'bewijs' en aantoonbare causale verbanden. Juist dit soort verbanden tussen populatieontwikkeling/beheer/schade zijn lastig tot niet aantoonbaar door o.a. onvolledige of ontoereikende data.

In 2022 signaleert BIJ12/Faunazaken (citaat):

Faunabeheerplannen die provincies op laten stellen door faunabeheereenheden (FBE's) liggen onder vuur. Natuur- en milieuorganisaties komen steeds vaker in verzet, onder andere omdat zij de plannen onvoldoende onderbouwd vinden. Zo is in Groningen sinds 2021 geen reewildbeheer meer mogelijk omdat onvoldoende beargumenteerd is dat het voorgestelde beheer zou leiden tot minder aanrijdingen⁶¹. Volgens de provincie Groningen is alleen het bepalen van een streefstand niet genoeg om beheer van reeën toe te staan (einde citaat)

BIJ12 liet o.a. vanwege deze signalen onderzoek uitvoeren naar andere benaderingen voor populatiebeheer van wilde hoefdieren. In dit rapport⁶² wordt ingegaan op het begrip draagkracht vanuit verschillende perspectieven. De wet natuurbescherming staat populatiebeheer toe wanneer een populatie de maximale draagkracht van een gebied overstijgt (Wbn, Artikel 3.10, lid 2c), maar de wet Natuurbescherming definieert het begrip draagkracht niet en geeft niet aan hoe deze kan worden bepaald. De maximale draagkracht wordt genoemd naast andere belangen op basis waarvan ontheffingen, vrijstellingen of opdrachten kunnen worden verleend, waaronder schade aan landbouw, bosbouw, schade aan flora en fauna, verkeersveiligheid en ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren. Zowel de methode om draagkracht te bepalen, de uitgangspunten waarop die methode is gebaseerd, als de nauwkeurigheid van de tellingen staan regelmatig ter discussie.

Ecologisch en maatschappelijk concept

Draagkracht voor een populatie blijkt zowel een ecologisch als een maatschappelijk concept. Naarmate omstandigheden gunstiger, of minder gunstig zijn kunnen populaties van hoefdieren toenemen of afnemen. Hierbij zijn soort specifieke kenmerken als reproductiesnelheid medebepalend. De populatietoename wordt op een gegeven moment afgeremd door beperkende factoren als voedselgebrek en predatie, maar ook parasieten, ziekten en weersinvloeden kunnen een rol spelen. Hierbij wordt kan onderscheid worden gemaakt tussen dichtheidsafhankelijke (zoals ziekten en de beschikbaarheid van voedsel) en dichtheidsonafhankelijke factoren (bijvoorbeeld extreme weersomstandigheden). Voor het bereiken van (dynamische) evenwichten zoals de ecologische draagkracht K van een gebied voor hoefdieren,

⁶¹ G.W.T.A. Groot Bruinderink 2021. Faunabeheerplan Ree Groningen 2021-2026. *FaunaPartner*. T.A. Wassenaar 2022. Reeën in Groningen. Analyse van tellingen, afschot en aanrijdingen. Hanzehogeschool Groningen.

⁶² bij12.nl/populatiebeheer

zijn dichtheidsafhankelijke factoren bepalend. Nederland kent een aantal voorbeelden waarbij alsnog moest worden gestuurd op de aantallen hoefdieren, omdat het maatschappelijk draagvlak ontbrak voor situaties rond K , bijvoorbeeld in de Oostvaardersplassen en de Amsterdamse waterleidingduinen.

De maatschappelijke draagkracht is over het algemeen lager dan de ecologische en wordt voor wilde hoefdiersoorten in het algemeen bepaald door de mate van overlast/schade die deze dieren toebrengen aan maatschappelijke belangen zoals land- en (economisch georiënteerde) bosbouw, verkeersveiligheid en biodiversiteit. Ze is tevens de resultante van bijvoorbeeld biotoopverlies, verkeer, maaiverliezen, predatie, verdrinking, stroperij en beheer (legaal afschot). Hier spelen terugkoppelingsprocessen een geringe of zelfs geen enkele rol: die ruimte wordt door de maatschappij niet aan dit proces geboden. Immers, maatschappelijke belangen zijn het best gediend met lage dichtheden van wilde hoefdieren. Dit geldt ook voor het veterinair risico om de kans op besmetting en verspreiding van zeer besmettelijke dierziekten onder vee laag te houden. Belangen als recreatieve benutting en/of consumptie van wildbraad, die mogelijk gediend zijn met hogere dichtheden, worden in het wettelijk stelsel niet expliciet gezien als maatschappelijk relevante belangen.

Conclusie

De maatschappelijke draagkracht is in Nederland bepalend voor de gewenste populatieomvang. De populaties edelherten, damherten, reeën en wilde zwijnen worden daarom beheerd tot een maatschappelijk acceptabel aantalsniveau.

Het reguleren van de gewenste populatieomvang

Om het effect van een ingreep als afschot te meten, wil je weten wat het effect is op de aantallen i.c. de dichtheid, omdat vormen van schade en overlast dichtheidsafhankelijk zijn. Aantallen inventariseren blijkt echter bij wilde zoogdieren een hele opgave of zelfs een illusie. De wilde hoefdieren vormen daarop geen uitzondering. In het algemeen gelden twee waarheden (los van het type leefgebied): hoe groter de populatie en hoe kleiner de diersoort in kwestie, hoe lastiger de soort is te inventariseren. Wel wordt het afschotquotum op de telling gebaseerd. Dit quotum wordt vrijwel nooit gerealiseerd.

Adaptief beheer een alternatief?⁶³

Er zijn beheer- en draagkrachtmodellen ontwikkeld om het beheer te ondersteunen, maar daaraan kleven nadelen en de uitkomsten zijn vaak niet 'rechtbankbestendig'. Dit laatste ondanks regelmatige herziening van de modellen en kritische beschouwingen door de wetenschap. Wat ligt dan meer voor de hand dan te onderzoeken of het 'onder voorwaarden' beheren op effecten mogelijk is? Bijvoorbeeld in de vorm van *adaptief beheer*, waarbinnen de focus ligt op het monitoren en evalueren van effecten van beheeringrepen in hoefdierpopulaties, op helder gedefinieerde maatschappelijke doelen.

Wat is adaptief beheer?

Adaptief beheer is een proces dat vanwege het gestructureerd iteratieve karakter flexibiliteit biedt bij het beheer van dierpopulaties, terwijl er tegelijkertijd sprake is van kennisleemtes en onzekerheden bij dat beheer. De aanpassingen van het beheer vinden plaats op basis van effectmonitoring en -evaluatie van genomen

⁶³ BIJ12.nl/populatiebeheer

beheermaatregelen. Er is als zodanig sprake van een lerend proces. Het is echter geen “trial and error”, maar veeleer “leren door te doen”. Er bestaan verschillende invalshoeken bij het adaptief beheer, maar het concept van Adaptive Impact Management (AIM: Effectgericht) zou het meest passen bij de Nederlandse aanpak van de problematiek, waarbij beheer ten behoeve van maatschappelijke belangen centraal staat.

Bij adaptief beheer wordt gebruik gemaakt van een zevental te doorlopen stappen, bijvoorbeeld o.l.v. de FBE:

- stap 1: Situatietanalyse en modeldiagram
- stap 2: Inventarisatie en deelname van belanghebbenden
- stap 3: Beheerdoelen vaststellen
- stap 4: Model bouwen en opstellen
- stap 5: Alternatieven kiezen en beoordelen en monitoringsplannen opstellen
- stap 6: Monitoring en evaluatie
- stap 7: Model- en beheeraanpassing

In het aangehaalde onderzoek wordt beschreven wat de diverse stappen van het voorgestelde impactmanagement inhouden. Onder meer i.v.m. de vraag in hoeverre binnen een bepaalde maatschappelijke context kan worden gesproken van (on)aanvaardbare schade of overlast, is het noodzakelijk om geen belanghebbende partijen te vergeten. Lastig is ook dat het effect van niet lethale preventieve maatregelen weliswaar voorop staat, maar vaak moeilijk is vast te stellen. Beheer door afschot is de laatste optie. De optelsom van alle maatregelen leidt tot een voorstel voor het beheer van een populatie van een schadeveroorzakende soort, in beginsel per WBE. Effecten van uitvoering van zo’n uitvoeringsplan zullen moeten worden gemonitord. Vastgesteld moet kunnen worden in hoeverre de acties ook leiden tot het vastgestelde doel. Als onvoldoende doelbereik plaatsvindt dan zal een alternatieve werkwijze uit het monitoringsplan moeten volgen, zodat het beheerdoel beter kan worden nagestreefd.

Monitoring is essentieel in AIM, omdat dit de basis is voor het “leer”- gedeelte.

7.1 Ruimte voor adaptief beheer van reeën in Drenthe?

Onderdeel van de opdracht was om een korte schets te geven van de (on)mogelijkheden voor het overgaan op de systematiek van adaptief impact management (AIM) daar waar het gaat om de doelsoort ree, binnen de provincie Drenthe. Onderstaande beschouwing is in hoofdzaak gebaseerd op het onderzoeksrapport 2021.352 “Alternatieve benaderingen populatiebeheer en draagkracht” uitgevoerd door Groot Bruinderink, Schoon & Boerema in 2022, in opdracht van BIJ12. In een separaat Memo gericht aan de FBE Drenthe en de provincie Drenthe gaat Boerema (2023) hier nader op in.

Adaptive Impact Management

Bij AIM ligt de focus van het beheer op de (on)gewenste impact die dierpopulaties kunnen hebben in relatie tot datgene wat door de belanghebbenden als belangrijk wordt beoordeeld. Een voorbeeld van een AIM is het Black Bear Management Program van het New York State Department of Environmental Conservation. Doel hierbij was het minimaliseren van (de zorg onder het publiek over) gevaarlijke ontmoetingen met zwarte beren.

AIM bij ree

Bij het ree zal aldus moeten worden nagedacht wat het centrale doel is waarvoor moet worden beheerd. Binnen AIM kan ook worden gedifferentieerd in doelen. Op sommige plekken zal bosverjonging centraal staan (in Drenthe geen reden voor afschot van reeën) en de mogelijkheden om schade aan jonge aanplant te voorkomen. Op andere plekken gaat het wellicht om het voorkomen van verkeersongevallen⁶⁴. Op andere plekken ontstaat wellicht geen schade, maar wil men juist zorgen voor zichtbaarheid van het ree. Zo moet steeds binnen een bepaald beheergebied passend beheer worden vormgegeven. Beheer dat het doel steeds centraal stelt. Bovendien moet worden gekeken naar de impact van maatregelen op neven doelstellingen. Een raster bijvoorbeeld kan gewenst zijn om bepaalde schade te voorkomen en daarmee bijdragen aan een neven doel, maar kan negatief werken op andere doelen. Er moet in samenspraak met de verschillende doelen worden gekozen voor het treffen van passende maatregelen, waarbij uiteindelijk wordt gestreefd naar een zo groot mogelijk doelbereik van het totale beheer. Bij de keuze voor deze beheervorm is het creëren van draagvlak voor te treffen maatregelen een belangrijk neven doel. Het is van belang om de groep belanghebbenden qua vertegenwoordiging niet te krap of te ruim te kiezen.

Een belanghebbende in dit verband is iemand die invloed heeft op-, of beïnvloed wordt door-, het probleem of de mogelijke oplossing daarvan.

Flexibel beheer

Adaptief beheer is een gebiedsproces dat flexibiliteit biedt bij het beheer van dierpopulaties, terwijl er sprake is van kennisleemtes en onzekerheden bij dat beheer. De aanpassingen van het beheer vinden plaats op basis van effectmonitoring en -evaluatie van genomen beheermaatregelen. Er is als zodanig sprake van een lerend proces. Het is echter geen “trial and error”, maar veeleer “leren door te doen”. Adaptief beheer is als zodanig geen doel, maar een middel om het doel te bereiken.

Meerwaarde AIM

Een echte meerwaarde van AIM ten opzichte van afzonderlijke toestemmingverlening per soort is te verwachten als meerdere soorten en meerdere wettelijke belangen een rol gaan spelen die met elkaar interacteren. Dat kent ook nadelige kanten. In die complexere situaties zal er naar verwachting meer moeite moeten worden gedaan om te kunnen komen tot een sluitende onderbouwing dat het doden van dieren steeds kan gelden als ‘*ultimum remedium*’ en past binnen de wettelijke belangen die in Nederland voor beheer door afschot mogen worden gebruikt.

Provinciaal beleid

Verder ligt ook bij provincies een opgave, indien zou worden gekozen voor AIM. Provincies hebben een belangrijke taak en functie voor de bescherming van de natuur. Zij zijn feitelijk hoofverantwoordelijk geworden voor dit beleidsveld, zowel voor de vormgeving van beleid, als voor de uitvoering van het beleid. Dat blijft zo onder de Omgevingswet. Wil AIM een kans hebben dan moeten de neuzen van provincie, FBE en uitvoerders in dezelfde richting staan en moet AIM ook ingebed zijn in de wijze van opereren van de provincie zelf. De inrichting van wegen, of de

⁶⁴ <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2022/12/Onderzoek-populatiebeheer.pdf> 2/9

aanleg van een natuurgebied: het is van invloed op de wildstand. Daarbij kan in meerdere, of mindere mate rekening worden gehouden met het effect op wilde hoefdieren, bijvoorbeeld: het voorkomen van aanrijdingen. Het zijn echter steeds overheden (wegbeheerder of de provinciale overheid) die beslissen over de inrichting van wegen of andere keuzes in ruimtelijke ordening. Dat is geen bevoegdheid van de Faunabeheereenheid (FBE) of de wildbeheereenheid (WBE). Ook buiten beheer om moet in andere gremia rekening worden gehouden met wildbeheer.

AIM kan het liefst op leefgebiedsniveau worden ingestoken waarbij wordt nagedacht over planmatig beheer binnen de leefgebieden, in afstemming met andere leefgebieden. Slotstuk van een leefgebiedbeheerplan is uitwerking van een afschotplan dat met de betrokken WBE's wordt afgestemd binnen de FBE. Soms moeten reeën worden verjaagd, soms met rust gelaten, dan weer tegengehouden door rasters en soms worden afgeschoten. Allemaal binnen kaders van een plan waarbij voortdurend wordt gemonitord of maatregelen het voorspelde en gewenste effect hebben. Voor dat doden moet uiteindelijk toestemming worden verleend door de provincie.

Beleidsregels Wet natuurbescherming Drenthe

Op dit moment gelden in Drenthe de Beleidsregels Wet natuurbescherming, waarmee uitwerking wordt gegeven aan het Flora- en faunabeleidsplan uit 2014⁶⁵. Ten opzichte van het Flora- en faunabeleidsplan is in de beleidsregels verduidelijkt voor welke wettelijke bevoegdheid de beleidsregels gebruikt worden. De bevoegdheid om aanvullende regels te stellen waar een faunabeheerplan aan moet voldoen is, voor zover het gaat om regels voor reeën, expliciet gedelegeerd aan Gedeputeerde Staten. Dit is geregeld in artikel 4.16, lid 3 van de Provinciale omgevingsverordening.

Het betreft hier dus door Gedeputeerde Staten vastgestelde regels (zie: bijlage 6). Inhoudelijk komen deze regels overeen met de beleidsregels in het Flora en faunabeleidsplan. Deze regels beperken de mogelijkheden van de provincie om ten behoeve van het ree aan populatiebeheer te doen. Gedeputeerde Staten hebben in deze GS zelf bindende regels vastgelegd dat zij alleen ontheffing kunnen verlenen op grond van een aantal van de in artikel 3.17 Wnb genoemde belangen. Deze wettelijke belangen voor het ree zijn overgenomen in het beleid en hun uitleg is aangepast (ingeperkt)⁶⁶. Dit heeft als gevolg dat binnen Drenthe slechts ontheffing voor het doden van het ree wordt verleend als:

- a) binnen de randvoorwaarden van het op grond van het door GS goed te keuren Faunabeheerplan ree wordt gewerkt met
- b) afschotplannen, die door afzonderlijke WBE's worden opgesteld,
- c) waarbij kan worden beheerd ten behoeve van de verkeersveiligheid en/of
- d) ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom, indien aantoonbare economische schade kan worden aangetoond en onderbouwd, waarvoor geen andere bevredigende oplossing kan worden gevonden.

⁶⁵ Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe,
<https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR600909#d226361306e694>.

⁶⁶ Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe,
<https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR600909#d226361306e694>.

Dit betekent feitelijk dat andere mogelijke gronden voor beheer, zoals het belang van de bescherming van wilde flora en fauna (bescherming van bosaanplant of stinzenflora), of “het beperken van de omvang van de populatie van in het wild levende dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden” evenals beheer in het “algemeen belang” niet kunnen worden gebruikt voor de onderbouwing van eventueel noodzakelijk geacht afschot.

Beperking voor AIM

De meerwaarde van AIM is voornamelijk gelegen in het kunnen leggen van verbanden tussen verschillende belangen. Het ‘beperken van de omvang van een populatie’ kan dus worden gebaseerd op meerdere wettelijke belangen en hoeft niet per sé een relatie te hebben met de draagkracht van een gebied. De wet geeft aan welke belangen kunnen worden opgevoerd voor populatiebeheer en dat zou een uitbreiding kunnen betekenen voor de mogelijkheid van adaptief beheer. Er kan immers in samenhang worden gekeken naar het verband tussen verschillende belangen en de mogelijkheid om via beheermaatregelen te streven naar het ideale optimum van ‘de stand’ én (binnen) aanvaardbare maatschappelijke omstandigheden. Deze mogelijkheid wordt binnen Drenthe beperkt door het beleidskader van de provincie. Dit kan een beperking vormen voor het vormgeven van AIM, omdat alleen toestemming voor doden van ree kan worden verkregen op grond van twee wettelijke belangen.

Provinciaal Programma als verbindend instrumentarium

Een provincie beschikt over een flink scala aan beleidsdocumenten gericht op onderdelen van de fysieke leefomgeving. Denk aan klimaatagenda’s, beleidsvisies, faunabeleid. Een deel van dit soort beleid, met name het strategische deel, gaat op in de omgevingsvisie onder de Omgevingswet (Ow). Daarnaast kan het beleid een plek krijgen in één of meerdere programma’s. Een exact onderscheid wat in de omgevingsvisie moet worden opgenomen en wat in één of meerdere programma’s is niet te geven. Hierin kunnen keuzes worden gemaakt. Het programma is geen integraal instrument. Uit artikel 3.5 van de Omgevingswet volgt dat het in het programma op te nemen beleid en de 5/9 maatregelen moeten zien op één of meer onderdelen van de fysieke leefomgeving. Dit betekent dat het programma een sectoraal, gebiedsgericht of themagericht karakter kan hebben en verschillende aspecten van de fysieke leefomgeving kan bevatten. Hierdoor kunnen aspecten zoals bodem, grond, geluid en natuur zowel gebiedsgericht, sectoraal of themagericht in een programma aan de orde komen.

Een programma is een goed (mogelijk het beste) instrument binnen de Ow om de problematiek rond beheer en schadebestrijding integraal aan te pakken. De keuze voor AIM kan binnen zo’n programma een rol krijgen. Maar een programma kan smal en breed zijn, meer specifiek of meer algemeen. De keus is aan de provincie Drenthe. Binnen het programma kan ook aandacht worden besteed aan de rol van de Faunabeheereenheid en het Faunabeheerplan bij het vormgeven van adaptief beheer. Ook kan worden aangegeven hoe de taak van een WBE eruit zou moeten zien, en wat men verwacht aan inspanningen rond de inzet van preventieve maatregelen, monitoring en evaluatie.

Werkwijze als pilot

De keuze voor AIM is kiezen voor een werkwijze. Dat zou ook kunnen binnen de

beperkingen die de provincie oplegt, maar maakt haar toepassingsbereik wel beperkter. De schaal waarop deze werkwijze wordt toegepast zou primair op leefgebied niveau moeten zijn. Daar zou een gebiedsproces om te komen tot AIM kunnen worden opgezet. De provincie zou daarbij moeten worden betrokken. Het FBP zou er de mogelijkheid voor moeten bieden. Er zou gekozen kunnen worden voor een experiment, waarbij AIM als methode wordt gebruikt om te komen tot een voorstel voor beheer. Liefst binnen één of twee Wildbeheereenheden. De opzet zou zo moeten worden gekozen dat met de opgedane ervaringen de aanpak zou kunnen worden verbreed naar andere leefgebieden.

Een goed voorbeeld voor de toepassing van AIM zouden kunnen zijn het terugdringen van het aantal aanrijdingen op de in dit opzicht in het oog vallende wegtracés.

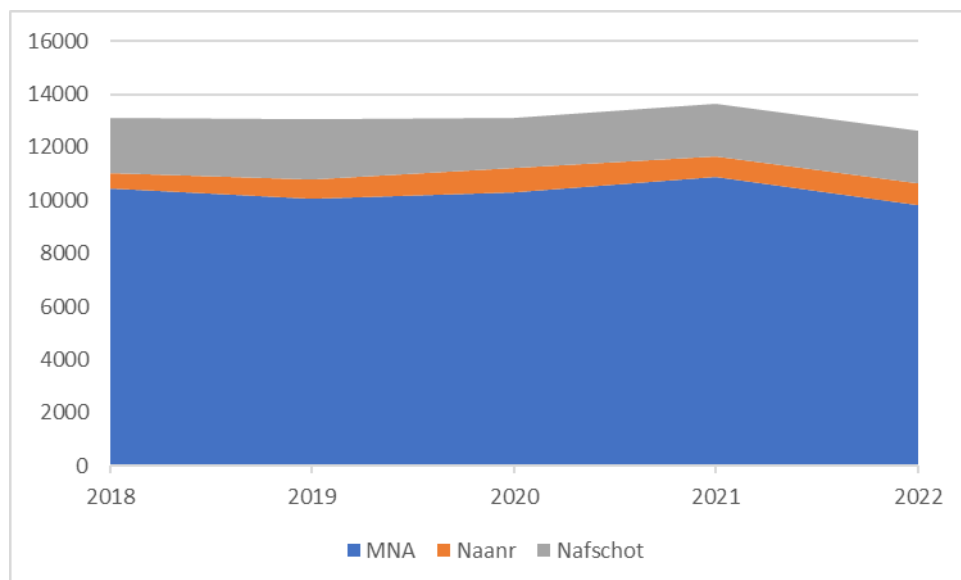
8. De ontheffingsaanvraag

Een dynamisch evenwicht

Uit het provinciaal beleid en de beleidsregels volgt dat schade aan belangen als flora en fauna (biodiversiteit), bosbouw, land- en tuinbouw en duurzaam populatiebeheer in beginsel niet voor een ontheffing op grond van artikel 3.10, tweede lid, in samenhang met artikel 3.8, eerste of tweede lid, van de wet in aanmerking komen. Dat is anders met de verkeersveiligheid. Een ontheffing kan slechts worden verleend als is zeker gesteld dat de ingreep niet ten koste gaat van de vastgestelde gunstige SvI van het ree. Het is aan de jagers om de toewijzing, in combinatie met meer maatwerk daar waar knelpunten optreden met de verkeersveiligheid, te realiseren en tegelijkertijd de gunstige SvI van reeën te bewaken. Het streven dient te zijn gericht op het consolideren dan wel verkleinen van het aantal doodgereden reeën.

Onder meer daartoe zijn en worden vanaf 2014 jaarlijks door de Drentse WBE's werkplannen opgesteld. Deze aanpak komt overeen met het beheer, zoals gemotiveerd door de provincie Drenthe in de zitting van 23 oktober 2014 Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State. In hoger beroep (uitspraak 3 juni 2015, 201404579/A3) heeft de Afdeling beslist dat het in het besluit van GS van 26 augustus 2014 geformuleerde beheer van de reeënpopulatie in het belang van de verkeersveiligheid voldoende onderbouwd is. Onlangs is dit nog bevestigd door de Rechtbank Den Haag⁶⁷.

Het huidige systeem bestaat daarmee uit een uitgekiend planmatig beheer dat resulteert in een tamelijk stabiel aantal reeën en twee zaken die daarmee samenhangen c.q. daarvan zijn afgeleid: een aantal in het kader van beheer en schadebestrijding geschoten dieren en een aantal aanrijdingen met reeën (Fig. 18; 19).

Figuur 18. De samengestelde figuur van de uitkomst van de jaarlijkse trendtelling (MNA, blauw), het daarmee samenhangende aantal reeën dat wordt doodgereden (Naanr, oranje) en het, eveneens daarmee samenhangend jaarlijks afschot

⁶⁷ ECLI:NL:RBDHA:2023:8385; Rechtbank Den Haag; uitspraak 19.05.23; Zaaknummer SGR 21/2949

(Nafschot) in de provincie Drenthe in de periode 2018 - 2022. Voor de MNA waarde in 2020 (Corona, geen telling) is de gemiddelde waarde gekozen van de andere jaren.

Het beheer betekent werken met onzekerheden zoals het vaststellen van de MNA, het werkelijk aantal slachtoffers van aanrijdingen (Naanr) en als enige zekerheid het gerealiseerde afschot. We kunnen dit systeem nog anders duiden (Fig. 19).

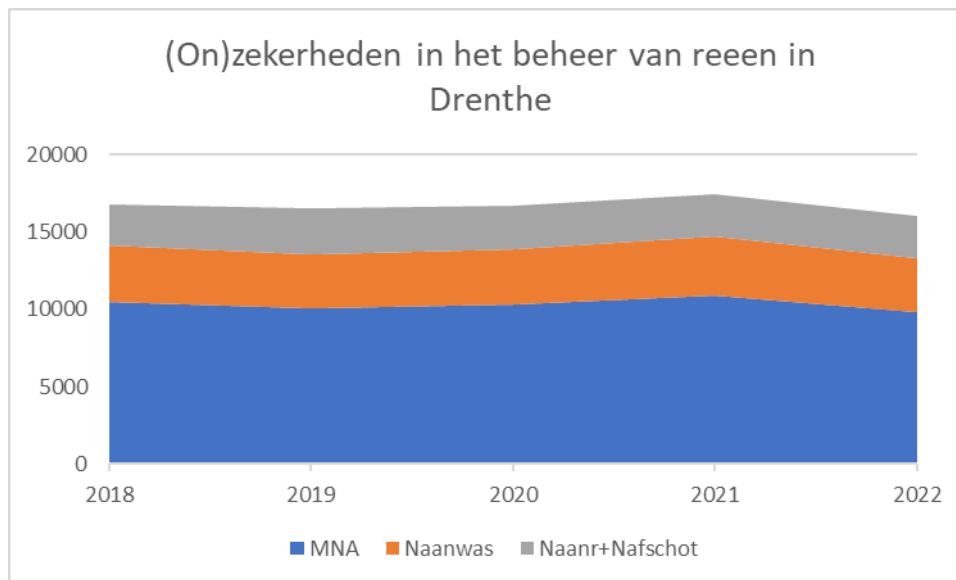

Fig. 19. De uitkomst van de trendtelling (MNA), de geschatte aanwas (Naanwas = 35% van MNA) en de som van sterfte door het verkeer (Naanr: het geregistreerd aantal aanrijdingen) en door het legale afschot (Nafschot in het kader van beheer en schadebestrijding).

Uit deze laatste figuur valt op te maken dat de geschatte aanwas (35% van de MNA) altijd groter is dan de sterfte als gevolg van beheer (afschot) en verkeer. Het is de combinatie met andere (onbekende) sterftefactoren als verdrinking, stroperij, predatie, maaiverliezen) die ervoor zorgt dat er geen sprake (meer) is van een ongebreidelde groei van de populatie (zie ook Fig. 5). Er bestaan studies aan edelherten die aantonen dat een dergelijk stabiele situatie of dynamisch evenwicht, slechts kan worden bereikt bij afschot van tenminste 20% van de herfstpopulatie (Langbein & Putman 1996). Er is geen reden aan te voeren waarom dit mechanisme bij reeën anders zou werken, zoals eerder geconstateerd in het Faunabeheerplan Ree Drenthe 2019 - 2023. Tegelijkertijd lijkt hiermee de gunstige staat van instandhouding van de populatie reeën in Drenthe verzekerd (Groot Bruinderink 2019). Daarmee wordt voldaan aan de belangrijkste eisen t.a.v. het beheer welke voortvloeien uit de Wnb en het provinciaal beleid van Drenthe: geen dier doden zonder dat de doelstelling aannemelijk en wetenschappelijk aantoonbaar is, er geen alternatief bestaat en de SvI is gewaarborgd.

Onnodig lijden

Uit het voorafgaande moge duidelijk zijn dat ziek zijn en sterven een natuurlijk proces kan zijn, mits niet door de mens veroorzaakt. Is dit laatste duidelijk wel het geval dan is het ook de mens die dient in te grijpen om uitzichtloos lijden te voorkomen. En juist

bij reeën is veelal snel duidelijk, sneller en gemakkelijker vast te stellen dan bij voorbeeld bij een kleiner zoogdier of vogel, dat we te maken hebben met een menselijke oorzaak (landbouwwerkzaamheden, aanrijdingen e.d.). Het is daarmee wenselijk om gebrekkige reeën te kunnen doden met het geweer ter voorkoming van onnodig lijden.

Afschotperiode, verkeersveiligheid en risico tracés

De FBE Drenthe vraagt een ontheffing ex artikel 3.17 Wnb aan voor de looptijd van dit faunabeheerplan (2024 - 2029). De FBE wil met de WBE's nadrukkelijk sturing geven aan afschot ter voorkoming van aanrijdingen met reeën door het beperkt toegekend afschot grotendeels vóór de piek in het aantal aanrijdingen met reeën uit te (laten) voeren. Bij reeën is deze piek er in het late voorjaar. De nadruk in het afschot zal meer dan voorheen liggen op de geiten en smalreeën. De in dit plan aangewezen, structureel risicovolle tracés krijgen daarbij extra aandacht. De belangrijkste uitdagingen vormen in dit verband de N34, de N855, de N858 en de N373.

Preventie

In het algemeen zal worden gewerkt langs de lat van de Leidraad Aanrijdingen met reeën. Een belangrijk effect kan worden bereikt door habitatmanipulatie in de vorm van lokale landschapsinrichting (verbreden en/of overzichtelijk maken van bermen, geen mast leverende boomsoorten langs de weg want reeën eten graag eikels en beukennotjes). In de werkplannen (zie bijlage 4) wordt o.a. een overzicht gemaakt van de locaties waar de preventie maatregelen ontbreken of ondeugdelijk zijn. Zodat de FBE in samenwerking met de RAC een adviserende rol kan spelen richting de weg- en/of terreinbeheerders.

Het effect van het 'draaien aan de knop' verkeersvolume (beperkt openstellen), verkeerssnelheid (instellen/afdwingen maximumsnelheid), bebording (met knipperlichten) of wildsignaleringsystemen (met IR-detectie, knipperlichten) heeft zich inmiddels bewezen. IR-systemen zijn op dit moment echter nog duur, denk aan enkele honderdduizenden euro's per locatie. Een systeem in onderzoek, ook in Nederland, is het zogenaamde 'virtueel hekwerk' dat bestaat uit kleine palen die langs de weg staan, voorzien van sensoren. Deze worden geactiveerd door de koplampen van motorvoertuigen en als gevolg daarvan gaan lampjes op de palen branden en gaat een geluidsignaal af. Dit heeft als doel het wild af te schrikken, zodat ze de weg niet oversteken. Voorgesteld wordt om bij deze proef aan te sluiten en ook in Drenthe een proef hiermee te starten.

Geslachtsverhouding

Door de FBE Drenthe wordt vooreerst ontheffing gevraagd overeenkomstig het gestelde in het FBP, en met inachtneming van paragraaf 3.2 en 3.3 van de beleidsregels Wet natuurbescherming Drenthe, voor de afschotperiodes reebokken (mannelijke volwassen reeën) 1 april t/m 31 oktober daaropvolgend, smalreeën van 1 mei t/m 31 december (i.v.m. tegengaan vervrouwelijking) en geiten en kalveren van 1 oktober t/m 15 maart.

De scheefgroei in de geslachtsverhouding onder de volwassen dieren ten gunste van de geiten zal in de komende planperiode meer aandacht krijgen (nadruk op

geitenafschot), evenals de kwaliteit van de monitoring. Het blijkt immers dat de jaarlingen (smalree en spitsers) onvoldoende bij de trendtelling worden herkend. Dit is een verbeterpunt. Hetzelfde geldt voor de registratie van leeftijd en geslacht van doodgereden reeën. Daar wil de FBE nadrukkelijk op inzetten.

Wolven

Een vrij nieuw fenomeen doet zich voor door de vestiging van inmiddels twee roedels wolven in Drenthe. Het effect van de wolf op de aantallen, verspreiding en het gedrag van reeën is nog onbekend. De FBE wil in samenwerking met de WBE's de ontwikkeling hierin volgen en meenemen bij de jaarlijkse monitoring.

WBE's en Werkplan

De FBE zal op grond van de ontheffing de WBE's machtigen voor de uitvoering van de ontheffing, nadat de WBE's een werkplan hebben overlegd en nadat dit werkplan is goedgekeurd op basis van de kaders zoals deze zijn opgenomen in Bijlage 4.

Ontheffing wordt tegelijkertijd aangevraagd voor het gebruik van het geweer van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang gedurende het gehele jaar.

Ten behoeve van bestrijding van onnodig lijden met gebruikmaking van het geweer wordt binnen de gehele provincie Drenthe gelijktijdig met de ontheffing op grond van verkeersveiligheid een ontheffing aangevraagd voor het 'voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige reeën':

- voor jachtakehouders op alle gronden waarop zij rechthebbende zijn;
- gedurende het gehele jaar;
- gedurende het gehele etmaal;
- alsmede op zon- en feestdagen.

De uitdaging voor de komende beheerperiode 2024 - 2029 luidt:

1. het selectief ingrijpen nabij aperte knelpunten (de in dit plan genoemde risico-tracés) d.m.v. mitigerende maatregelen cf. de aanbevelingen uit de Leidraad verminderen aanrijdingen met reeën, in combinatie met afschot (de zoektocht naar gemakkelijke en effectieve preventiemiddelen blijkt tot op heden een onmogelijke opgave);
2. het leggen van de nadruk bij het afschot in de volwassen leeftijdsklasse op de vrouwelijke dieren;
3. de monitoring van mogelijke effecten van de aanwezigheid van wolven op het beheer van reeën.

Deze voornemens zullen tot uiting komen in deze ontheffingsaanvraag van de FBE aan de provincie, in de ontheffingsvoorwaarden gesteld door de provincie aan de FBE en in opdrachten door de FBE aan de WBE's en de jagers bij het doorschrijven van de ontheffing/vrijstelling. Wat betreft dit laatste aspect luidt het devies voor de WBE's om de zg. hotspots goed in beeld te brengen evenals de vraag waarom dit hotspots zijn. De evaluatie heeft nog niet op dit niveau plaats gevonden. De opdracht aan de Reewild Advies Commissie (RAC) luidt om (jaarlijks) een goede evaluatie uit te voeren. Het secretariaat zal een overzicht maken van de hotspots en de locaties waar reeën in Drenthe worden geschoten. Vervolgens kan de FBE dit bespreken met wegbeheerder / terreinbeheerders.

Adaptive Impact Management AIM

De FBE ziet als grote uitdaging de aansluiting bij de nieuwe, in dit rapport voorgestelde beheersvorm: adaptief beheer AIM. De omschakeling behelst de stap van beheer op basis van (onbekende) aantallen naar een beheer gebaseerd op effecten op maatschappelijke belangen. Uitvoering zal het karakter hebben van een wetenschappelijk experiment en dienovereenkomstig begeleid dienen te worden. Hiermee zou tevens een eind kunnen komen aan de onduidelijkheid omtrent de vraag of het afschot van enige invloed is op de stand en daarmee op het aantal aanrijdingen.

Twee ontheffingsaanvragen

In een separaat Memo van L. Boerema gericht aan de FBE Drenthe en de provincie Drenthe wordt ingegaan op de ontheffingsaanvragen als hierboven vermeld. Dit Memo fungeert als oplegger van voorliggend rapport.

9. Literatuur

Andersen, J. 1953. Analysis of a Danish roe-deer population. Danish review of game biology 2:127-155.

Boerema, L. 2023. Memo aan de FBE Drenthe en de provincie Drenthe. Een juridische samenvatting van het Faunabeheerplan Ree 2023 - 2029.

Boerema, L., A. Freriks en B. van den Brink 2021. De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen. Een juridisch onderzoek ter ondersteuning van het opstellen van Nederlands wolvenbeleid in het licht van de uitvoering van de natuurwetgeving In opdracht van: BIJ12.

Bastmeijer, C.J. (januari 2018). Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming'. Tilburg Law School, in opdracht van de Provincies Gelderland en Utrecht.

CBS 2018 Deel 2 van het Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2018.

Cromsigt, J.P.G.M. & D.P.J Kuiper 2018. Niet tellen maar sturen. Faunabeheer gericht op gedragsverandering. Vakblad Natuur, Bos en Landschap (15): 149, 24-27.

Dekker, J.J.A. & G.W.T.A. Groot Bruinderink, 2010. Effecten van populatiebeheer op gedrag van ree, damhert, edelhert en wild zwijn. Rapport 2010.071. Zoogdierverseniging, Nijmegen.

Dekker, J., Vreugdenhil, S. en H. Hollander 2015. Draagkrachtmodellen in reewildbeheer. Vakblad Natuur, bos en landschap, pp. 3-5.

Evans, D. en Arvela, M. (2011). Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012. Final Draft July 2011. European Topic Centre on Biological Diversity, Paris.

Goutbeek, A.B. 2018. De staat van instandhouding. Factsheets voor 25 soorten in Gelderland. Arcadis.

Groot Bruinderink, G.W.T.A. 2016. Ree. In: Broekhuizen, S. et al. (red.). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Natuur van Nederland 12. Naturalis en EIS, Leiden. Pp. 299-301.

Groot Bruinderink, G.W.T.A. and Hazebroek, E. 1996. Ungulate Traffic Collisions in Europe. 30 Conservation Biology 10, 1059-67.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., S.E. van Wieren, E. Hazebroek, M.H. den Boer, F.I.M. Maaskamp, W. Lamers, P.A. Slim en C.B. De Jong, 1997. De ecologie van hoefdieren, pp. 31-69, in S.E. van Wieren *et al.* (red.). Hoefdieren in het Boslandschap. Backhuys Publishers, Leiden.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.B.M. Thissen, C. Achterberg, M. Broekmeyer & S.A. Westra 2011. Evaluatie van twee generaties Faunabeheerplannen. Zoogdiervereniging rapport nummer 2011.25.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., D.R. Lammertsma & G.J. Spek 2012. Aanrijdingen met wilde hoefdieren in een boslandschap: de Veluwe. De levende Natuur 113(1):11-16.

Groot Bruinderink G.W.T.A., Paul W. Goedhart, Dennis R. Lammertsma en Jasja J.A. Dekker 2013. Inzicht in de betrouwbaarheid van aantalsbepalingen van enkele schadeveroorzakende zoogdiersoorten in Nederland. Alterra-rapport 2426.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.J. Snoep & R.J.H.G. Henkens 2007. Veterinaire risico's en mogelijkheden voor recreatief medegebruik van een robuuste verbinding tussen de Oostvaardersplassen en het Horsterwold. Alterra rapport 1554, Wageningen.

Groot Bruinderink, G.W.T.A. R. Schoon & L. Boerema 2022. Alternatieve benaderingen populatiebeheer en draagkracht. Rapport BIJ12 (<https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2022/12/Onderzoek-populatiebeheer.pdf>)

Groot Bruinderink, G.W.T.A. 2021. Invulling Aanvraagformulier ontheffing ree in het kader van artikel 3.17 van de Wet natuurbescherming (Wnb) voor de Faunabeheereenheid (FBE) Overijssel. Rapport 2019/7 *FaunaPartner*.

IPO 2019, Interprovinciaal wolvenplan. IPO, Den Haag.

Jansman H.A.H. *et al.* 2021. De wolf terug in Nederland, een factfinding study. WENR- rapport 3107.

Jansman, H.A.H. *et. al.* 2016. Status Bever in Nederland. Alterra Wageningen UR.

Karelse, D. & J. Hoefnagels 2018. Jacht en jagen, hoe zit dit nu? Vakblad Natuur, Bos en Landschap nr. 149: 12-15.

Knapp, K.K. 2004. Deer-vehicle crash countermeasure toolbox: a decision and choice resource. University of Wisconsin-Madison, Report Number DVCIC – 02.

Langbein, J. and R. Putman 1996. Studies of English red deer populations subject to hunting-to-hounds, In: Taylor, V.J. and Dunstone N. (eds.): The exploitation of mammal populations. Chapman & hall, London. pp. 208-224.

Latour, J.B. *et al.* 2022. Verstoringseffecten van het schot rond Natura 2000-gebieden. Rapport 3357 Altenburg & Wymenga.

Liberg, O., A. Johansson, R. Andersen & J.D.C. Linell, 1998. Mating system, mating tactics and the function of male territoriality in roe deer. In: R. Andersen, P. Duncan & J.D.C. Linell (eds). The European roe deer: The biology of success. Scandinavian University Press, Oslo.

Linell, J.D.C, K. Wahlström & J.M. Gaillard, 1998. From birth to independence: Birth,

growth, neonatal mortality, hiding behaviour and dispersal. In: R. Andersen, P. Duncan & J.D.C. Linell (eds). The European roe deer: The biology of success. Scandinavian University Press, Oslo.

Mech, D. and L. Boitani 2003. Wolves. Behavior, Ecology, and Conservation. The University of Chicago Press.

Moser, E. 2007. Acoustic Wildlife Warning Modules Under Test. Ö. Jäger 4, pp. 1-2.

Ottburg, F.G.W.A. & C.A.M. van Swaay (red., 2014). Gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreidingsgebied van soorten van bijlage II, IV en V van de HR. Wageningen, WOt-rapport 124.

Provincie Drenthe, Flora- en Faunabeleidsplan 2014.

Provincie Drenthe 2018. Oplegger Flora- en faunabeleidsplan.

Putman, R. 1988. The natural history of deer. Christopher Helm, London.

Reimoser, F., Reimoser, S., Zandl, J. 2001. Mit Plan und Ziel – effiziente Rehwildjagd. Die Pirsch (3): 4-8.

Reichgelt *et al.* 2021. Bosverjonging op de Veluwe. Tussenrapportage topvraatmonitoring. Stichting Probos, Wageningen.

Reichgelt *et al.* 2021. Bosverjonging op de Veluwe. Tussenrapportage monitoring 2021. Stichting probos, Wageningen.

Shaffer, M. (1987) Minimum viable populations: coping with uncertainty. In: Soulé, M.E. (Ed.), Viable Populations for Conservation. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 69-86.

Siegers, N. Capreolus Advies 2018. Drents model voor een gebiedsgerichte aanpak reeën. (+) Zichtbaarheid, (+) Natuurlijk gedrag en (-) Verkeersslachtoffers, Pilot op de Hondsrug, Staatsbosbeheer, Drenthe (2018 – 2020)

Smit, F., B.Lucas, M. van der Weide, M. Greep, R. Peltzer, S. Vreugdenhil en H. Hollander 2017. Leidraad vermindering aanrijdingen met reeën.

Stubbe, C. 2008. Rehwild: Biologie - Ökologie - Bewirtschaftung. Kosmos.

Trouwborst, A. 2023. Wanneer is het verstoren van beschermde zoogdieren illegaal? Zoogdier 34-2.

Van den Brinck, D.B. 2017. Reeënbeheer in en nabij Natura 2000 in Drenthe. Gebiedsbescherming Wet natuurbescherming. Natuurtoets - Voortoets. Rapport: 2017, VTReeDrenthe. D. Boerema & Van den Brinck.

Van der Grift, E.A., F.P.J. van Bommel, D.R. Lammertsma, F.G.W.A. Ottburg, 2019. De effectiviteit van maatregelen voor het reduceren van aanrijdingen met reeën; Een verkenning en advies voor een veldproef. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 2936.

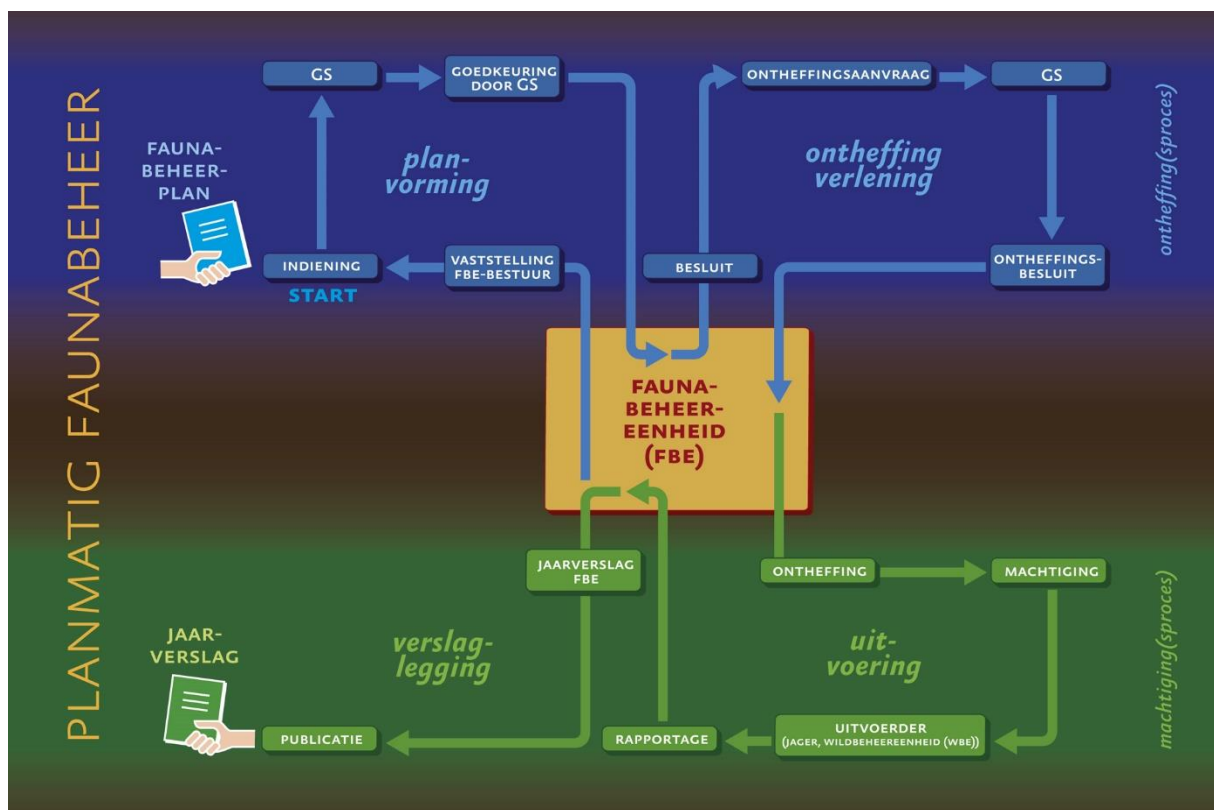
- Van Breukelen, L., G.W.T.A. Groot Bruinderink, S.E. van Wieren, C.F. Schoon, M.J.M. Hootsmans & J.P. van der Hoek 2000. Op de weg of uit de weg? Ontwikkelingen van de populatie damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Rapport Gemeentewaterleidingen, Alterra en Wageningen Universiteit.
- Van Vulpen, J. 2017. Tijdschrift voor Agrarisch recht nr.2 pp.55-62.
- Vincent, J.P., E. Bideau, A.J.M. Hewison & J.M. Angibault, 1995. The influence of increasing density on body weight, kid production, home range and winter grouping in roe deer (*Capreolus capreolus*). J. Zool. London 236: 371-382.
- Von Raesfeld, F. 1970. Das Rehwild. Paul Parey, Hamburg en Berlijn.
- Wahlström, L.K. & O. Liberg, 1995. Contrasting dispersal patterns in two Scandinavian roe deer *Capreolus capreolus* populations. Wildl. Biol. 1: 159-164.
- Wassenaar, T.A. 2022. Reeën in Groningen. Analyse van tellingen, afschot en aanrijdingen. Hanzehogeschool Groningen.
- Wotschikowsky, U. 2006. Wölfe, Jagd und Wald in der Oberlausitz. VAUNA E. V. Oberammergau, Duitsland.

Bijlage 1. Wetgeving en beleid

Wet natuurbescherming Wnb

Op grond van artikel 3.10 lid 1 onder a en b is het verboden om reeën opzettelijk te doden of te vangen of hun vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Indien het noodzakelijk wordt geacht de omvang van een reeënpopulatie te beperken geldt dat op grond van artikel 3.17 lid 1, gedeputeerde staten van Drenthe een ontheffing als bedoeld in artikel 3.10, tweede lid, in samenhang met artikel 3.8, tweede lid kunnen verlenen voor het opzettelijk doden of vangen van reeën. De wet regelt ook onder welke voorwaarden en binnen welke kaders GS een dergelijke ontheffing kunnen verlenen (zie ook onderstaand schema van het planmatig beheer van reeën ontleend aan Karelse & Hoefnagels 2018).

Artikel 3.17 Wnb geeft allereerst in lid 1 een opsomming van de (wettelijke) belangen waarvoor GS een ontheffing kunnen verlenen voor het beperken of beheren van de reeënpopulatie(s) binnen Drenthe:

1. in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
2. ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom;
3. in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang;
4. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen;
5. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
6. in het algemeen belang

Lid 2 van artikel 3.17 bepaalt dat een ontheffing als bedoeld in het eerste lid moet worden verleend aan een Faunabeheereenheid, die bij de uitvoering van de ontheffing handelt overeenkomstig het daartoe vastgestelde en goedgekeurde Faunabeheerplan. Vervolgens kan, op grond van lid 3, de Faunabeheereenheid bij schriftelijke en gedagtekende toestemming de daadwerkelijke handelingen door een wilbbeheereenheid of anderen doen uitoefenen.

Lid 4 en 5 van artikel 3.17 bevatten daarnaast de mogelijkheid voor gedeputeerde staten om een ontheffing te verlenen aan andere partijen dan de FBE of een ontheffing te verlenen zonder dat hieraan een Faunabeheerplan aan ten grondslag ligt. Uitgangspunt is dat ingrijpen in de omvang van een populatie alleen mogelijk is als voldoende zekerheid bestaat dat de soort op zichzelf hierdoor niet 'in haar gunstige staat van instandhouding' wordt bedreigd en dat ook eerst beoordeeld is of andere maatregelen het probleem beter kunnen oplossen of voorkomen.

Artikel 3.25 bepaalt in lid 1 dat in de ontheffing ook direct de middelen moeten worden aangewezen die voor het vangen of doden van reeën mogen worden gebruikt. Daarbij geldt ook dat het derde lid van artikel 3.25 van toepassing blijft: Er worden enkel middelen in de ontheffing aangewezen die nadelige gevolgen voor het welzijn voorkomen of, indien dat niet mogelijk is, zoveel mogelijk beperken, waarbij het doden van dieren zoveel mogelijk vermeden wordt.

Artikel 3.8 lid 5 somt de voorwaarden op waaraan moet zijn voldaan alvorens een ontheffing kan worden verleend:

- a. er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. zij is nodig voor de in de wet opgesomde belangen;
- c. er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Besluit natuurbescherming

In relatie tot de aan te wijzen middelen worden in het Besluit natuurbescherming een aantal eisen gesteld aan het kaliber en het gebruik van het geweer in relatie tot het beheeren (doden) van reeën. Ook hier geldt dat hieronder slechts een samenvatting van enkele artikelen wordt weergegeven en dat voor de exacte en volledige weergave van het besluit en artikelen wordt verwezen naar de officiële publicatie van de wet op wetten.nl.

Artikel 3.15

Eisen aan wapens en munitie (Besluit Wnb: B-Wnb)

In het Besluit Wet natuurbescherming (B-Wnb) lezen we met betrekking tot wapens en munitie waarmee reeën mogen worden beheerd het volgende (Artikel 3.15 B-Wnb; cursief). *“Met betrekking tot reeën worden, onverminderd de artikelen 3.13, tweede, derde en vierde lid, en 3.14, derde lid, uitsluitend de volgende geweren en munitie gebruikt: geweren met ten minste één getrokken loop en kogelpatronen voor getrokken loop waarvan de trefenergie ten minste 980 Joule op 100 meter afstand van de loopmond bedraagt.*

De in te zetten middelen voor ree kunnen dan zijn:

- kogelgeweer kaliber .22 of 5,58 mm

- idem kaliber 6,5 mm en tenminste 2200 Joules op 100m
- idem kaliber .22 inch of 5,58 mm en minstens 980 Joules op 100m
- Ansia pistool voor verjaging of windbuks”.

Zie ook: <https://www.noig.nl/regels-ter-bescherming-van-de-natuur-wet-natuurbescherming-sept-2015/wapens-en-munitie-ff-wet>

Artikel 3.16

1. Het is verboden een geweer ter uitoefening van het bepaalde bij of krachtens de wet te gebruiken:
 - a. voor zonsopgang en na zonsondergang;
 - b. binnen de bebouwde kom of op terreinen als bedoeld in artikel 3.21, derde lid, van de wet;
 - c. binnen de afpalingskring van een eendenkooi als bedoeld in artikel 3.21, eerste lid, onderdeel d, van de wet;
 - d. vanaf of vanuit een rijdend motorrijtuig dan wel een ander voertuig, of
 - e. vanuit een luchtvaartuig

Indien het voor de uitvoering van dit Faunabeheerplan noodzakelijk blijkt dat het geweer ook moet worden gebruikt voor zonsopgang of na zonsondergang of op locaties welke zijn benoemd in artikel 3.16 lid 1 onder b of c, GS hiervoor eveneens tegelijkertijd een ontheffing voor moeten verlenen.

Regeling natuurbescherming

De regeling natuurbescherming bevat geen bijzondere voorwaarden waarbij met het opstellen van dit Faunabeheerplan rekening moet worden gehouden. Wel kan worden verwezen naar artikel 3.22 van de regeling waarin een aantal vrijstellingen zijn opgenomen die van belang zijn omtrent het ‘onder zich’ hebben van een dood of gewond ree.

Artikel 3.22 lid 1; Er geldt een vrijstelling om een (dood) ree onder zich te hebben of dit te verhandelen als dit dier aantoonbaar is verkregen overeenkomstig een ontheffing (of vrijstelling) als bedoeld in de artikelen 3.10, tweede lid, in samenhang met artikel 3.8, eerste of tweede lid, van de wet. Deze vrijstelling geldt ook voor een ziek of gewond ree als dit dier wordt opgevangen en verzorgd door personen of instanties die krachtens de Wet dieren gerechtigd zijn uit het wild afkomstige dieren onder zich te hebben voor opvang en verzorging, of degene die het dier onder zich heeft dit binnen twaalf uur overdraagt aan personen of instanties als bedoeld in de eerste volzin. Daarnaast geldt de vrijstelling voor het onder zich hebben van een dood dier als deze kennelijk in het wild is gestorven buiten schuld of medeweten van degene die zich het dier heeft toegeëigend.

In afwijking van het tweede lid, onderdeel b, onder 2°, is het onder zich hebben ten behoeve van het vervoeren van zieke of gewonde reeën, edelherten, damherten en wilde zwijnen uitsluitend toegestaan indien vóór het vervoer melding is gemaakt bij de meldkamer van de politie van het aantal, de vindplaats en de soort zieke of gewonde dieren en voor zover dat vervoer geschiedt door een door de politie aangewezen vervoerder.

Bijlage 2. Eisen aan het Faunabeheerplan in de Wnb

Artikel 3.12 Wnb

1 Er zijn faunabeheereenheden die voor hun werkgebied een Faunabeheerplan vaststellen. Het duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en de uitoefening van de jacht geschieden overeenkomstig het Faunabeheerplan .

2 Een faunabeheereenheid heeft de rechtsvorm van een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid of een stichting. In het bestuur van een faunabeheereenheid zijn in ieder geval de jachthouders uit het werkgebied van de faunabeheereenheid en maatschappelijke organisaties die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren in de regio waartoe het werkgebied van de faunabeheereenheid behoort, vertegenwoordigd. Op uitnodiging van het bestuur van de faunabeheereenheid kunnen vertegenwoordigers van andere dan de in de tweede volzin bedoelde maatschappelijke organisaties en wetenschappers op het gebied van faunabeheer deelnemen aan de vergaderingen van het bestuur en het bestuur adviseren.

3 Faunabeheereenheden stellen een of meer Faunabeheerplannen vast voor hun werkgebied. Ten aanzien van door Onze Minister vanwege de omvang van hun leefgebieden aangewezen diersoorten stellen de faunabeheereenheden, in wier werkgebied het leefgebied is gelegen, gezamenlijk een Faunabeheerplan vast.

4 Onderdeel van het Faunabeheerplan zijn passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren.

5 Ten behoeve van een planmatige en doelmatige aanpak van het faunabeheer wordt het Faunabeheerplan onderbouwd door trendtellingen van de populaties van in het wild levende dieren in het gebied waarop het Faunabeheerplan van toepassing is.

6 Alvorens een Faunabeheerplan vast te stellen, hoort de faunabeheereenheid de binnen haar werkgebied werkzame wildbeheereenheden over de inhoud van het plan.

7 Het Faunabeheerplan behoeft de goedkeuring van gedeputeerde staten van de provincie waarin de faunabeheereenheid werkzaam is. Ingeval een gezamenlijk Faunabeheerplan is vastgesteld door faunabeheereenheden in verschillende provincies, geschiedt de goedkeuring door gedeputeerde staten van de provincie waarin het leefgebied van de soort grotendeels is gelegen, in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincies waarin het leefgebied mede is gelegen. Een goedgekeurd Faunabeheerplan wordt openbaar gemaakt door de betreffende faunabeheereenheid.

8 De faunabeheereenheid brengt jaarlijks verslag uit van de uitvoering van het Faunabeheerplan aan gedeputeerde staten van de provincie waarin de faunabeheereenheid werkzaam is.

9 Provinciale staten stellen bij verordening regels waaraan in hun provincie werkzame faunabeheereenheden en de door de faunabeheereenheid vastgestelde Faunabeheerplannen voldoen. Deze regels kunnen in elk geval betrekking hebben op:

- a. de omvang en begrenzing van het werkgebied van de faunabeheereenheid;
- b. de aard, omvang en noodzaak van de op grond van het Faunabeheerplan te verrichten handelingen waarvoor een ontheffing als bedoeld in artikel 3.17 wordt verleend of waartoe opdracht wordt verleend op grond van artikel 3.18;
- c. de wijze waarop en de perioden waarin de handelingen, bedoeld in onderdeel b worden verricht, en
- d. de vertegenwoordiging van maatschappelijke organisaties als bedoeld in het tweede lid in het bestuur van de faunabeheereenheid.

10 Het eerste lid is niet van toepassing op het beheer van populaties van exoten of verwilderde dieren en op de bestrijding van schadeveroorzakende exoten of verwilderde dieren.

Bijlage 3. De Provinciale Omgevingsverordening (POV) Drenthe

Bij de inwerkingtreding van de Wnb hebben Provinciale Staten van Drenthe de POV aangevuld met een nieuw hoofdstuk 4. In voorliggend Faunabeheerplan wordt uitgegaan van de op 3 oktober 2018 vastgestelde versie. De gehele versie staat op de site: www.ruimtelijkeplannen.nl met identificatienummer: NL.IM-RO.9922. POVDrenthe2018-VA02.

Daarnaast hebben Gedeputeerde Staten van Drenthe op 20 december 2016 de Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe vastgesteld.

In het op 29 december 2016 gepubliceerde hoofdstuk 4 van de POV worden een aantal zaken geregeld die betrekking hebben op het faunabeheer in brede zin. Er worden regels gesteld aan de samenstelling en organisatie van de FBE, de WBE's en ook eisen waaraan een Faunabeheerplan dient te voldoen (zie hierboven).

In verband met de omvang van deze verordening wordt verwezen naar de officiële publicaties welke kunnen worden gevonden op de website overheid.nl.

Naast de eisen welke de verordening stelt aan dit Faunabeheerplan is ook artikel 4.16 POV van belang. Voor het beheer van de reeënpopulatie is in dit artikel, in lid 3 opgenomen dat gedeputeerde staten aanvullende regels kunnen stellen waar een Faunabeheerplan aan moet voldoen voor zover het gaat om regels voor reeën.

Deze regels zijn opgenomen in de Beleidsregels provincie Drenthe (zie hieronder).

Provinciale Omgevingsverordening (POV). Eisen aan het Faunabeheerplan

A. Basisvereisten aan het Faunabeheerplan (art. 4.19 POV Drenthe; I en II)

I.

Een Faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

- a) de omvang van het werkgebied van het Faunabeheerplan ;
- b) een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van het Faunabeheerplan is aangegeven;
- c) een kaart waarop de begrenzing van alle in het werkgebied van de Faunabeheereenheid gelegen wildbeheereenheden is aangegeven;
- d) bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid zijn aangesloten:
 - 1. indien die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid vallen; en
 - 2. voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in artikel 4.20, onderdeel h omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is.

II.

Een Faunabeheerplan voldoet voorts aan het navolgende:

- a) gebruikte telgegevens van voorgaande jaren zijn gecontroleerd en gevalideerd;
- b) relevante wetenschappelijke literatuur is gebruikt om conclusies te ondersteunen;

c) bronvermeldingen en referenties zijn conform wetenschappelijke richtlijnen op heldere en gestructureerde wijze vermeld en een literatuurlijst is aanwezig.

B. Artikel 3.16 Eisen aan het Faunabeheerplan bij duurzaam beheer van populaties (a t/m j)

Onverminderd artikel 3.15 (basisvereisten aan Faunabeheerplan) bevat een Faunabeheerplan indien sprake is van duurzaam beheer van populaties op basis van artikel 3.17 (zie daar) of 3.18 (zie daar) van de Wet natuurbescherming, tevens (a t/m j):

- a. een beschrijving van de wijze waarop de planmatigheid en de coördinatie van de uitvoering van het duurzaam beheer van populaties is gewaarborgd;
- b. kwantitatieve gegevens over de Drentse populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van verspreidingsgegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar en trends van de Drentse populaties over de langere termijn;
- c. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van populaties van de in onderdeel b bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwing van de schade aan de belangen als bedoeld in artikel 3.12, tweede lid;
- d. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel c bedoelde belangen in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het Faunabeheerplan zijn geschaad;
- e. de gewenste stand van de in onderdeel b bedoelde diersoorten in relatie tot omvang van schades aan de belangen als bedoeld in artikel 3.12, tweede lid;
- f. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het Faunabeheerplan zijn verricht om het schaden van de in artikel 3.12, tweede lid genoemde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel e, te bereiken;
- h. een gemotiveerde beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- i. bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die geen lid zijn van een wildbeheereenheid in de provincie Drenthe, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel h omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;
- j. beschrijving van de wijze waarop een gunstige staat van instandhouding per diersoort gewaarborgd wordt.

Aanvullende regels Faunabeheerplan (uit vigerend Faunabeheerplan 2017-2019)

Vanwege maatschappelijke controverse over afschot van reeën en de uiteenlopende belangen geeft de provincie op voorhand een aantal punten mee voor dit Faunabeheerplan. De bevoegdheid om regels te stellen aan een Faunabeheerplan (artikel 3.12, negende lid, Wnb) is specifiek voor reeën in de POV neergelegd bij Gedeputeerde Staten.

Afschot moet gestuurd worden op basis van (verkeers-)knelpunten. In het Faunabeheerplan zal door de FBE, per WBE-regio, worden berekend hoeveel reeën een gebied kan bevatten (draagkracht). De aantoonbare relaties tussen de populatieomvang (doelstand volgens draagkrachtberekening en tellingen), de feitelijke verkeersknelpunten en plaats en tijd waarop afschot plaatsvindt worden hierdoor beter benut.

Het Faunabeheerplan moet voorzien in een methode van afschot die duidelijk stuurt naar locaties met knelpunten. In het Faunabeheerplan, en de daarop gebaseerde werk/afschotplannen, moet de beoogde streefstand dus bereikt worden in relatie met de verkeersveiligheid en/of schade (knelpunten).

Als basis voor het Faunabeheerplan dient gebruik gemaakt te worden van de door Vereniging het Reewild opgestelde uniforme richtlijn (juli 2014). In afwijking daarvan stelt de provincie, in lijn met de bepalingen uit het Flora- en faunabeleidsplan, dat:

- de draagkrachtberekening wordt uitgevoerd volgens de door de provincie in 2013 verbeterde methode Van Haaften dan wel op eventueel toekomstige versies daarvan;
- het bepalen van de populatieomvang per WBE wordt gebaseerd op het lopend driejarig gemiddelde van de voorjaarestellingen;
- basisgegevens van de tellingen volledig openbaar zijn en binnen twee maanden na de telling worden opgenomen in de database van de NDFF. Hiertoe kan ook gebruik worden gemaakt van bestaande invoerportalen van telmee.nl of waarneming.nl;
- bij het bepalen van het minimum aantal aanwezige reeën wordt gebruik gemaakt van de methode uit het vigerende universele reewildbeheerplan voor Groningen, Friesland en Drenthe dan wel opvolger van dat plan;
- bij berekening van afschot in relatie tot de draagkrachtberekening blijft het populatieaandeel in gebieden waarin feitelijk geen afschot plaatsvindt (wegens niet verhuren van jachtvelden voor dit doel) buiten beschouwing. Als zich in en om dergelijke terreinen problemen voordoen met betrekking tot de in de wet genoemde aspecten spreekt de provincie de grondgebruiker/eigenaar hierop aan om een oplossing te realiseren;
- het Faunabeheerplan moet voorzien in een duidelijke sturing van afschot naar locaties met knelpunten. Afschot moet gestuurd worden op basis van (verkeers-)knelpunten;

- in het Faunabeheerplan moet ingegaan worden op de afschotperiodes van reebokken en –geiten. Deze periodes kunnen in beperkte mate worden verruimd. Het Faunabeheerplan moet hier een onderbouwing voor geven;
- de geslachtsverhouding van 1:1 geen hard uitgangspunt is bij de berekening van afschot tussen reebokken en -geiten. Afhankelijk van de feitelijke geslachtsverhouding bij het valwild (bedoeld: slachtoffers onder de reeën van aanrijdingen) kan per WBE worden bijgestuurd in de sex-ratio van de lokale populatie. Worden relatief veel bokken aangereden, dan kan het aandeel bokken in de plaatselijke populatie worden teruggebracht. Voor geiten geldt hetzelfde. Om extreme geslachtsverhoudingen te voorkomen moet de verhouding tussen (bok: geit) komen op 1:1 en 1:1,5. Voor het bepalen van de geslachtverhouding in de populatie én de geslachtsverhouding in het valwild (zie boven) dient het lopend driejarig gemiddelde als uitgangspunt. Daarmee worden toevallige schommelingen door een (te) kleine steekproef voorkomen en het streven naar bepaalde sex-ratio nadrukkelijk alleen gebaseerd op trends.

Monitoring en registratie

Uit het Flora- en faunabeleidsplan volgt dat de provincie eisen stelt aan het Faunabeheerplan. Deze worden hier kort weergegeven. Omtrent onderzoek en monitoring vermeldt het Flora- en faunabeleidsplan meer dan hieronder is overgenomen. Voor de volledige teksten wordt verwezen naar het Flora- en faunabeleidsplan (Provincie Drenthe 2014).

Inzake onderzoek en monitoring van besmettelijke dierziektes of parasieten wordt aan de FBE gevraagd om in het Faunabeheerplan een beknopt onderzoeks- en monitoringsprogramma op te nemen en in samenwerking met WBE's en terreinbeheerders ervoor te zorgen dat 'verdachte gevallen' altijd worden onderzocht en dat de onderzoeksresultaten worden gepubliceerd. De provincie Drenthe vraagt de FBE een coördinerende rol te vervullen met betrekking tot het registreren en ontdekken van mogelijke dierziektes.

Vanuit het beleid volgt dat de FBE een extra taak wordt toebedeeld inzake de coördinatie van het tijdig herkennen van mogelijke dierziektes. De FBE dient hiertoe apart te voorzien in een onderzoeks- en monitoringsprogramma. Daarin zal worden voorzien via de jaarlijkse FBE-cyclus van werkplannen en verantwoording naar de provincie. Ook zal de FBE bij de werkplannen de WBE's verzoeken om verdachte dode reeën te laten onderzoeken en registreren via de Dutch Wildlife Health Centre (DWHC).

Voor de relevante procedures verwijzen we op deze plaats naar de website van DHC: <https://dwhc.nl/meldingsformulier>.

Formulier: Melden voor onderzoek doodsoorzaak.

De provincie is van mening dat tel- en afschotgegevens die ten grondslag liggen aan beleid voor iedereen openbaar toegankelijk moeten zijn. De provincie zal randvoorwaarden stellen aan het Faunabeheerplan om te bevorderen dat wildtellingen en afschotgegevens openbaar beschikbaar zijn.

Op basis van de Wnb en de door de POV opgenomen vereisten dienen tel- en afschotgegevens reeds openbaar gemaakt te worden daarom wordt in dit Faunabeheerplan hier niet verder op ingegaan.

Beleidsregels provincie Drenthe (algemeen)

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 20 december 2016, kenmerk 3.3/2016005213, zijn beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe vastgesteld.

In hoofdstuk 3 van dit besluit zijn beleidsregels gerelateerd aan soorten en faunabescherming opgenomen. Enkele van de beleidsregels zijn rechtstreeks overgenomen uit het Flora- en faunabeleidsplan (sluiten jacht en regels voor een Faunabeheerplan). De bevoegdheid om aanvullende regels te stellen waar een Faunabeheerplan aan moet voldoen is, voor zover het gaat om regels voor reeën, expliciet gedelegeerd aan Gedeputeerde staten. Dit is geregeld in artikel 4.16, lid 3 van de POV. Inhoudelijk komen de regels overeen met de beleidsregels in het Flora en faunabeleidsplan.

Gedeputeerde Staten kunnen alleen ontheffing verlenen op grond van een aantal in artikel 3.17 Wnb genoemde belangen. De relevante wettelijke belangen voor het ree zijn overgenomen gevolgd door het beleidskader (zie boven).

De ontheffing aan de FBE wordt verleend voor de duur van 6 jaar. In de ontheffing wordt als voorschrift opgenomen dat het afschot plaatsvindt overeenkomstig de jaarlijks goed te keuren afschotplannen. In de uiteindelijke plannen, die worden opgesteld door de afzonderlijke WBE's, gaat het daarbij om de verkeersveiligheid (ad c) en om eventueel aantoonbare economische schade waarvoor geen andere bevredigende oplossing kan worden gevonden.

Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe (m.b.t. beheer van reeën)

In hoofdstuk 3.2 en 3.3 van de Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe zijn onderstaande regels en uitgangspunten voor beheer van reeën opgenomen.

Beheer van reeën

Het ree is een wettelijk beschermde diersoort op grond van artikel 3.10 Wnb. De Wnb voorziet in artikel 3.17 in de mogelijkheid om ontheffing te verlenen aan een Faunabeheereenheid of wildbeheereenheid ten behoeve van de beperking van de omvang van de populatie van de ree. Gedeputeerde Staten kunnen alleen ontheffing verlenen op grond van een aantal in artikel 3.17 Wnb genoemde belangen. De relevante wettelijke belangen voor het ree zijn:

- a. in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats. Aangezien door reeën geen (belangrijke) schade wordt aangericht aan flora en fauna verlenen Gedeputeerde Staten voor dit aspect in beginsel geen ontheffing.
- b. ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom. In het afgelopen decennium is door reeën in Drenthe maar incidenteel belangrijke schade aan landbouwgewassen vastgesteld (dit is althans niet gemeld). Dit biedt onvoldoende

aanknopingspunten om op grond van dit belang voor de hele provincie een ontheffing te verlenen. Een ontheffing wordt voor dit aspect alleen verleend voor specifieke knelpunten waarvoor geen andere bevredigende oplossing bestaat.
c. in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang.

Het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid is voor de provincie Drenthe veruit het belangrijkste argument om af te wijken van de bescherming en afschot toe te staan. Het gaat daarbij primair om het stabiliseren en uiteindelijk terugdringen van het aantal verkeersongevallen met reeën.

Voor veiligheid van het luchtverkeer hoeft in de praktijk maar incidenteel ingegrepen te worden. Het gaat immers om afgerasterde terreinen waar een ree niet of moeilijk toegang heeft.

d. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen. In Drenthe is geen schadehistorie door reeën aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen bekend. Dit biedt onvoldoende aanknopingspunten om op grond van dit belang voor de hele provincie een ontheffing te verlenen.

e. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren. Er bestaat geen maatschappelijke discussie over het belang om onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren te bestrijden. De noodzaak voor dit aspect is voldoende aangetoond. De Faunabeheereenheid kan op dit onderdeel volstaan met een jaarlijkse verantwoording achteraf. In het kader van het voorkomen van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is beheer van populaties alleen van toepassing bij grote hoefdieren die zich bevinden in relatief kleine gebieden die door afrasteringen of infrastructurele barrières zijn afgesloten. Binnen een dergelijk gebied kan overbevolking ontstaan en daarmee dierenwelzijn in het geding komen (verhongering). In Drenthe ontbreken dergelijke kleine leefgebieden en kunnen reeën zich voldoende vrij verplaatsen. Daarom verlenen Gedeputeerde Staten in beginsel geen ontheffing voor beheer van populaties van deze soort.

f. in het algemeen belang.

Het 'algemeen belang' is bedoeld als restcategorie ten opzichte van de voorgaande genoemde algemene belangen. Als bovengenoemde punten in het geding zijn verstrekken Gedeputeerde Staten op grond van artikel 3.17 Wnb alleen op basis van een Faunabeheerplan een ontheffing aan de Faunabeheereenheid Drenthe. In afwijking hiervan wordt een ontheffing rechtstreeks aan de luchthavenbeheerders van Groningen Airport Eelde of van vliegveld Hoogeveen verleend in geval van het belang veiligheid van luchtverkeer.

De ontheffing aan de Faunabeheereenheid wordt verleend voor de duur van 6 jaar. In de ontheffing wordt als voorschrift opgenomen dat het afschot plaatsvindt overeenkomstig de jaarlijks goed te keuren afschotplannen. In de uiteindelijke afschotplannen, die worden opgesteld door de afzonderlijke WBE's, gaat het daarbij om de verkeersveiligheid (ad c) en om eventueel aantoonbare economische schade waarvoor geen andere bevredigende oplossing bestaat.

Bijlage 4. De WBE en de verkeersveiligheid

In § 3.3.3, art. 3.20 t/m 3.23 van de POV (vastgesteld op 3 oktober 2018) staan achtereenvolgens vermeld de begrenzing van het werkgebied van de WBE, het verplichte lidmaatschap van jachthouders met een jachtakte in het gebied en de jaarlijkse activiteiten (<http://www.ruimtelijkeplannen.nl>).

In de afgelopen beheerperiode is door alle WBE's een inventarisatie gedaan van de knelpunten rond verkeersveiligheid. Op basis daarvan worden door alle WBE's werkplannen opgesteld. Deze hebben als streven: "op lokaal niveau het belang van verkeersveiligheid zeker te stellen. Dit gebeurt door middel van het schatten van de populatieopbouw aan de hand van o.a. tellingen en de uit te voeren getalsregulatie".

Het gehele, te beheren, gebied dient in het werkplan gedetailleerd aangegeven te worden. Tevens dient aangegeven te worden hoe het beheer per zone gaat plaats vinden. Waar en welke problemen en knelpunten zich voordoen zijn ook van het grootste belang, zoals verkeersveiligheid, schade aan land-, tuin- en bosbouw, maaislachtoffers en dichtheden. Welke preventieve maatregelen worden getroffen en hoe, wanneer en waar het noodzakelijk afschot wordt gerealiseerd. Dat houdt in dat bij de afschotverdeling door de WBE ook rekening moet worden gehouden met lokale problemen, knelpunten en veranderende omstandigheden.

Bij het opstellen van de werkplannen wordt aan de WBE's gevraagd om het stappenplan uit de Leidraad verminderen aanrijdingen reeën te volgen. Gedurende het looptijd van het Faunabeheerplan worden door de WBE's twee keer werkplannen opgesteld. De eerste aan het begin van de planperiode (2023). Het tweede plan met evaluatie en eventuele bijstelling, wordt halverwege het beheerplandperiode (medio 2026) door de WBE's ingediend. Daarnaast wordt door de WBE's jaarlijks een afschotplan ingediend. De werkplannen per WBE zullen de volgende informatie bevatten:

- De berekende aanwas op grond van de voorjaarsstellingen (gemiddelde over de afgelopen drie jaren). Om de aanwas te bepalen wordt uitgegaan van een vast aanwaspercentage van 70% van de getelde volwassen vrouwelijke dieren, inclusief smalreeën (1 jaar).
- Een beschrijving van de geslachtsverhoudingen.
- Een nieuwe analyse van knelpunten waarbij risico's bestaan tot aanrijdingen met reeën. Een omschrijving van de maatregelen die genomen moeten worden om het aantal aanrijdingen te verminderen of te stabiliseren. Een overzicht van de locaties waar de preventieve maatregelen ontbreken of ondeugdelijk zijn. Zodat de FBE in samenwerking met de RAC een adviserende rol kan spelen richting de wegbeheerder en/of terreinbeheerders.
- Een plan waarbij wordt aangegeven waar en welk afschot moet plaatsvinden om het beoogde resultaat te bereiken.
- Aanleveren door de wegbeheerders (o.a. Provincie) van gegevens inzake aangereden reeën aan de FBE en WBE's ter verwerking in het FRS systeem.

Format werkplan

Voor dit werkplan wordt een format opgesteld.

Het format bevat de volgende onderdelen:

- voorjaarsstelling / drie-jaargemiddelde / trend / streefstand / toelichting
- aantal aanrijdingen / drie-jaargemiddelde / geslachtsverhouding / trend / toelichting
- gerealiseerd afschot / toelichting
- preventieve maatregelen / toepassing leidraad / toelichting
- sturing en toezicht / hoe wordt gestuurd / benoemen toezicht uitvoering / toelichting
- aanvraag beheer volgend jaar op niveau van telgebied / toelichting

Beoordelingscommissie

Na de controle op juistheid en volledigheid worden de werkplannen op grond van de ontheffing en het Faunabeheerplan Ree beoordeeld door een beoordelingscommissie die bestaat uit de door de FBE ingestelde RAC, voor dit doel uitgebreid met een ter zake deskundige SBB en NM vertegenwoordiger. De beoordelingscommissie brengt een advies uit aan de FBE. Nadat medio oktober de WBE's hun werkplan ter vaststelling bij de FBE Drenthe hebben ingediend worden deze werkplannen a.d.h.v. de volgende gegevens en criteria beoordeeld:

- Kwantitatieve gegevens
- voorjaarsstand, drie-jaar gemiddelde en trend
- beoogde streefstand: o.g.v. draagkrachtberekening i.r.t. verkeersveiligheid
- aanwasberekening
- door WBE gegeven toelichting bij eventuele bijzonderheden
- aantal en locaties van aanrijdingen
- op basis van registratie door aangewezen valwildbeheerders (validatie)
- drie-jaar gemiddelde en trend
- hotspots
- door WBE gegeven toelichting

Gerealiseerd afschot

- locatie, moment en hoeveelheid
- door WBE gegeven toelichting bij eventuele bijzonderheden

Preventieve maatregelen

- welke preventieve middelen afgelopen seizoen zijn toegepast, dan wel het komende jaar worden gerealiseerd.

Toepassing leidraad

Toelichting door WBE

Aanvraag afschot komend seizoen

- toe te passen sturingselementen, bijv. gebruik reserve- of zwevende wildmerken

Toelichting door WBE

Controle op het juiste gebruik van de ontheffing

Toelichting WBE

Stappenplan

Uiterlijk 1 december dient de WBE haar werkplan in bij de FBE Drenthe. De gegevens uit FRS zijn automatisch vooraf ingevuld. FBE controleert de werkplannen

op juistheid en volledigheid. FBE genereert een totaaloverzicht a.d.h.v. gegevens en toelichtingen. FBE genereert een kaartoverzicht met afschot en aanrijdingen per WBE. Uiterlijk 10 december vindt beoordeling van de werkplannen en advisering aan FBE plaats door de beoordelingscommissie.

Uiterlijk 20 december neemt de FBE een besluit tot vaststelling van de werkplannen. Uiterlijk 31 december goedkeuring GS.

Bijlage 5. Informatie Valwildregeling Drenthe

Op 20 februari 2018 verzoekt de FBE Drenthe het College van gedeputeerde Staten van Drenthe om een opdracht op basis van art. 3.18 Wnb voor het doden van hoefdieren in het belang van de openbare veiligheid (verkeersveiligheid). Hierbij wordt verwezen naar het Provinciale Flora- en Faunabeleidsplan waarin de FBE Drenthe wordt verzocht om voor aangereden hoefdieren (valwild) de coördinatie op zich te nemen van een registratiesysteem en van een systeem van piketdiensten om gewonde dieren snel uit hun lijden te kunnen verlossen. In de aanvraag wordt vermeld dat recent door de FBE Drenthe de organisatie van valwildvrijwilligers is voltooid. Echter, om een beroep op hen te kunnen doen is een opdracht vanuit het college noodzakelijk. Er wordt daarbij verwezen naar de 'werkwijzer Valwildregeling Drenthe' waarin procedures met betrekking tot de regeling zijn vastgelegd. Deze geven we hieronder integraal weer.

Stichting Faunabeheer Eenheid Drenthe Werkwijzer Valwildregeling Drenthe versie: 6 februari 2018

TELEFOONNUMMER VALWILDCOORDINATOR: 06 - 19 24 05 55

Juridisch kader.

Besluit Opdracht Wnb art. 3.18 Valwildregeling Drenthe.

1. Aangewezen personen Valwildregeling

Procedure vaststellen lijst met aangewezen personen die gebruik mogen maken van de opdracht Wnb art. 3.18 Valwildregeling Drenthe.

De wildbeheereenheden (WBE's) dragen deskundig en bekwame personen voor aan de Faunabeheer Eenheid Drenthe (FBE). Aan de hand van de voordrachten stelt de FBE Drenthe een lijst op met aangewezen personen en legt deze lijst ter vaststelling voor aan GS van Drenthe. De FBE Drenthe houdt de lijst van aangewezen personen bij en legt voorgenomen wijzigingen ter vaststelling voor aan GS.

Per WBE worden gemiddeld twee personen (hierna: valwildvrijwilligers) voorgedragen aangevuld met leden van de Stichting Zweethonden Nederland. Goede spreiding van de personen over de provincie en aanrijtijden worden daarbij in acht genomen.

Mutaties in de lijst van valwildvrijwilligers kunnen via de jaarlijkse opdracht van de Provincie worden verwerkt.

2. Coördinatie Valwildregeling.

Het Faunaloket Drenthe is namens de FBE verantwoordelijk voor het goed functioneren van de Valwildregeling Drenthe.

3. Communicatie

De FBE zorgt voor een centraal telefoonnummer waarop valwild gemeld kan worden. Door middel van een systeem van piketdiensten is er te allen tijde een valwildcoördinator beschikbaar. Deze coördinator zet vervolgens de melding uit bij de valwildvrijwilliger(s) en geeft locatie van de aanrijding door. De valwildvrijwilliger reist vervolgens zo snel mogelijk af richting de genoemde locatie.

De FBE draagt zorg voor bekendheid van het centrale telefoonnummer bij meldkamers en organisaties.

4. Plaats aanrijding

Indien de valwildvrijwilligers op de plaats van de aanrijding is, bekijkt hij de situatie die hij/zij aantreft. Als het betreffende dier nog leeft wordt deze, indien nodig, uit zijn lijden verlost. Dit dient op een verantwoorde, veilige en wettelijk toegestane manier te gebeuren. Als de bestuurder nog aanwezig is neemt de valwildvrijwilliger de nodige omzichtigheid in acht. Leg aan betrokkenen bij de aanrijding, indien dit nodig is, geduldig en tactvol uit waarom het dier uit zijn lijden verlost moet worden en wat er met het dier gaat gebeuren. De valwildvrijwilliger is zich daarbij bovenal bewust van zijn of haar omgeving en de mogelijke impact die acties kunnen hebben. Het besluit om een dier uit het lijden te verlossen wordt genomen in overleg met andere organisaties ter plaatse, zoals bijvoorbeeld de vrijwilligers van de Dierenambulance. De politiesurveillance-eenheid die ter plaatse is, handelt het materiële gedeelte van de aanrijding af. Zij bemoeien zich meestal niet met het aangereden wild. De valwildvrijwilliger handelt dus in principe alles af met betrekking tot het aangereden dier. De vrijwilliger volgt daarbij altijd de aanwijzingen van surveillanten op. De betrokken bestuurder kan bij de valwildvrijwilliger geen enkele aanspraak maken op het wild of de eventuele opbrengst daarvan. Verwijs de betrokkenen in het uiterste geval naar Faunaloket Drenthe (tel. nr. zie onder). De valwildvrijwilliger geeft het dode dier terug aan de natuur op een daartoe geschikte plaats.

4. Veiligheid

Tijdens de werkzaamheden worden door de valwildvrijwilligers altijd de volgende veiligheidsmaatregelen genomen!

De valwildvrijwilliger:

- Draagt altijd reflecterende kleding en/of reflecterend vestje.
- Voert bij voorkeur een oranje zwaailamp of anders alarmlichten. Volgt de aanwijzingen van de politie of de wegbeheerder op. Op autosnelwegen wordt alleen opgetreden onder begeleiding van de politie of wegbeheerder.
- Is geen verkeersregelaar. De valwildvrijwilliger maakt dit ook bekend aan diegene, bijvoorbeeld de politie, die vraagt te assisteren bij het regelen van het verkeer of bij het geven van aanwijzingen aan het verkeer. De valwildvrijwilliger mag geen verkeer regelen.

5. Nazoek

Indien het dier, vermoedelijk gewond, weggevlucht is, zorgt de valwildvrijwilliger ervoor dat op de plaats van de aanrijding de vluchtrichting van het dier duidelijk gemarkeerd wordt. In de nachtelijke uren wordt in principe niet nagezocht. De valwildvrijwilliger draagt er zorg voor dat de volgende dag een valwildvrijwilliger wordt ingeseind met een gecertificeerde zweethond, bij voorkeur van de zweethondenlijst van de stichting zweethonden Nederland, de SZN. Wanneer het

dier geraakt is, maar ogenschijnlijk niet of slechts licht gewond, wordt voor de zekerheid toch een controle met een zweethond uitgevoerd.

De valwildvrijwilliger zorgt ervoor dat de plaatselijke terreineigenaar, grondgebruiker, jachthouder of toezichthouder zo veel als maar mogelijk is in kennis wordt gesteld van het nazoek, bij voorkeur voor dat de nazoek wordt gestart! Indien deze personen niet beschikbaar zijn, wordt toch met de nazoek begonnen, en wordt de betrokkenen nadien ingelicht.

6. Monstername

Van elk dood wild zwijn wordt een trichinenmonster genomen en ter onderzoek aangeboden. Dit kan gebeuren door een gekwalificeerd persoon of door de poelier. Naast wild zwijn dienen ook edelhert en damhert te worden bemonsterd t.b.v. DNA-herkomstbepaling.

7. Reekalveren

Valt in de zoogperiode een reegetit ten over aan het verkeer, dan worden indien mogelijk de reekalveren opgezocht. Levend gevonden en nog op te vangen reekalveren gaan zo mogelijk naar de Stichting reeënopvang Nederland (0342-450206 / 06-2297089)

8. Registratie

Op de website www.boaregistratie.nl wordt zo snel mogelijk, doch uiterlijk binnen 24 uur een wildaanrijding geregistreerd. Ook als het dier niet aangetroffen wordt, moet het wel worden geregistreerd. De valwildvrijwilliger vult het webformulier zo nauwkeurig mogelijk in, aangevuld met foto's.

Voor valwild wat uiteindelijk niet wordt aangetroffen of wat wordt teruggegeven aan de natuur wordt ook een wildmerk gebruikt. Dit merk wordt dichtgeknepen en het nummer wordt gebruikt voor de registratie. Op deze wijze is al het in BRS opgenomen valwild voorzien van een uniek nummer.

9. Wet natuurbescherming

Op grond van de opdracht art. 3.18 Wnb is de aangewezen valwildvrijwilliger bevoegd tot het doden, voorhanden hebben en vervoeren van reeën, wilde zwijnen, edelherten en damherten welke betrokken zijn geweest bij een aanrijding, of welke zich op of in de nabijheid van verkeerswegen bevinden en welke een gevaar kunnen vormen voor de verkeersveiligheid.

Het gebruik van de opdracht 3.18 Wnb is de valwildvrijwilliger, als aangewezen persoon, 24 uur per dag toegestaan, waarbij het gebruik van kunstlicht is toegestaan. Het geweer mag ook gebruikt worden binnen de bebouwde kom, en binnen het afpalingrecht van een geregistreerde eendenkooi. De valwildvrijwilliger heeft geen toestemming nodig van de grondeigenaar voor het opsporen en/of doden van genoemde diersoorten die betrokken zijn geweest bij een aanrijding.

10. Wapeneisen

Te gebruiken wapens zijn; mes, hagelgeweer en kogelgeweer.

Met betrekking tot het gebruik van het vuurwapen is de valwildvrijwilliger verplicht zich te houden aan de wet en de nadere eisen en voorwaarden genoemd in de opdracht 3.18 Wnb.

Op 2 juli 2018 is op ambtelijk niveau door de Provincie aan de FBE verzocht om een aantal zaken rond de aanvraag valwildregeling van een extra toelichting te voorzien. Het betreft een verzoek om een processchema, inzicht te bieden in de afspraken met de infrabeheerders en de aanspraak op het aangereden dier. Het processchema is 'in verregaande staat van ontwikkeling'.

Bijlage 6. Beleidsregels Wnb Drenthe 3.2 Beheer van reeën

Het ree is een wettelijk beschermde diersoort op grond van artikel 3.10 Wnb. De Wnb voorziet in artikel 3.17 in de mogelijkheid om ontheffing te verlenen aan een faunabeheereenheid of wildbeheereenheid ten behoeve van de beperking van de omvang van de populatie van de ree. Gedeputeerde Staten kunnen alleen ontheffing verlenen op grond van een aantal in artikel 3.17 Wnb genoemde belangen. De relevante wettelijke belangen voor het ree zijn overgenomen gevolgd door het beleidskader:

a. in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats; Aangezien door reeën geen (belangrijke) schade wordt aangericht aan flora en fauna verlenen Gedeputeerde Staten voor dit aspect in beginsel geen ontheffing.

b. ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom. In het afgelopen decennium is door reeën in Drenthe maar incidenteel belangrijke schade aan landbouwgewassen vastgesteld (dit is althans niet gemeld). Dit biedt onvoldoende aanknopingspunten om op grond van dit belang voor de hele provincie een ontheffing te verlenen. Een ontheffing wordt voor dit aspect alleen verleend voor specifieke knelpunten waarvoor geen andere bevredigende oplossing bestaat.

c. in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid is voor de provincie Drenthe veruit het belangrijkste argument om af te wijken van de bescherming en afschot toe te staan. Het gaat daarbij primair om het stabiliseren en uiteindelijk terugdringen van het aantal verkeersongevallen met reeën. Voor veiligheid van het luchtverkeer hoeft in de praktijk maar incidenteel ingegrepen te worden. Het gaat immers om afgerasterde terreinen waar een ree niet of moeilijk toegang heeft.

d. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen, In Drenthe is geen schadehistorie door reeën aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen bekend. Dit biedt onvoldoende aanknopingspunten om op grond van dit belang voor de hele provincie een ontheffing te verlenen. e. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, en Er bestaat geen maatschappelijke discussie over het belang om onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren te bestrijden. De noodzaak voor dit aspect is voldoende aangetoond. De Faunabeheereenheid kan op dit onderdeel volstaan met een jaarlijkse verantwoording achteraf. In het kader van het voorkomen van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is beheer van populaties alleen van toepassing bij grote hoefdieren die zich bevinden in relatief kleine gebieden die door afrasteringen of infrastructurele barrières zijn afgesloten. Binnen een dergelijk gebied kan overbevolking ontstaan en daarmee dierenwelzijn in het geding komen (verhongering). In Drenthe ontbreken dergelijke kleine leefgebieden en kunnen reeën

zich voldoende vrij verplaatsen. Daarom verlenen Gedeputeerde Staten in beginsel geen ontheffing voor beheer van populaties van deze soort f. in het algemeen belang. Het 'algemeen belang' is bedoeld als restcategorie ten opzichte van de voorgaande genoemde algemene belangen. Als bovengenoemde punten in het geding zijn verstrekken Gedeputeerde Staten op grond van artikel 3.17 Wnb alleen op basis van een faunabeheerplan een ontheffing aan de faunabeheereenheid Drenthe. In afwijking hiervan wordt een ontheffing rechtstreeks aan de luchthavenbeheerders van Groningen Airport Eelde of van vliegveld Hoogeveen verleend in geval van het belang veiligheid van luchtverkeer. De ontheffing aan de faunabeheereenheid wordt verleend voor de duur van 6 jaar. In de ontheffing wordt als voorschrift opgenomen dat het afschot plaatsvindt overeenkomstig de jaarlijks goed te keuren afschotplannen. In de uiteindelijke afschotplannen, die worden opgesteld door de afzonderlijke WBE's, 8/9 gaat het daarbij om de verkeersveiligheid (ad c) en om eventueel aantoonbare economische schade waarvoor geen andere bevredigende oplossing kan worden gevonden (ad b).